

magazin istoric

Apare din
aprilie 1967

IUNIE 2023

magazin istoric

Anul LVII – serie nouă – nr. 6 (675)
iunie 2023

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Potrivit istoricului francez Philippe Ariès, conceptul de „copilărie” datează abia din secolul al XVII-lea. Anterior, copiii erau reprezentați ca mini-adulți. În mod cert, cei doi frați din acest tablou atribuit pictorului francez Henri Gascar (1635 – 1701), care a lucrat la Curtea regelui englez Charles al II-lea, sunt reprezentați ca niște copii

2 Oală bitronconică lucrată manual, decorată prin incizie-excizie și proeminențe, aflată în colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș. Vasul a fost descoperit în tumulul 9, din necropola tumulară de la Lăpuș, și aparține Grupului Lăpuș, fiind datat în epoca Bronzului târziu (a doua jumătate a mileniului II î.H.)

3 Miniatură din manuscrisul *Viața și miracolele Sfântului Edmund*, realizat în prima jumătate a secolului al XII-lea, ce ilustrează sosirea invadatorilor vikingi danezi în Anglia. Regele Edmund (cca 855 – 869) a devenit sfânt martir după ce a fost ucis în luptă de acești păgâni. Navigatori iscusiți, negustorii și războinicii vikingi au ajuns în întreaga Europă, inclusiv în Spania musulmană

4 Biserica Mănăstirii Topolnița, fostă ctitorie boierească, a fost refăcută din porunca lui Matei Basarab de Lupu Buliga, vel căpitan, Stanca, soția sa, și Curuia, fiul lor. În tabloul votiv apar reprezentate și Armanca, soția lui Curuia (stânga), și fiica lor Hîrșova. Cele două au fost contemporane cu jupâneasa Maria

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesci
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiuța Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

iunie

2023

4 Dacă am învăța
să ne pese

P. CREȚIA

5 Rudele
lui Iancu de Hunedoara:
Vlad Țepeș
și Nicolaus Olahus

I.-A. POP

10 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

EXCLUSIVITATE

14 Gustav Vasa,
radiografie
după 500 de ani

H. GUSTAFSSON

19 Spionul care...
nu venea din frig

Rudolf Klöckner

L. VASILE

DEBUT LA
MAGAZIN ISTORIC

24 Divorț cu năbădăi

Cum l-a dovedit
jupâneasa Maria
pe spătarul Vasile

A.-T. DUMITRACHE

27 De la dineu
cu Stalin la politica
de îndiguire

Primele decenii
ale relațiilor diplomatice
americano-sovietice

I. BISTREANU

EVENIMENT

31 U.N.E.F.S.
istorie centenară

P.-N. CONSTANTIN

33 Un „fake news“...
doctoral

Domnul

Frédéric Beaumont

față cu „statul moldo-slav“

M. CAZACU

36 Eternul îndrăgostit
Herbert Wells

T. STĂNESCU-
STANCIU

41 Comorile
Muzeului Maramureșului

L. POP,
V. RUSU,
I. BOTIȘ

46 Ai noștri tineri
la Paris învață

Dumnealui

Alexandru N.I. Lahovari

D. NOVEANU

50 Cărturar andaluz
la Curțile vikingă
și bizantină

A. OPREA

54 1917.Brăilenii sabotează
ocupantul german

C. SACHELARIE

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**56** Sora Soarelui

G. ROȘU

59 Vin avarii!

A.N. ȘOVREA

65 O istorie pe lunăINVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI**66** Nerva Hodoș

S.-C. NEDELCU

68 Căinii
lui Dumnezeu
și creatorul lor

AL. NĂSTASE

73 Rugul Aprins,
concluzii de etapă

M. VASILEANU

POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI**80** Ca sarea în...
muzeuD. PÎRVULESCU,
V. OPRÎȘAVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**83** Teroarea albăExpediția navei
„Belgica“ la Polul Sud

J. SANCTON

87 Nando cască,
Missy zburdăVizita marelui
duce Boris în România
C. ȘOROAGĂUN ORAȘ
ÎNTR-O POVEȘTE**92** Contabili
cu haz din Brașov

I. PODEA

HOOVER
INSTITUTION**93** Dimitrie
D. Dimăncescu
îi scrie lui Matila Ghyka

RUBRICI

63 De data asta
nu aveți dreptate
Chiar a fost Anton Ventzel!
S. CHEFANI-
PĂTRAȘCU**64** Pentru biblioteca
dumneavoastră**77** În România,
acum 100 de ani**91** Istoria și școala**76; 94; 95**
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

NEPĂSAREA

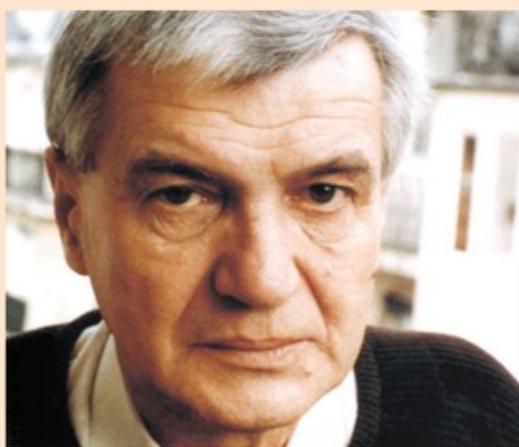
PETRU CREȚIA

Nepăsarea este bună când nu-ți pasă de zădărnicii: de gura lumii, care multe spune și puține știe cu adevărat, de preacinstirea celor necinstiți, de pisicile negre care îți taie drumul, de faptul că plouă, de cât sunt oamenii de răi, tu socotindu-te întotdeauna altfel, de necuviința slujbașilor, de pălăvrăgeala dregătorilor, de prea multe muște, de îmbulzeala pe care, totuși, o sporești și tu, de conspirațiile mondiale, de fustele prea scurte sau prea lungi, de cine s-a avut bine cu cine, de câinii vagabonzi. De câte și mai câte, inclusiv de soartă, când de fapt soarta ta ești tocmai tu, care foarte puțin te cunoști și, din această neștiință, tot dai vina pe un concept nebulos.

Firește, sunt multe lucruri mari de care trebuie, sau ar trebui, să-ți pese. Nu despre ele va fi vorba acum. Aici ne vom mărgini la lucruri mai mărunte, care ne strică viața, dar care, însumate, se constituie într-o civilizație a răului plac. Despre nepăsarea păgubitoare se cade să vorbim.

La temeiul ei stau câteva principii. Unul, fundamental, este enunțat adesea: *Lasă, că merge și așa*. Celelalte sunt mai mult latente: *De ce să mă omor cu firea, ce-mi pasă mie, cui ce-i pasă, de ce atâta zor, mâine nu e zi?* sau *Treaba lor, pe mine nu mă privește*. Și poate chiar au dreptate cei care gândesc astfel, dar una strâmbă. O vastă concepție endemică în care se amestecă lenea, delăsarea, miopia pragmatică, lungul nasului ca măsură a lumii, nesimțirea, aiureala, prostia, lipsa unei aprecieri corecte a oportunității și a urgențelor, împăcarea nevolnică cu mersul lucrurilor așa cum este. În timp ce ele, încet, încet, se dezagregă, o iau razna, se pustiesc, se dărăpănează. Dar mai ales lipsa sentimentului că există datorii nescrise, obligații ale omului vrednic și chibzuit ca atare. [...]

În nepăsarea aceasta tembelă și adesea voioasă, de lucruri în general, se mai află una care poate da seamă de toate: nepăsarea de altul, de ceilalți, în cercuri tot mai largi de indiferență, de la ai tăi până la țară. Nu dușmănie, nu voință rea – sentimente energice și orientate –, ci doar nepăsare.

Neputința de a ne identifica cu alții în comunele noastre nevoi și în comuna noastră umanitate. Incapacitatea de a aprecia consecințele actelor noastre asupra celui de lângă noi sau care vine după noi și se va speria de ce-am lăsat în urmă. Nu îți infestezi vecinii cu zgomote asurzitoare sau cu mirosuri agresive pentru că îi detești, ci pur și simplu pentru că nu îți pasă de ei: tu să-ți faci voia, ca și când ai fi singur pe lume. De ce să lași curat și bine orânduit după tine? Ți-ai făcut interesul și gata. Urmările nu intră în puterea ta de a ți le imagina, pentru că îți lipsește capacitatea de a-ți păsa. Ea îți vine numai atunci când ești obiectul nepăsării sau al protestelor altuia. De aici vrajbe și uri, procese, vendete, o cheltuială de energie prostească și tristă, cu totul disproporționată față de puțina atenție datorată altuia, care înseamnă a-ți păsa de el cât îți pasă de tine. Sau chiar mai puțin, dar totuși. [...]

Bunul obștesc este privit cu nepăsare pentru că „obștesc” a ajuns să fie sinonim cu ceva care nu te privește, care nu e al fiecăruia, ci al nimănui. Și astfel nepăsarea devine o autoagresiune generalizată și pe termen lung, o vastă paragină al cărei singur rod e paguba noastră a tuturor și a urmașilor noștri. Ca să fie altfel nu e nevoie de un Mare Gospodar care să îți bage frica în oase. S-a văzut că e chiar dimpotrivă. Este nevoie doar să lași o clipă totul de izbeliște – lucru foarte ușor – și în clipa aceea să te gândești puțin – lucru, ce-i drept, foarte greu – cât de frumoasă ar fi lumea și bună de trăit în ea dacă am ști să ne pese.

(*Luminile și umbrele sufletului*,
Editura Humanitas, fragmente)

IANCU DE HUNEDOARA ORIGINILE ȘI ÎNRUDIRILE SALE

Academician IOAN-AUREL POP,
Președintele Academiei Române

*Castelul Huniazilor
și o reprezentare
a lui Iancu
din cronică
lui Ioannes de Thurocz*

Încă din secolul al XV-lea încoace, dar mai ales în urma afirmării și în Europa Centrală a romantismului, s-a scris mult despre familia de Hunedoara, inițial în latină, greacă, slavonă, iar mai apoi în limbile vernaculare. Au excelat în acest sens istoriografiile în limbile maghiară, română, sârbă, germană. Unele dintre aceste produse au aspect de eseu, de legendă, de povestire și conduc la anumite concluzii fantastice, demne de acceptat mai mult în beletristică decât în istorie. Dar, în ciuda acestei avalanșe de scrieri, multe dintre ele provenite din cercetări foarte serioase, tema este departe de a fi epuizată.

De curând, istoricii Nagy Levente și Szilágyi Emőke Rita au prezentat la București câteva date noi despre genealogia familiei lui Iancu de Hunedoara, cu implicații importante și pentru familiile lui Nicolaus Olahus și Vlad Țepeș. Datele sunt culese din fondul arhivistic al familiei Eszterházy, cu înregistrări din anii 1520 – 1553. Printre mărturiile, se găsește și o scrisoare a tatălui lui Nicolaus Olahus către fiul său, Nicolae. Prezentarea (bazată în mare măsură pe această scrisoare în limba maghiară, din 1520, a lui

Stoian/Ștefan, către fiul său, marele umanist și prelat Nicolaus Olahus) aduce argumente foarte serioase pentru originea din Țara Românească a familiei lui Iancu de Hunedoara, familie care fusese stăpâna domeniului de la Corbii de Piatră (*Rabenstein*, în original *Rubinstein*).

CORBUL, NU ACVILA

Moșia, localizată în mare parte în județul Argeș, pornea de la Căineni, din Oltenia, și cobora până la Domnești, în Muntenia. În Transilvania, familia se legase un timp de zona Sibiului, unde soția lui Vlad Țepeș avea, la 1464, posesiuni funciare. Mai reiese din epistolă că bunica din partea tatălui a marelui umanist fusese sora primei soții a domnului Vlad Drăgulea (poreclit apoi Țepeș), ambele fiind și surorile lui Iancu de Hunedoara. Ceea ce se știa, după izvoare germane și slave, era că Vlad Drăgulea (devenit pentru occidentali Dracula) se căsătorise cu sora regelui Matia, fiul lui Iancu. La Veneția, unele surse spuneau că domnul român se însurase mai întâi cu o rudă apropiată a regelui Ungariei și apoi cu verișoara după mamă a aceluiași suveran, Juszina Szilágyi (1473 – 1474).

Conform acestor date noi, și prima soție a lui Vlad Țepeș și mama domnului Mihnea ar fi fost tot o membră a familiei de Hunedoara. Ulterior, Nicolaus Olahus spune și el răspicat că prima soție a lui Vlad Țepeș, mama lui Mihnea cel Rău, era sora Marinei și, așadar, și sora lui Iancu. Toate acestea duc la o concluzie tulburătoare: Vlad s-a căsătorit cu sora lui Iancu (înainte de a doua domnie, adică

Nicolaus Olahus și semnătura sa

ante 1456), apoi, sora regelui Matia (la 1462) și ulterior (ante 1474) cu verișoara primară a lui Matia.

De domeniul Corbii de Piatră se mai leagă un argument în favoarea lămuririi istoriei familiei Hunedoreștilor, remarcat demult, dar aproape uitat ulterior. Este vorba despre stema familiei de Hunedoara, preluată probabil de la numele moșiei și asociată apoi cu stema Țării Românești, asumată de domni. Mulți istorici preferă azi să numească pasărea neagră de pe stema domnească acvilă. Alții spun că inițial era vorba despre un vultur negru. Dar peste tot în vechile cronică, acvila de astăzi este arătată drept corb, după cum remarcă demult Constantin Moisil, în analiza sa heraldică. Corbul este, așadar, comun în stema Hunedo-

reștilor și în cea a domnilor Țării Românești, chiar dacă forma și numele pasării din stema devenită de stat au suferit ulterior metamorfoze notabile. Faptul confirmă aserțiunea lui Nicolae Românul (Olahus), care pretindea că se trage din familia domnitoare a Țării Românești.

De mare importanță rămâne și onomastica familiei de Hunedoara. Am adus de-a lungul anilor multe mărturii din care reiese cu prisosință că numele de Iancu, sub care este cunoscut în anumite medii Ioan de Hunedoara, era unul curent în secolele al XV-lea și al XVI-lea printre români și că acest nume este atestat la nord de Dunăre înainte de a se manifesta faima balcanică a eroului de la Belgrad (*Magazin istoric*, nr. 11 – 12/2008, 1 – 2/2009; 3/2021). Ce se știe însă despre numele fratelui omonim al lui Iancu, mort de tânăr, poate prin

Blazonul Huniazilor

1441? Nu se știu foarte multe. În urmă cu mai mulți ani, alături de regretatul coleg Iacob Mârza, semnalăm o importantă însemnare de mână pe marginea unei file a cărții tipărite (un incunabul) a lui Enea Silvio Piccolomini, intitulată *Epistolae familiares*, ediția din 1481, aflate la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia: *Iohannes Hunyadi et frater eius, Ivachko nomine, et Iohannes; amborum monumentum Albae Iuliae conspicitur, in templo Divo Michaeli Archangelis sacro, intra muros*. Se vede, prin urmare, de data asta pe baza unei mărturii directe din mediile transilvane, că și fratele mai mic omonim al lui Ioan de Hunedoara avea la el acasă, alături de numele oficial, numele de Ivașcu. Atestat și el în epocă destul de des între români, acest nume este, evident, tot un derivat din Ioan, cum nota și Ioan Mihalyi de Apșa, la 1900, și cum se consemnează în dicționarele onomastice românești. Pentru noi era clar că frații Ioan de Hunedoara erau numiți în mediile lor familiale și românești, dar și în cele mai generale, grecești și sud-slave, altfel decât Ioan, anume Iancu și, respectiv, Ivașcu. De altfel, într-un document din același secol al XV-lea referitor la Maramureș apare, printr-o coincidență, chiar tandemul de frați Iancu și Ivașcu: la 29 iunie 1498, conventul din Lelez adevărește că o „nobilă doamnă” din satul Leordina a zălogit trei sesii ale sale nobililor Mircea, Ivașcu și Ioancu (*Myrche, Ivasko et Iuanko*), fiii lui David Pop de Leordina și ai Caterinei Urda (sora „nobilei doamne” de mai sus), pentru 50 de florini de aur pur. Firește, de-a lungul timpului, am făcut

Enea Silvio Piccolomini

și alte cercetări în legătură cu familia lui Iancu de Hunedoara, ajungând la anumite concluzii chiar în ceea ce privește originea geografică și genealogia acesteia. Unele ipoteze s-au verificat și altele nu, așa cum se întâmplă îndeobște.

O GENEALOGIE INVENTATĂ

Din proaspăt valorificata genealogie a familiei lui Nicolaus Olahus, reiese că un tată a dat naștere lui *Ioannes Huniades, Hungarie gubernatorem et comitem Bistriciensis*, care l-a adus pe lume pe Matia Corvin. Același tată i-a dat naștere și lui *Iwasco*, trecut (la acuzativ singular) *Iwasconem*. Prin urmare, se confirmă demonstrația noastră din 1999, referitoare la faptul că cei doi frați, fii ai lui Voicu, cu numele de Ioan, se chemau în limbaj familiar Iancu și Ivașcu. Ivașcu a murit de tânăr, în timp ce Iancu a transformat numele acesta în renume, fiind folosit larg în cercurile românești, balcanice și chiar italiene. Tot același tată a adus-o pe lume pe Marina (sora lui Iancu și Ivașcu), care i-a adus drept zestre lui *Mam-Zille* (probabil, Mânzilă), „boier

primar muntean” (*primario boiaroni Transalpino*), „de la Ioan Hunyade, fratele ei, cetatea Corbului sau Hollokew, în Țara Românească” (*habuissetque in dotem, á Ioanne fratre, castrum Corvui sive Hollokew in Transalpina*). Din Marina și Mânzilă s-a născut Ștefan Olahus, din care s-a născut apoi Nicolaus Olahus, umanistul și prelatul. Cea mai înaltă funcție deținută de un român (de un demnitar de spiță românească) în Ungaria, după Iancu și Matia, a fost aceea de regent al Ungariei habsburgice, încredințată de împărat lui Nicolaus Olahus.

Astfel, noile descoperiri ale colegilor maghiari confirmă originea românească transalpină a familiei lui Iancu, existența sigură a surorii lui Iancu și Ivașcu cu numele de Marina, dar și numele de Ivașcu pentru fratele mai mic al aceluiași erou de la Belgrad.

Interesant este faptul că și Olahus, nepot de soră al lui Iancu, și-a făurit o genealogie fantastică, precum făcuse mai devreme și unchiul său, Matia Corvin, cu ajutorul lui Antonio

Antonio Bonfini

Bonfini. Titlul ei este *Illustrissimae Familiae Olah Dragula Genealogia*. Primul strămoș ar fi Dodo regele Daciei, fiul lui Eludus, care ar fi trăit în timpul lui Iulius Caesar, „din care s-a născut Priscus, regele Daciei (care a trăit în timpurile lui Hristos Mântuitorul), din care apoi se trage Drusus, regele Daciei (care a murit în anul de la Hristos 40), din care s-a născut Dodo al doilea, regele Daciei (în anul 85), din care provine Decebal, regele Daciei (pe care l-a învins Traian, împăratul romanilor, în anul 101), din care vine Bodus, ducele Daciei Transalpine (în anul 145), din care se trage Dodo al treilea, ducele Daciei Transalpine (în anul 198), din care vine Decebal al II-lea, ducele Daciei Transalpine (în anul 235), din care descinde Clodius, ducele Țării Românești (în anul 290), din care se naște Ompud, ducele Țării Românești (în anul 329), din care provine Dobo, regele Daciei (în anul 360), din care se ivește Belus, regele Daciei“ etc. Spre deosebire de biograful și cronicarul lui Matia, Antonio Bonfini, care, în jurul anilor 1490, mergea până în lumea patriciană romană pentru a-i inventa pe strămoșii regelui, Nicolaus Olahus coboară până la regii daci, cei mai mulți scoși din imaginație. În această genealogie inventată, Dacia este sinonimă de la un moment dat cu Țara Românească.

HUNEDOREȘTII, ÎNRUDIȚI CU VLAD ȚEPEȘ ȘI NICOLAE ROMÂNUL

Lucrul nu este de mirare, dacă se ține seamă de faptul că,

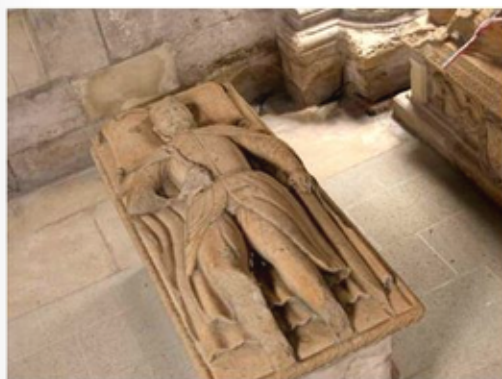
Vlad Țepeș

în secolul al XVI-lea, pătrunse în conștiința publică existența Daciei carpatice și dunărene, românii fiind considerați de umaniști urmașii dacilor și romanilor. În secolul al XV-lea, la unele Curți europene mai îndepărtate – cu precădere în afara Italiei și a Europei Centrale – se manifesta încă clișeul mai vechi sau confuzia Dacia – Dania, adică persista ideea că Danemarca era vechea Dacie. Din a doua jumătate a secolului al XV-lea, mai ales după pleoaria Papei Pius al II-lea (umanistul Enea Silvio Piccolomini), lucrurile s-au schimbat treptat. O lucrare de mare anvergură a pomenitului umanist este *De Europa*, finalizată la sfârșitul primăverii anului 1458, la vreo trei luni de la întronarea lui Matia Corvin drept rege al Ungariei (și al Daciei, după cum scrie Papa Pius al II-lea în 1462) și tot cam la vreo trei luni înaintea alegerii proaspatului cardinal sienez drept suveran pontif. În această operă, în capitolul al doilea, „Despre regiunea Transilvaniei, [despre sași], secui și români, popoare ce locuiesc în ea“, scrie: „Acest pământ a fost locuit odinioară de geți, care

l-au pus pe fugă rușinoasă pe Darius, fiul lui Histaspes [...]. și a fost dusă acolo o colonie de romani, care să-i țină în frâu pe daci, sub conducerea unui oarecare Flaccus, după care a fost numită Flacchia. Apoi, după o lungă bucată de timp, alterându-se numele, așa cum se întâmplă, a fost numită Valahia, și în loc de flacci au fost numiți valahi“ (*Hanc terram incoluerunt quondam Getae, qui Darium Hystaspis filium turpi fuga repulerunt [...]. Et Colonia Romanorum quae Dacos coeceret, eo deducta duce quondam Flacco, a qui Flaccia nuncupata. Exin, longo temporis tractu, corrupto ut fit vocabulo, Valachia dicta, et pro Flaccis Valachi appellati*). Explicația despre derivarea numelui vlahilor – adică a numelui prin care erau numiți românii de străini – de la numele generalului roman Flaccus este fantezistă (referința se găsește, între primii, la Ovidius), dar a făcut epocă, fiind preluată timp îndelungat de foarte mulți autori occidentali. Prin urmare, dacii cei vechi erau situați, conform datelor corecte, cunoscute de Enea Silvio Piccolomini, în Transilvania, și nu în Danemarca.

Revenind la genealogia lui Nicolaus Olahus, notăm că numele voievodului Vlad Țepeș, poreclit în Occident Dracula, este scris Dragula (provenit din Drăgulea), fiindcă umanistul cu rădăcini valahe știa că cel în cauză făcea parte din ramura Drăguleștilor a dinastiei Basarabilor.

Despre familia de Hunedoaara s-au scris, cum spuneam, de-a lungul timpului numeroase articole, studii și cărți și s-au susținut

*Mormântul
lui Iancu
de Hunedoara
din Catedrala
de la Alba Iulia*

ipoteze la fel de numeroase, unele de-a dreptul fantastice. Cele mai multe dintre opinii au fost generate în perioada romantismului, dar și ulterior, judecând epoca și oamenii de la 1400 – 1500 după valori și criterii din timpul mișcărilor de emancipare națională și chiar și perioadele mult mai recente, când etnicitatea devenise predominantă. S-au făcut aprecieri, de aceea, în legătură cu originea etnică a familiei, cu originea geografică, cu numele purtate de diferiți membri ai ei, cu apartenența confesională a acestora, cu averile lor etc. Multe dintre acestea s-au dovedit de nesusținut în timp, dar perpetuarea lor a continuat. Treptat, noi surse – neașteptate, după atâtea secole trecute – aduc precizări importante și luminează multe unghiuri odinioară obscure, așa cum se întâmplă cu înscrisurile descoperite în arhiva Eszterházy de cei doi colegi pomeniți. Astfel, este tot mai clar că familia își avea originile mai îndepărtate în Țara Românească sau Transalpina (adică „Valahia paternă”, „recuperată” mai apoi de Matia Corvin, cel *d'origine humile de progenie de Valacchia*), că numele locale ale celor doi frați Ioan de Hunedoara erau Iancu și Ivașcu (de unde și ce-

lebrul cavalier *Biancho*, precum și *Koenig Matthiasco*), dar și că familia de Hunedoara era înrudită cu alte două familii românești (cu origini românești) de vază, anume familiile lui Nicolaus Olahus și Vlad Drăgulea (Țepeș), cel al cărui tată, Vlad al II-lea Dracul, fusese executat de Iancu de Hunedoara (1447), devenit astfel, pentru scurt timp, guvernator al Ungariei și „voievod, din mila lui Dumnezeu, al Țării Românești”.

DE CE IANCU

Numele marelui erou de la Belgrad – ultimul mare cavalier cruciat european – este diferit în diferite limbi, dar, în general, variantele numelui său provin de la antroponimul Ioan. În limba română, acest nume este indubitabil cel de Iancu de Hunedoara, și nu Ioan de Hunedoara. Total greșit este să-i dăm numele de Ioan Corvin de Hunedoara, fiindcă Ioan Corvin este nepotul lui Iancu, acela care visa să fie, cu ajutor inclusiv de la Ștefan cel Mare, rege al Ungariei, cum fusese tatăl său. „Rescrierea” istoriei în funcție de noile sensibilități contemporane nu poate ignora cercetările validate științific. În familia de Hunedoara, avem

următoarea succesiune de personaje mai cunoscute (pe lângă altele, secundare): Voicu (cel dăruit cu moșia Hunedoarei), Iancu (cu fratele Ivașcu), Matia (fiul lui Iancu) și Ioan (fiul lui Matia și nepotul lui Iancu). Nu numai de dragul adevărului, ci și din rațiuni practice, pentru evitarea confuziilor, este bine ca, în românește, marele general să rămână Iancu, fiul său (adică regele Ungariei) să fie Matia, iar nepotul (regele Bosniei) să se cheme Ioan. Chiar dacă etnia nu era atunci pe prim plan, Iancu, după cum arată documentele păstrate, s-a simțit român (sau, mai exact, s-a simțit și român), Matia a fost doar acuzat că este „crașorul românilor”, iar Ioan a fost mai mult german (după cum era mama sa) și maghiar. Dincolo însă de toate aceste aspecte, noi trebuie să-l numim pe Iancu de Hunedoara, în românește, așa cum îl numea familia în care s-a născut, așa cum îl numeau românii lui din epocă, așa cum îl numeau și ortodocșii din Balcani și chiar italienii de la Milano, adică Iancu de Hunedoara. Când publicăm noi, istoricii români, lucrări în limbi străine de mare circulație, atunci, firește, numele va fi John, Jean, Johannes etc., cu precizarea între paranteze a numelui românesc menționat, Iancu. Altminteri nu facem altceva decât să fim epigoni ai unor mari istorici și părtași ai unei lumi fals globalizate, „progresiste” și neomarxiste, care „anulează cultura” epocilor trecute de dragul spectacolarului, al senzaționalului, renunțând la adevărul (omenește posibil). Or, fără căutarea adevărului (atât cât ne este dat), istoricul încetează să mai fie istoric. ■

În momente de schimbări fundamentale la nivelul geopoliticii mondiale, o țară mică are nevoie în primul rând de inteligență politică pentru a supraviețui și a se adapta. Un astfel de moment s-a petrecut la cumpăna secolelor XVII – XVIII, când s-au conturat la noi școlile de gândire privind direcțiile posibile de acțiune pe plan internațional (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2023).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

MIHAIL E. IONESCU

În 1683, când otomanii au asediat Viena, ultima zvâcnire de avans geopolitic în Europa, fiind învinși – consecință impusă de decalajul tehnologic, economic și militar față de adversari –, în Europa de Est s-a declanșat o aprigă luptă de întâietate între puterile de însemnătate regională. Protagonistii principali erau Imperiile Habsburgic și Rus, în subsidiar, Suedia și Polonia, dar alături de acești „juccători” de calibru se plasau și alții.

Tablou ce reprezintă bătălia purtată la marginea Vienei, la 12 septembrie 1683

Aceștia din urmă, aflați pe paliere inferioare de putere, constrânși astfel să evolueze în orbita altora mai mari și mai puternici, așa cum erau – în limbajul cronicarilor români ai epocii – „Țara Căzăcească”, „Țara Ungurească” (Ungaria care căuta să renască regatul de cruciată de odinioară), Transilvania, condusă de o elită maghiară, și care juca un rol însemnat în calculele domnilor de la București și Iași, aflată în siaj geopolitic otoman, „Hanatul Crâmului” și

bineînțeles „Țara Moldovei” și „Țara Muntenească”. Departe de realitate că acești actori minori au fost doar simpli „pioni” ai unui mare „joc” geopolitic desfășurat deasupra lor. Aceste state au reușit nu rareori să încurce planurile celor mai mari și, în perspectivă istorică, să-și mențină identitatea, ca statut statal și, mai rar, și fără pierderi teritoriale, vreme mai mult sau mai puțin îndelungată. În cazul particular al Țărilor Române, pe o linie de evoluție complexă și contradictorie, ele

au reușit să intre în veacul al XIX-lea, deschis de Revoluția franceză, al liberalismului constructor de națiuni și state naționale, pe un curs ascendent, spre deosebire de altele deja menționate, care au dispărut (Hanatul Crimeii, Polonia), altele au fost înglobate imperiilor vecine („Țara Căzăcească”, Ungaria, Transilvania) ori au trebuit să aștepte secolul XX, iar unele până recent reluarea existenței independente.

Deceniile după 1683 evidențiază o frământare geopolitică de mari dimensiuni în Centrul și Estul Europei, în care a fost un război aproape neîntrerupt. O dată însă cu Pacea de la Karlovitz din 1699, prezumată în scris pentru un sfert de secol, a intervenit o pauză geopolitică, ce seamănă cu o stabilizare a acestor părți ale Europei pe aliniamentele atinse de marii jucători. Cronicarul Ion Neculce, adânc cunoscător al epocii căreia se impune ca un personaj de prim plan al elitei politice românești – prim demnitar al domnitorului Dimitrie Cantemir, dar cu dregătorii înalte și sub alți domni –, este și azi de citit cu folos istoriografic pentru descrierea sa succintă a Păcii de la Karlovitz, unde subliniază și rolul/locul rezervat Țărilor Române în peisajul geopolitic european. Iată cum înfățișează el această

Gravură de epocă
ilustrând negocierile purtate la Karlovitz...

înțelegere europeană: „Trimis-au turcii sol la nemți, pre Rami Reiz-efendi și pre Alecsandru terzimanul Mavrocordat, ce-i zicea și Ecsaporitul, la nemți să steie să facă pace. Și au mers și vezirul până la un loc, cu oastea asta, de au stătut acolo. Că se spărieșe turcii a se mai batere cu nemții și s-au dus solii la Carloviță. Așijderea și nemții s-au gătit cu oaste de au mers până la un loc și au trimis și ei soli la Carloviță. S-au strâns din toate țările acolo la Carloviță solii Evropii, de la leși, de la franțuji, de la Veneția, de la Anglia, de la Olandia, de la moscali și de pintralte țeri, de au șezut

acolo la Carloviță două trei luni, toată vara de și-au așezat păcile cu toții. Numai cu franțujii nemții nu s-au putut așeza și au rămas tot să se bată. Pentru crăica țării Ispaniei nu s-au putut învoi. Moscalul încă au dat cuvânt să-și așeze pace în al doiele an. Turcii cu nemții s-au așezat într-acest chip: cât loc au luat de la turci, luat să fie. Încă opintia nemții să fie Dunărea hotar, dar

n-au primit turcii. Și s-au apucat turcii să le dea bani, câte opt sute de pungi de bani pe an. Până în douăzeci și cinci de ani să fie pace pentru cheltuiala și stricăciunea ce au făcut turcii nemților în șeptesprezece ani ce au avut tot bătaie, pentru că începătura bătăliei au fost întâi despre turci, când au mers la Beciu. [...] Leși încă cerea tare Țara Moldovii, dar turcii au răspuns pentru Țara Moldovii zicând că Țara Moldovii nu pot să o dea, să le fie lor podană, că este volnică, că turcilor este închinată, nu este luată cu sabia. Deci leși văzând așa, s-au așezat într-acest chip:

cetățile din Moldova și mănăstirile câte au luat și cât loc, tot să le dea înapoi moldovenilor, și turcii să dea cetatea Camenița leșilor, cu tot olatul ei și Ucraina. Și pre nohai să-i rădăce pre toți din Bugeac, să se ducă la locul lor peste Don, să rămâie numai bugenii. Și Hotinul să nu-l tocmească turcii niciodată, nici altă

... și clădirea capelei unde au avut loc

Textul în turco-osmană
al Păcii de la Karlovitz

cetate să nu facă în Moldova turcii, nici pașă să nu puie. Așijdere și în Țara Muntenească cetății să nu facă, nici pașă să puie. Așa s-au așezat cu toții și de toamnă s-au întors solii fiecare la stăpânii sei.“

Pacea de la Karlovitz este, în principiu, echivalentă, din perspectivă istorică și, desigur, păstrând cuvenitele proporții regionale, cu așezământul/sistemul european clădit la Viena în 1815 sau cu cel de după Primul Război Mondial ori de după conflagrația din 1939 – 1945. Țările Române au fost, cum se vede din descrierea cronicarului, râvnite și de „nemți“ și de „leși“ și și-au păstrat ființa – mai puțin Transilvania, ocupată de Habsburgi –, iar izbânda istorică a fost păstrarea propriei identități, dar și a integrității teritoriale. În plan subsidiar, întemeierea principalelor școli de politică externă corespunzătoare sistemului internațional westphalian este o altă performanță, pentru că ele odată așezate și experimentate vor renaște – veritabilă reîntoarcere la

origini – după epoca fanariotă și vor acționa decisiv la formarea României moderne, până azi.

Perspectiva istorică îngăduie însă și sublinierea unor neajunsuri care vor greva evoluția firească a comunității românești. Întâi de toate, perioada fanariotă, inaugurată după Cantemir și Brâncoveanu, este, pe această linie de interpretare istorică, una cu un profund efect negativ în istoria națională. Numirea domnilor de la Iași și București de Poartă, din rândurile grecilor bogați și loiali Porții Otomane, a fost și o abandonare aproape totală a acțiunii școlilor de gândire geopolitică autohtonă. Dacă în preajma Păcii de la Karlovitz și imediat după, la București se gândea nu doar la independența deplină de sub dominația otomană, ci chiar la eliberarea Bizanțului și înscăunarea lui Șerban Cantacuzino pe tronul basileilor – cum ne încredințează cronicarii vremii –, dacă tot atunci domnii români știau să impună partenerilor mai puternici

când este momentul de a aplica o lovitură decisivă imperiului sultanilor pentru a asigura biruința creștinătății, în perioada fanariotă strategiile gândite la Iași sau București nu au putut fi decât în congruență totală cu planurile otomane de stopare a declinului imperial sau cu cele de supraviețuire aplicate de domni de neam străin, cu grija înăbușirii și păstrării propriului tron. Potrivit *Letopiseșului Cantacuzinesc*, la 1690, în ajunul bătăliei de la Zărnești,

domnul Brâncoveanu a trimis solie generalului Heissler, comandantul trupelor austriece din Ardeal, să-i comunice că nu e momentul propice pentru o ofensivă împotriva otomanilor, la care chiar domnul consimțise să ia parte pentru a elibera țara, dar la ceasul favorabil. Or, această solie dă măsura clară a prevalenței în calculul geopolitic brâncovenesc a intereselor comunității românești: „Iar de vă îndeamnă Bălăceanu ca să veniți în pământul nostru, socotind să ni să facă mântuire, acum, într-această dată, nu va fi mântuire, ci va fi peire pentru

Alexandru Mavrocordat Exaporitul

două pricini: una că încă turcul este în puterea lui până acum și tătarii întregi, neclățiți nimic de nimeni: alta că în pământul nostru niscareva cetăți mari și tari sau alte fortificații [fortificații – *n.n.*], întru care să scape norodu în vreme de acest feal de răzmirițe nu sunt, ci îndată ce ar veni oștile creștinești în țară, fiind locurile deschise de toate părțile, ar veni turcii și tătarii de ar pustii tot pământul, atunci nu știm cât de oștile înpărătești [austriece – *n.n.*] scăpar-ar au

Șerban Cantacuzino,
frescă
din biserica
Măndăstirii Cotroceni

forțe și de infrastructură militară, grija față de averea națională și propriul teritoriu –, dar deopotrivă de îndrăzneală de acțiune geopolitică, de la decizia unui răspuns militar la alianțe ad-hoc profitabile, nu va mai fi posibilă. Intrată adânc pe panta declinului, ghidată de propriile calcule geopolitice în

perioada fanariotă, Poarta va ceda imperiilor vecine pentru a-și întârzia prăbușirea imperială teritorii românești (Oltenia, temporar, între 1718 – 1738, și Bucovina, în 1775, către Habsburgi, iar Basarabia în 1812, către Imperiul Rus), ceea ce nu

ba; care lucru deacă ar rămânea pământul fără oameni, de ce fealiu ne sunt ostenealile și vorbele și legăturile ce le facem.“

Răspunsul trufaș al generalului austriac – „Nu să poate nicio mântuinață fără primejdie și fără de pagubă“ – nu l-a împiedicat pe Brâncoveanu să acționeze în consecința propriei opinii și deopotrivă a intereselor țării. În bătălia de la Zărnești, după câteva săptămâni, oastea munteană, având alături detașamente tătare și otomane, l-a învins pe generalul austriac, care sprijinea pe boierul Bălăceanu, trimis anterior la Viena să perfecteze alianța cu Habsburgii, dar venea acum cu sprijin străin să ocupe tronul la București, iar imperialii țara. În epoca fanariotă asemenea manifestare elocventă de neatârnat în politica externă – înțelegere reciprocă pentru biruința împotriva inamicului comun, calcul realist al raportului de

se întâmplase niciodată înainte.

Peste vremuri, într-o stenoigramă a relatării participării la reuniunea de la Moscova a înaltului for al Pactului de la Varșovia, în iunie 1967, prilejuită de declanșarea Războiului de șase zile dintre Israel și țările arabe, poziția României adoptată față de acel eveniment – în totală contradicție cu opinia celorlalți participanți –, care va genera de altfel și menținerea relațiilor diplomatice ale Bucureștilor cu Israelul, amintește izbitor – în opinia noastră – de calculul și acțiunea geopolitică ale lui Constantin Brâncoveanu din 1690. Cvasi-similitudinea de poziție geopolitică și întemeierea ei, după aproape 300 de ani, desigur în altă configurație sistemică, este o probă indubitabilă a existenței și utilității unei școli de gândire bine articulate în politica externă națională.

Dar mai important decât orice este altceva, anume inițierea gândirii de către elitele conducătoare românești a politicii externe în termeni geopolitici moderni. Acest lucru are loc acum, când elitele conducătoare neaoșe au perceput corespunzător realitatea marilor schimbări din Europa – domnii întâi de toate, dar și sfătuitoari apropiati ai lor, de la un Miron Costin la Ion Neculce și Dimitrie Cantemir, ori de la stolnicul Cantacuzino la Constantin Brâncoveanu și logofătul Radu Greceanu, autorul cronicii oficiale a Țării Românești în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu.

(Va urma)

Generalul Donat Heissler

REGELE GUSTAV VASA, DUPĂ 500 DE ANI

HARALD GUSTAFSSON

(prof. emerit, Universitatea din Lund, Suedia)

Mulți cred, atât în Suedia cât și în afară, că 6 iunie, aleasă în 1983 drept ziua națională a țării, comemorează alegerea regelui Gustav I (sau Gustav Vasa, după cum este cunoscut în Suedia; Magazin istoric, nr. 11/1980), în 1523. Oficial, această zi nu comemorează nimic. În legislație, este numită „Ziua națională a Suediei“, fără vreo justificare.

În mod neoficial, 6 iunie a devenit o zi națională de la finalul secolului al XIX-lea, fiind denumită „Ziua steagului suedez“. Data a fost aleasă atunci deoarece marca aniversarea înscăunării regelui Gustav Vasa. În anul acesta se bucură de foarte multă atenție fiindcă se împlinesc 500 de ani de la acel eveniment. În epoca romantismului național, Gustav a fost proslăvit, fiind considerat omul care a eliberat Suedia de sub jugul străin, „părintele nației“, care a pus bazele statului suedez modern. Astăzi însă, istoricii îl văd ceva mai echilibrat.

Regele înfățișat
de Jacob Binck, în 1542

Pentru a înțelege ce a realizat Gustav Vasa, trebuie să privim în istorie. La finalul veacului al XIV-lea, cele trei regate scandinave, Danemarca, Norvegia și Suedia, au avut același monarh, regina Margareta. Uniunea de la Kalmar – după cum a fost numită de posteritate – era astfel creată (Magazin istoric, nr. 1/1977).

Uniunea de la Kalmar a fost o asociere foarte liberă a celor trei regate, care, în multe privințe, erau independente. Aveau propriile legi, privilegii și elite politice, care nu se amestecau.

Regina Margareta,
portretizată la mormântul ei
din Catedrala din Roskilde,
Danemarca

Nobilimea și clerul conduceau aceste țări, iar adesea nu le era ușor regilor Uniunii să se impună. Nu existau instituții comune și nici măcar o politică externă colectivă. Danemarca adesea purta războaie la granița ei din sud, fără implicarea Norvegiei și Suediei, iar Suedia se încăleșta cu rușii spre est, fără Danemarca și Norvegia.

LEGENDA RĂSCULATULUI

Danemarca avea cele mai bune condiții pentru agricultură

și beneficia de pe urma veniturilor din vămile de la strâmtorile dintre Marea Baltică și Marea Nordului, importante pentru comerțul internațional. Regii Uniunii cel mai adesea locuiau în Danemarca, iar în curând acest stat a ajuns să domine Uniunea. Regenții numiți de monarhi adesea încercau să le promoveze interesele în Norvegia și Suedia, ceea ce putea provoca nemulțumiri, mai ales în Suedia. Elita suedeză nu îi agreea pe castelanii și judecătorii danezi și germani; își dorea ca însăși acele dregătorii. Suedezii s-au răsculat în repetate rânduri. A rămas renumită bătălia de la Brunkeberg, lângă Stockholm, din 1471, una dintre primele dați când au fost folosite armele de foc în țările nordice. Un glonț i-a scos patru dinți regelui Christian I, care a fost nevoit să se retragă în Danemarca.

În istoriografia suedeză mai veche, aceste bătălii erau considerate lupta suedezilor pentru libertate împotriva danezilor. De fapt, acestea erau lupte pentru putere în cadrul elitei suedeze, în care una dintre facțiuni îi cerea ajutorul regelui Uniunii. Suedezii au luptat de ambele părți în bătălia de la Brunkeberg. Nu au încercat niciodată să părăsească Uniunea de la Kalmar; de fapt, certurile se refereau la condițiile în care puteau fi recunoscuți regii danezi și norvegieni în Suedia.

În al doilea deceniu al secolului al XVI-lea, regiunea nordică era condusă de doi tineri ambițioși. În Suedia, Sten Sture cel Tânăr era custodele țării (regent fără

*Christian al II-lea,
pictură de
Lucas Cranach cel Bătrân
(1472 – 1553)*

împuternicirea monarhului), iar în Danemarca și Norvegia domnea regele Christian al II-lea. În principiu, Christian era recunoscut drept suveran al Suediei, însă nu avea voie să intre în Suedia. În 1520, a atacat cu o armată numeroasă, Sten Sture a fost rănit mortal în luptă, Christian a cucerit Stockholm, a promis amnistierea vrăjmașilor și a fost încoronat ca rege al Suediei.

A urmat unul dintre cele mai dramatice momente din istoria țărilor nordice: Baia de sânge de la Stockholm. Imediat după fes-

tinul de încoronare, s-au închis porțile castelului, musafirii încă aflându-se înăuntru. Christian a ținut o judecată ad-hoc, iar a doua zi au fost executați aproape 100 de oameni în piața principală din Stockholm, inclusiv doi episcopi și mai mulți nobili de seamă. Opoziția a fost zdrobită, iar regatul părea să se afle în mâinile lui Christian, care s-a întors în Danemarca.

În acest moment apare Gustav Eriksson, din familia Vasa. Era un tânăr nobil, luat prizonier în Danemarca. A reușit însă să scape și a ajuns la Lübeck, marele oraș comercial din nordul Germaniei. Acolo a dobândit sprijin, iar în toamna anului 1520 a debarcat în sudul Suediei. A aflat de Baia de sânge de la Stockholm, unde își pierduse tatăl și mai multe rude. Gustav a pornit o răscoală, inițial cu sprijinul țăranilor din provincia Dalarna (cunoscută și ca Dalecarlia), dar care s-a extins rapid cu ajutorul nobililor și clericilor supraviețuitori ai masacrului.

Există multe povești despre fuga dramatică a lui Gustav din mâinile trupelor lui Christian al II-lea sau despre cum l-au sprijinit bravi țăranii din Dalarna, care s-au folosit de arcuri și arbalette ca să-i alunge pe soldații profesioniști ai regelui. Această răscoală a fost văzută ca un război de eliberare al Suediei, iar Gustav a devenit mareșal ei conducător. Cea mai lungă cursă de schi din lume, Vasaloppet, are loc în fiecare an în Dalarna, în amintirea unei călătorii cu schiurile realizată de el. Însă aceste povești provin, în mare parte, de

*Baia de sânge de la Stockholm,
gravură din 1676 de Padt-Brugge,
bazată pe două ilustrații mai vechi,
comandate de Gustav Vasa*

*Sten Sture
cel Tânăr
și soția sa,
portretizați
în timpul vieții*

la însuși Gustav Vasa. În ultimii săi ani, și-a dictat povestea vieții prelatului Peder Swart, iar această cronică a fost crezută pe cuvânt. Alte basme despre Gustav Vasa au apărut până în secolele XVII – XVIII. Astăzi nu mai sunt crezute pe cuvânt, ci sunt considerate legende.

CEI DOI REGI REBELI

Factorul hotărâtor al răscoalei nu a fost curajul țărănilor suedezi, ci situația externă. Regiunea nordică era importantă în economia europeană, fiind exportatoare de fier, blănuri și pește uscat, printre altele. Orașele din nordul Germaniei mediau acest negoț, iar Lübeck era cel mai important, devenind o adevărată superputere a regiunii baltice. Christian al II-lea a încercat să ocolească monopolul Lübeckului, preferându-i pe concurenții acestuia, negustorii olandezi. Este de înțeles de ce Gustav a cerut ajutorul orașului când a fugit din Danemarca și de ce Lübeck i-a acordat sprijinul financiar și material de care avea nevoie pentru răscoală. În curând, cetatea avea să sprijine și o revoltă în Danemarca.

Christian al II-lea avea adversari și în Danemarca. Mulți erau nemulțumiți de tendințele

ducele Frederick de Holstein, nu l-a plăcut niciodată. Ducele Frederick și grupările nemulțumite din Danemarca s-au aliat. Christian al II-lea a fost nevoit să fugă în Țările de Jos, iar ducele a devenit regele Frederick I.

În ciuda statutului de erou al lui Gustav Vasa în Suedia, adevărul este că revolta daneză a pecetluit soarta țărilor nordice. Abia după ce Christian a fost alungat din Danemarca, a fost ales Gustav rege la 6 iunie 1523, în vechiul oraș episcopal Strängnäs. La întâlnire au fost prezenți și reprezentanții orașului Lübeck, care probabil erau foarte mulțumiți. Reușiseră să divizeze țările nordice.

Însă Uniunea de la Kalmar

Christian al III-lea

nu a dispărut deodată ca opțiune politică. Frederick I dorea să dobândească și Norvegia și Suedia. Gustav, de cealaltă parte, a încercat să cucerească cât mai mult cu putință. A trimis trupe în Norvegia și i-a invitat pe norvegieni să îi jure credință. A detașat oșteni în estul Danemarcei (provincii care, în secolul următor, au fost alipite Suediei). Însă toată Danemarca s-a aliat în jurul lui Frederick I, precum și Norvegia, care, după mai multe ezitări, l-a detronat pe Christian și l-a proclamat pe Frederick rege.

Gustav a ocupat provincia Blekinge din Danemarca un timp și a încercat să cucerească și insula Gotland. A fost în cele din urmă nevoit să renunțe, însă a reușit să păstreze provincia Bohuslän din Norvegia (astăzi parte a Suediei) vreme de zece ani. Abia treptat și-a dat seama că trebuia să se mulțumească doar cu Suedia și a început să se înfățișeze drept eliberatorul țării din Uniune.

Astfel, Frederick I a ajuns regele a ceea ce a mai rămas din Uniunea de la Kalmar: Danemarca și Norvegia. Gustav Vasa a păstrat Suedia. Cei doi regi rebeli s-au recunoscut reciproc oarecum, însă exista multă neîncredere. Gustav și-a întărit regimul în Suedia și armata, ca să se apere de amenințările interne și externe. Faptul acesta a necesitat înăsprirea taxelor, ceea ce, ca de obicei, a provocat nemulțumiri.

În ciuda calificativului lui Gustav Vasa de părinte al națiunii, adevărul este că puține (poate chiar niciunul) regimuri suedeze au avut parte de atâta opoziție pe plan intern. Taxele mărite au dus la mai multe

răscoale din partea vecilor săi aliați, țărani din Dalarna. Acestea au fost înăbușite cu viclenie și cruzime. Gustav promitea cu generozitate amnistiere, însă de mai multe ori i-a executat pe conducători (adevărați sau presupuși). O revoltă în provinciile din sud-vest din 1529 ajunsese deosebit de periculoasă, fiind implicați mai mulți nobili. Gustav a depășit pericolul, promițând iertare, însă a executat doi lideri nobili; ceilalți, dibaci, au fugit din țară.

*Aseidiul orașului Copenhaga
în timpul Războiului Contelui,
gravură din 1599*

COOPERAREA ADVERSARILOR

În acest timp, în Germania aveau loc evenimente care au afectat toată Europa. A început schisma Bisericii Catolice, procesul pe care îl numim Reforma. Aceasta a ajuns și în țările nordice. Tinerii teologi danezi și suedezi, educați în Germania, au revenit acasă cu idei noi. Gustav Vasa i-a ascultat și, în urma Dietei de la Västerås, din 1527, Suedia s-a despărțit de Biserica Catolică și de Papa de la Roma. Biserica a fost pusă sub autoritatea regelui.

Mai multe secole, în Suedia doar Biserica Lutherană de stat era legală, iar Gustav Vasa a fost aclamat ca fiind cel care a adus lumina adevărului în țară. În veacul al XX-lea, monopolul Bisericii Luterane a fost treptat redus, iar istoricii l-au considerat pe Gustav ca fiind doar un politician avid de putere. Interesul pe care l-a arătat învățăturilor lui Luther era văzut ca fiind strict strategic: voia

să controleze bogăția Bisericii ca să își consolideze propria poziție. Istoriografia culturală din ultimii ani a arătat că exista și o dimensiune religioasă a Reformei suedeze. Oamenii epocii vedeau lumea din punct de vedere religios și putem să presupunem că Gustav Vasa avea propriile sale opinii despre mântuirea sufletului și despre cum trebuie venerat Dumnezeu.

În orice caz, după hotărârea de la Västerås, regele a dobândit controlul asupra Bisericii. Episcopii nu mai erau stăpâni independenți, cu propriile forțe armate, ci oficiali ai statului. Numeroasele proprietăți ale Bisericii au fost preluate de stat. Slujba avea să se țină în suedeză, nu în latină. Faptul acesta a stârnit grave nemulțumiri în rândul populației, care mult timp a preferat liturgia veche.

Deosebit de periculoasă a fost o răscoală în provincia Småland, din sudul Suediei, între 1542 – 1543. Aici s-au amestecat nemulțumirile față de dările mari și cele față de

Reformă. Conducătorul răsculaților, Nils Dacke, și trupele sale au reușit să cucerească mai multe castele, iar regele a fost nevoit să facă mari eforturi militare ca să îi învingă. Însă, în cele din urmă, a reușit, Dacke a fost executat, iar capul său a fost pus un timp într-o țeapă în castelul Kalmar, ca să-i avertizeze pe alții să nu îl sfideze pe rege.

După răscoala lui Dacke, Gustav Vasa a controlat ferm țara. Administrația a fost centralizată, a întărit controlul dregătorilor locali, iar

Suedia a devenit o țară relativ eficientă (după standardele secolului al XVI-lea). Calificativul lui Gustav Vasa de fondator al Suediei moderne are merite, însă trebuie subliniat faptul că procesul nu a fost rezultatul imediat al alegerii din 1523, ci a survenit mai târziu.

Dizolvarea Uniunii de la Kalmar a fost și ea un proces îndelungat. Pe plan extern, Christian al II-lea încă era văzut ca fiind suveranul legitim al celor trei regate. Se afla în exil în Țările de Jos și în Germania, unde a căutat sprijinul cumnatului său, Carol Quintul, care însă nu dorea să se aventureze în țările nordice.

În toamna anului 1531, Christian a reușit să strângă mai multe nave și mercenari, iar cei doi regi răsculați s-au confruntat. Christian a acostat în Norvegia, iar norvegienii l-au recunoscut din nou ca rege. Însă nu a reușit să cucerească castelul din Oslo, Akershus, și a fost nevoit să îl asedieze. Astfel vrăjmașii săi, inclusiv

orașul Lübeck, au avut timp să își adune forțele. În ciuda neîncrederii reciproce, Gustav Vasa și Frederick I au cooperat. Trupele suedeze, daneze și germane au oprit ofensiva lui Christian, iar acesta a fost de acord să negocieze cu unchiul său, Frederick.

Christian al II-lea, care adesea închisese și executase oameni cărora le promisese milă, acum a căzut el victimă. În loc să negocieze cu Frederick I, a fost închis pe viață într-un castel danez. Pericolul restabilirii Uniunii de la Kalmar părea să fi trecut.

FANTOMA UNIUNII REGATELOR

La moartea lui Frederick I în 1533, a izbucnit un război civil în Danemarca (cunoscut drept Războiul Contelui). Este o poveste complicată, în care au jucat un rol și diviziunile religioase, nu doar cele politice. O facțiune dorea să îl elibereze pe Christian al II-lea și să îl repună pe tron. Gustav Vasa a perceput războiul civil din Danemarca ca fiind o amenințare. Încă îl bântuia ideea uniunii celor trei regate.

În ciuda neîncrederii dintre Danemarca și Suedia, Gustav Vasa a colaborat cu fiul lui Frederick, Christian. A intrat cu trupele în Danemarca, de data aceasta nu ca să cucerească teritorii, ci ca să îi sprijine candidatura acestuia. În cele din urmă, Christian al III-lea a ajuns rege și în Danemarca, și în Norvegia, în 1536.

După 1536, ideea uniunii a apus mult timp. Cele trei regate nordice, care, o vreme, păreau că ar fi pe cale să devină un stat

adevărat – la fel precum regatele de Aragon și de Castilia au devenit Spania, iar uniunea dintre Polonia și Lituania s-a întărit –, s-au împărțit în schimb în două țări: Danemarca-Norvegia și Suedia. Christian al III-lea a dus la capăt Reforma Luterană în Danemarca și a adus Biserica sub controlul regal imediat după înscăunare. Norvegienii s-au opus, însă au fost trimise trupe daneze, iar țara a ajuns sub controlul și mai strict al Danemarcei.

Pe parcursul perioadei premoderne, toată regiunea a fost împărțită între aceste două state. Norvegia a fost, practic, un stat vasal Danemarcei (*Magazin istoric*, nr. 12/2005), iar Danemarca-Norvegia includea și Islanda, stăpânită de Coroana norvegiană din veacul al XIII-lea. Încă din Evul Mediu, Suedia includea și ceea ce avea să devină

ulterior Finlanda. Aceste două state erau cele mai puternice din zona Mării Baltice. Lübeck, ce sprijinise partea care a pierdut Războiul Contelui, nu mai era puterea dominantă.

Și Danemarca-Norvegia și Suedia erau principate luterane în care regele avea multă putere, însă era influentă și nobilimea. În Suedia, țărani încă mai erau un factor politic important; niciodată nu fuseseră aserviți nobilimii la fel de mult ca în Danemarca. Însă, după curmarea răscoalei lui Dacke din 1543 și după introducerea succesiunii ereditare a dinastiei Vasa în 1544, Suedia a fost condusă de Gustav Vasa cu o mână de fier. Dintr-un tânăr nobil uitat a devenit lider rebel, apoi rege ales înconjurat de adversari interni și externi, iar în final stăpânitor necontestat al uneia dintre cele mai mari țări din Europa ca suprafață. A murit în anul 1560.

Am da prea mare crezare propagandei dacă am spune că Gustav Vasa a eliberat Suedia. Țara era într-o poziție foarte liberă în cadrul Uniunii de la Kalmar, iar răscoala nu avea ca scop inițial scoaterea completă din uniune. Însă consecința pe termen lung a alegerii lui ca rege a fost o Suedie neatârnată. Domnia sa aspră a însemnat taxe mari și o administrație centralizată. Mare parte a populației a fost nemulțumită de acestea, iar astăzi Gustav Vasa este considerat mai degrabă un dictator crunt, nu un părinte binevoitor al poporului. Însă adevărul este că a întărit puterea statului suedez.

Portretul regelui Gustav Vasa,
la bătrânețe
(autor anonim)

În românește de
Andrei OPREA

ACTIVITATEA SECRETĂ A LUI RUDOLF KLÖCKNER

LUCIAN VASILE

În februarie 1934, la Păltiniș, aveau loc campionatele naționale de schi. Primul loc la cursa combinată de sărituri și fond, una dintre cele mai dificile și solicitante probe, fusese câștigată de brașoveanul Rudolf Klöckner. Era, fără îndoială, o performanță uriașă pentru tânărul de 27 de ani, care, în viața de zi cu zi, era maestru în fabricarea pastelor făinoase. Pe lângă ipostaza de sportiv de performanță ori de meseriaș în industria alimentară, biografia lui Klöckner va mai cuprinde una: spion la începutul Războiului Rece.

Imagine din Brașovul interbelic

Povestea lui Rudolf Klöckner a început la 10 iunie 1907, el fiind unul dintre cei opt copii ai unei familii de sași din Brașov. Tatăl, Gheorghe, studiasse la Viena, unde o cunoscuse pe Roza, cea care

avea să-i fie soție, iar cei doi se stabiliseră în orașul natal al bărbatului, unde acesta își găsise apoi un post de funcționar la biroul de construcții al municipalității. După clasele primare, Rudolf Klöckner a

urmat patru clase de liceu, însă moartea prematură a tatălui, în 1918, l-a constrâns să se angajeze ca băiat de prăvălie la un magazin de coloniale, iar în paralel să urmeze la seară încă patru clase de liceu

Rudolf Klöckner, imagini din dosarul de la C.N.S.A.S.

comercial. Cu toate acestea, la finalul anilor '20, calificările sale profesionale erau de maestru în fabricarea pastelor făinoase și de brutar.

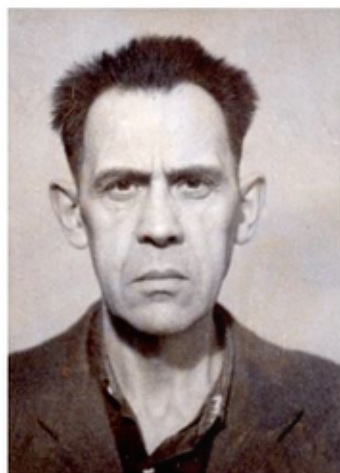
UN SAS ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Șansa de a ieși din anonim a reprezentat-o încorporarea în armată, Klöckner ajungând să fie încadrat într-un batalion de Vânători de Munte, de unde avea să fie lăsat la vatră cu gradul de sergent. Când s-a aflat sub arme, tânărul sas și-a descoperit pasiunea pentru sporturile de iarnă, devenind unul dintre cei mai bine cotați schiori – așa a ajuns pe podiumul campionatelor militare de la Predeal din 1934 și în lotul României care a luat parte la diferite concursuri din Europa Central-Estică și chiar să câștige titlul național de fond și sărituri. Însă, probabil, apogeul carierei sale l-a constituit participa-

rea la Olimpiada de Iarnă de la Garmisch-Partenkirchen, Bavaria, din 1936, la deschiderea căreia a asistat aproape întreaga elită nazistă. Și tot datorită competițiilor sportive, a cunoscut-o pe Hella Siegens, cu care s-a căsătorit în 1936, cei doi stabilindu-se într-o casă de pe strada Lungă din Brașov, având împreună patru copii: Ursula, Monica și gemenii Herbert și Hanz.

Izbucnirea celui de Al Doilea Război a tulburat viața

tinerei familii: pentru a evita trecerea sa în cadrele active ale Armatei Regale Române și a se asigura că nu va fi în situația să lupte cu arma în mână în asalturi sângeroase ori în tranșee noroioase, Rudolf Klöckner a decis să se folosească de originea sa etnică și să se înroleze în Organizația Todt, creație a regimului hitlerist ce se ocupa de lucrări de infrastructură militară. Așa a ajuns să lucreze mai întâi la repararea șoselei Bacău – Iași, iar după începerea Campaniei din Est, a urmat avansul trupelor româno-germane până în Crimeea și Dniepropetrovsk. În 1944, este retras la Tiraspol și apoi la Galați, unde este surprins de evenimentele de la 23 August. Înțelegând că, dacă va rămâne în țară, va fi capturat ca prizonier de război, izbutește să treacă munții prin Valea Buzăului și după o scurtă cantonare în apropierea Bistriței, se retrage spre vest împreună cu restul trupelor germane. Sfârșitul războiului l-a găsit la Grünwald, în nordul Austriei, aproape de granița cu Cehia

și Germania, Klöckner căzând în captivitatea trupelor americane.

SCURTUL DRUM DE LA SCHIOR LA SPION

Eliberat după câteva luni de detenție, Rudolf Klöckner s-a angajat ca șofer, în sectorul american al Austriei. Rămăsă în țară, familia sa se confruntau cu dificultățile vieții sub ocupația sovietică: chiar dacă reușise să evite deportarea în ianuarie 1945, Hella Klöckner a fost arestată în 1946 pentru tranzacții pe bursa neagră și condamnată la opt luni de detenție în penitenciarul din Brașov. Este neclar dacă soțul aflase de dificultățile cu care se confruntau soția și copiii, însă este cert că la sfârșitul lui 1946, a avut parte de o propunere care i-a schimbat viața. Într-o zi, a fost vizitat de Franz Plesky și Gustav Elsner, doi foști patroni ai fabricii de postav din Azuga, care, la rândul lor, fugiseră din țară imediat după 23 August și care, în Austria, intraseră în serviciul unei structuri informative secrete americane care se folosea de infrastructura fostei agenții de informații naziste. Foștii inamici puteau deveni acum tovarăși de nevoie, mai ales că părea evident pentru puterile occidentale că se va ajunge la confruntare cu foștii lor aliați, care își impuseseră controlul asupra Europei de Răsărit. Lucrând sub coordonarea lui Herbert Mallner și a lui Otto von Bolschwing, fostul șef al biroului de la București al

Sicherheitsdienst (serviciul de securitate al SS), cei doi i-au propus să devină agent secret și să fie trimis în misiuni clandestine în România, de unde să se întoarcă cu informații militare. Pus față în față cu o ofertă care i-ar fi putut aduce moartea, Rudolf Klöckner a avut nevoie de numai câteva zile pentru a lua decizia să accepte noul rol.

De altfel, Klöckner nu era singurul etnic neamț din România recrutat în Austria de serviciile secrete americane pentru a fi trimis în misiuni secrete în țara natală, dar avea să fie primul trimis propriu-zis în luptă pe „frontul secret”. După ce a fost supus unui instructaj foarte sumar de Mallner, cel care avea să-i fie șef direct, Klöckner a primit documente false. Potrivit actelor era un maghiar recent eliberat dintr-un lagăr din Austria și trebuia să le folosească în cazul în care ar fi fost controlat de-a lungul traversării Ungariei. Prima sa misiune a început în februarie 1947. A intrat clandestin în țară pe la Valea lui Mihai, la câțiva kilometri nord de Oradea, și a ajuns peste câteva zile la Brașov. Pe lângă reîntâlnirea cu familia, Klöckner s-a achitat de sarcinile operative cu care venise: l-a recrutat pe Gheorghe Scurtu, fostul său comandant din batalionul 19 Vânători de Munte. Fostul ofițer a fost utilizat pentru obținerea de informații despre echipamentul militar și trupele sovietice aflate pe litoral, la Sibiu, Craiova și Timișoara. Scurtu a fost foarte bine recompensat atât pentru informații, cât și pentru deplasările sale, dar abandonat la finalul

misiunii. Klöckner reușise să-și găsească și alți agenți, cu posibilități informative mult mai ample.

Mulțumit de cantitatea și de calitatea datelor strânse, spionul s-a întors la Salzburg, unde a fost primit cu satisfacție de Mallner. După o refacere de zece zile, Klöckner a plecat din nou, în mai 1947, spre Brașov. A doua misiune în țară a fost și mai eficientă: căutând să obțină date despre traficul feroviar al Armatei Roșii, Rudolf Klöckner l-a recrutat pe Dittmar Martin, fostul subșef al gării Brașov, care încă mai avea relații în lumea drumurilor de fier și, mai mult, suficientă experiență, încât să extragă repede și subtil cât mai multe date. Însă nimic nu s-a comparat cu dezvoltarea direcției începute la misiunea precedentă, prin intermediul lui Vasile Sân-Petru, un fost avocat legionar care ajunsese să trăiască din colectarea de fier vechi. Pentru Sân-Petru, banii obținuți din furnizarea de informații militare reprezentau un câștig neașteptat, dar vital pentru supraviețuire.

Însă nu fostul specialist într-ale Dreptului era piesa esențială în angrenajul informativ din țară al lui Klöckner, ci Petre Constantinescu, zis Titi, pe care îl cunoscuse prin intermediul lui Sân-Petru. Comandor de aviație, Titi Constantinescu fusese scos din rândul armatei în 1942 și condamnat pentru activitate legionară, însă fusese eliberat în contextul destinderii dintre comuniști și legionari, din 1946. Rămăs pe poziții ferm anticomuniste și posedând

informații ample despre aerodromurile și capacitățile aviației militare, Titi Constantinescu era exact sursa de care avea nevoie Klöckner, care se prezenta în țară cu numele conspirativ de Radu Lungu. Fostul aviator nu a vrut să rămână însă o simplă sursă, ci și-a creat, la rândul său, o adevărată rețea de agenți și colaboratori. Astfel, i-a recrutat pe Mircea Ianculescu și Sorin Tulea, aviatori înlăturați de comuniști din armată, Vladimir Luca, Ștefan Luca, Vasile Arhire și alte câteva persoane. Aceștia trebuia să călătorească prin țară și să-și noteze numărul și tipul mașinilor și tancurilor sovietice, să spioneze aerodromurile și să înregistreze ce tipuri de avioane sunt vizibile, dar și să culeagă informații despre starea generală de spirit a populației. În plus, Titi Constantinescu și Mircea Ianculescu au întocmit planuri detaliate ale aerodromurilor militare din țară, iar toate aceste informații au fost predate lui Klöckner, care s-a întors la Salzburg în august 1947, însoțit de Gnal Tittes, un alt etnic german care urma să intre în serviciul structurii secrete americane.

A treia misiune a debutat în septembrie 1947, iar obiectivele sale erau și mai îndrăznețe: date despre Divizia Tudor Vladimirescu și traficul de trupe sovietice din zona Iași, precum și sondarea posibilităților de instalare a unei stații de radiotelegrafie și de pătrundere informativă în Basarabia. Ba mai mult, cantitatea de informații obținută de agentura lui Titi Constantinescu era atât de amplă, că

Otto von Bolschwing

o parte a documentelor au fost ascunse într-un pachet de alimente trimis în Occident cu vagonul de dormit care făcea ruta București – Viena. Rudolf Klöckner avea să revină la Salzburg în februarie 1948, însoțit de data aceasta de Mircea Ianculescu și de Titi Constantinescu, care erau urmăriți de Siguranță.

ÎNTOARCEREA

Ca de obicei, spionul de origine germană nu a rămas pentru mult timp în Austria, ci, la 27 martie 1948, intra din nou clandestin în țară. Numai că venirea sa a coincis cu desfășurarea alegerilor parlamentare, iar Klöckner a fost oprit de o patrulă de poliție, fiind reținut pentru

două zile pentru că nu se afla pe raza localității unde avea reședință, potrivit documentelor românești false pe care le avea. Chiar dacă fusese pus în libertate și ajunsese în cele din urmă la Brașov, drumul lui Klöckner ca spion american era la final. În urma deconspirării și arestării lui Vladimir Luca, contraspionajul român l-a capturat la 29 martie 1948 pe așa-zisul Radu Lungu.

După șase zile de anchetă la București, într-o casă conspirativă a S.S.I.-ului, în care și-a deconspirat întreaga rețea de surse, Rudolf Klöckner acceptă să fie „întors” și să devină agent al contraspionajului comunist român. Pentru a se păstra conspirativitatea față de Mallner și serviciul american, era pus în libertate

și lăsat să plece la Salzburg, unde a reușit să copieze o parte a registrului de agenți ai structurii americane și a făcut planuri pentru răpirea lui Titi Constantinescu sau să îl convingă să îl însoțească în țară, unde urma să fie predat autorităților comuniste, însă fostul său colaborator a refuzat să se întoarcă în România. Așa că Klöckner pleacă din nou spre România, conform statutului său de spion, numai că, în realitate, activa ca agent al S.S.I.

Sederea sa în țară, în 1948 – 1949, pentru așa-zisa misiune, pare să fi fost destul de lungă, iar acest aspect a contribuit la acumularea suspiciunilor Salzburgului. Contraspionajul comunist se decisese să îl mai trimită o singură dată în Occident, misiunea sa fiind să recruteze pe cineva în interiorul structurii secrete americane, care să poată furniza constant informații secrete pentru București. Ba mai mult, ofițerii S.S.I. îl informaseră că, datorită activității sale în slujba R.P.R., acțiunile sale anterioare fuseseră complet iertate și uitate. Așa că la începutul lui 1949, Klöckner a plecat în ultima sa misiune. Ajuns la Viena, i-a telefonat lui Mallner, care i-a spus numai atât: „Fugi cât mai repede, dacă-ți place viața”. Încercător și fără teamă, spionul din Brașov și-a continuat însă drumul. Când a ajuns la Salzburg a fost arestat și supus interogatoriilor. Chiar și așa, Klöckner și-a păstrat angajamentul față de București, ba mai mult, i-a convins pe americani că lucrează pentru ei. Pus în libertate, a încercat

să dea lovitură și l-a abordat pe Mallner, propunându-i să lucreze pentru români sau sovietici, ofertă pe care șeful său nu a respins-o, ba chiar a cerut detalii și s-a arătat deschis, mai ales dacă era financiar rentabilă. Așa că Rudolf Klöckner a plecat spre București, pentru a raporta iminentul succes informativ ofițerilor români.

CĂDEREA UNUI SPION

Sosit la București, Klöckner și-a înștiințat superiorii și apoi a început redactarea unui raport detaliat. Numai că, după patru zile, la 20 martie 1949, era arestat subit și încarcerat la Malmaison. Se pare că cei din conducerea S.S.I. nu credeau că noul lor spion activase cu loialitate absolută și obținuse rezultate atât de spectaculoase într-un timp atât de scurt. Vreme de aproape două luni, Klöckner a fost torturat în beciurile Malmaisonului pentru a declara „ceva ce nu ai raportat serviciului român”.

Salvarea a părut să vină în iunie, când, înaintea procesului, a avut parte de două întâlniri: una cu procurorul de caz și alta cu unul dintre ofițerii superiori S.S.I. cu care lucrase. Ambii i-au spus același lucru: să păstreze conspirativitatea relației cu contraspionajul român și să pledeze vinovat, urmând să fie condamnat la 25 de ani muncă silnică și eliberat apoi după trei săptămâni. Conștiincios, Klöckner a făcut întocmai și a primit condamnarea respectivă. Numai că eliberarea promisă nu a

mai venit. Fostul spion a făcut memorii către ofițerii politici din închisori, reclamând înțelegerea încălcată. În aprilie 1951, a existat o propunere de grațiere, respinsă însă de conducerea contraspionajului, care era convinsă că Klöckner îi înșelase în 1948 – 1949. În septembrie 1955, memoriul său a ajuns pe masa noului șef al U.M. 0123/U Direcția C (Contraspionaj), însă colonelul Eugen Szabo a refuzat-o ferm.

Rudolf Klöckner a trecut prin pușcăriile de la Malmaison, Codlea, Aiud, Pitești, Gherla și Jilava, fiind grațiat, din nou subit, și eliberat la 22 aprilie 1960. Ba mai mult, a fost dus direct la o discuție cu colonelul Aurel Moiş în vederea reactivării ca spion și pregătirii pentru trimiterea sa în misiune. Însă vremurile se schimbaseră, vechii agenți se retrăseseră sau se reprofilaseră, iar bătăliile pe „frontul secret” se purtau altfel. Momentul lui Klöckner trecuse și, pentru Securitate, a mai fost doar un banal informator la o fabrică din Brașov pentru o scurtă perioadă, căci, după eliberare, fostul deținut revenise în mijlocul familiei. Ultimele date despre Rudolf Klöckner datează din anii '60, când unul dintre frații săi, devenit un înstărit om de afaceri în Germania de Vest, făcea demersuri pentru răscumpărarea fostului spion, a soției și a celor patru copii.

Iar apoi liniște. Spionul Rudolf Klöckner a revenit în anonim, departe de o istorie complicată și de o epocă a bulversărilor și, mai ales, a înfrângerilor. ■

CUM L-A DOVEDIT JUPÂNEASA MARIA PE SPĂTARUL VASILE

ATANASIE-TEOFIL DUMITRACHE

Un document datat 10 ianuarie 1635 descrie rejudecarea divorțului dintre jupâneasa Maria și spătarul Vasile. Jupâneasa Maria, conform documentelor, provenea din familia boierilor Băleni, a cărei existență este atestată încă din secolul al XV-lea. Tatăl Mariei era marele vornic Ivașcu, fiul marelui logofăt Petru din Băleni. Maria îl avea ca frate pe marele ban Gheorghe Băleanu. Soțul ei, Vasile, a deținut dregătoria de mare spătar în timpul voievodului Leon Tomșa (1629 – 1632). Era fiul lui Mușat din Petroșani, mare stolnic. Maria și Vasile au avut trei fiice: Neacșa, Vilaia și Ioana. Căsătoria lor a durat doar câțiva ani.

Documentul din 1635, publicat în *Documenta Romaniae Historica*, prezintă rejudecarea procesului la solicitarea Mariei, în timpul voievodului Matei Basarab (1632 – 1654). Procesul inițial se desfășurase în vremea lui Leon Tomșa, în urma căruia spătarul Vasile obținuse divorțul de Maria. Acesta nu a avut atunci obligația să înapoieze Mariei zestrea cheltuită. S-a hotărât că soția era responsabilă pentru despărțirea cuplului, după cum este scris în document: „De au zis că iaste muiare rea și neînțeleaptă [...] și o au lăsat și i-au cheltuit toate zestrele.”

- „Au zis că iaste muiare rea și neînțeleaptă”
- Tatăl soțului nu acceptă divorțul și îl izgonește
- Motivul despărțirii: Ancuța, mai tânără și mai frumoasă
- Carte de blestem cumpărată de la Patriarhul de Constantinopol
- Câștigă cine aduce mai mulți martori

*O jupâneasă cum e foarte posibil
să fi arătat și Maria;
detaliu din tabloul votiv
al bisericii Mănăstirii Arnova*

*Ctitoria boierilor Băleni
din comuna cu același nume*

La re judecare se constata că spătarul Vasile s-a folosit de documente mincinoase pentru a-și susține cauza: „Că s-au fost făcut Vasile spatarul o carte a lu Leon voevod și o carte a vlădicilor și a piscupilor și a boiarilor cu înșelăciune.”

Maria a căutat să-și dovedească nevinovăția, dar Vasile a mituit judecătorii și cazul nu a putut fi redeschis în timpul lui Leon Tomșa. Spătarul obținuse ceea ce și-a dorit, divorțul, ce a fost stabilit în urma hotărârii unui complet de judecată din care făceau parte episcopi și Macarie, exarhul de Târnovo, dar și boieri. Decizia a fost întărită și de o carte a domnului Leon Tomșa.

Un alt document dezvăluie că divorțul nu a fost acceptat de marele stolnic Mușat din Petroșani. Acesta era în relații bune cu Ivașcu Băleanu. Spătarul a fost „izbrănit de casa tătâne-său”, însă ulterior, la 12 august 1630, marele stolnic i-a cedat ocina de la Stănești, când Vasile era deja recăsătorit cu Ancuța. Ea fusese motivul divorțului; era mai tânără și mai frumoasă decât prima soție, dar nu provenea dintr-o familie de rang.

Jupâneasa Maria a reușit să obțină re judecarea cauzei

în timpul lui Matei Basarab. În Țara Românească a secolului al XVII-lea nu era valabil conceptul lucrului judecat. Același proces putea fi repetat la infinit, cât timp cei interesați își permiteau financiar să o facă. Jupâneasa Maria profită de faptul că Leon Tomșa nu mai era pe tronul Țării Românești și redeschide procesul, pentru că raportul dintre fostul ei soț și noul domnitor nu mai era la fel de bun. În plus, tatăl ei era apreciat de Matei Basarab, care l-a și cununat pe Petru, fratele Mariei.

Mijloacele de probă în noul proces merită o atenție deosebită. Jupâneasa cere și în cele din urmă primește o citație de la Chiril, patriarhul de Constantinopol. Patriarhul a întocmit „o carte cu blăstem și cu mare afurisanie”, prin care solicita tuturor celor care cunoșteau detalii legate de problema celor doi soți să vină în fața instanței și să spună adevărul. Maria se prezintă în fața domnului și a Divanului cu respectiva citație și solicită re judecarea. Cartea de blestem putea fi achiziționată și de la mitropolitul țării, dar mai mare prestigiu îl avea cea luată de la cea mai înaltă față bisericească a Ortodoxiei.

Defăimarea a fost motivul invocat pentru reluarea procesului. Acuzarea unei persoane, verbal sau în scris, în cazul în care acuzația se dovedea mincinoasă, era considerată o faptă foarte gravă în epocă. Era pedepsită aspru, chiar cu pedeapsa capitală. Maria a susținut că Vasile a reușit să obțină divorțul prin mită, inventând documente care o acuzau pe nedrept. Ea nu a avut de suferit doar din cauza rușinii în fața societății, ci a pierdut absolut orice drept asupra averii sale și copiilor. Procesul s-a desfășurat chiar în ziua de Bobotează.

Mariei i s-au solicitat ca probă declarațiile a 12 boieroaice ce ar fi trebuit să fie de partea ei: „ce i-au dat Vasile spatarul lege 12 jupăne.” Procesul se transformă astfel într-o confruntare la capătul căreia învinge persoana care poate

*Matei Basarab,
frescă din biserica Măndăstirii Arnota*

*Leon Tomșa, litografie
după portretul de la Mănăstirea Horezu,
publicată de Dimitrie Papazoglu,
în Istoria fondării orașului București*

aduna mai multe resurse sociale în favoarea ei. Cele 12 boieroaice trebuia să aibă același rang cu Maria și la judecată erau puse să jure pe Sfânta Evanghelie că victima primului proces era de fapt nevinovată. Boieroaicele își puneau în joc moralitatea dacă se întâmpla să jure strâmb. La rândul său, spătarul Vasile avea posibilitatea să aducă un număr mai mare de martori, care să jure pentru el, de asemenea din aceeași categorie socială. Aceștia ar fi putut invalida jurământul boieroaicelor. Maria primește sprijinul celor 12 boieroaice, iar Vasile nu reușește să-i opună un număr mai mare de martori și pierde procesul.

Procesul jupânesei Maria și spătarului Vasile a fost unul excepțional, pentru că în epocă, nu doar în Țara Românească, dar în aproape toate statele europene, femeile aveau dreptul de a lua parte la judecată doar însoțite de bărbați, indiferent că era vorba de soții lor, tați sau frați. În cazul nostru, femeile și bărbații apar cu drepturi egale.

Decizia finală lasă loc de interpretare în ambele procese și arată limitele probelor din epocă, ce depindeau de resursele financiare și sociale ale celor care le foloseau.

În final, dreptatea a rămas de partea jupânesei Maria, în timp ce spătarul Vasile a fost condamnat la moarte pentru falsificarea unui document oficial: „Și l-au ajuns pravila și Divanul să i se

taie lui Vasile spătar și capul precum să i se ia bucatele.“ Pedepsa spătarului a fost comutată datorită intervenției unor boieri la Matei Basarab. Totuși, el a pierdut toată averea, adică satele, moșiile, viile, rumânii și țiganii, în fața fostei lui soții și a fiicelor pe care le avea cu ea.

Tot din documente aflăm că Vasile, după aflarea sentinței, a început să-și vândă din proprietăți. Maria a făcut presiuni pentru a obține toate bunurile fostului ei soț, inclusiv ceea ce apucase el să vândă între timp. Grijă acesteia nu era doar de a-și reface reputația și de a-și recăștiga bunurile, ci și de a putea asigura zestrea celor trei fiice. Matei Basarab le-a asigurat atunci Mariei și fiicelor ei dreptul deținerii tuturor posesiilor lui Vasile spătarul, inclusiv cele vândute de el. Vasile era obligat să restituie banii cumpărătorilor de bună credință. Fetele Mariei au primit acceptul domnitorului de a căuta țiganii pe care Vasile îi vânduse mănăstirilor sau boierilor, precum țiganul Ionașco, care era în posesia marelui vistier Radu.

Vasile spătarul a dispărut din documente ulterior. Maria apare ultima dată într-un document din 1698, din care aflăm că încă era în viață în 1665, când îi dăruise lui Matei, nepotul ei, o moșie la Rogozu. Există informații și în legătură cu cele trei fiice pe care le-au avut Maria și Vasile. Neacșa s-a căsătorit cu paharnicul Ghidu, iar fiul lor, Cârstea, a ajuns mare vistier și a ctitorit în 1688 – 1689 o biserică de Curte în Popești, poziționată într-o așezare dacică de tip dava. Vilaia s-a căsătorit cu Stroe șătrar din Drăgești, dar a decedat înainte de 15 martie 1650 și a lăsat în urmă un singur fiu, Matei. În fine, Ioana s-a măritat cu un mare stolnic, Badea Comăneanu. Acesta din urmă a fost omorât de Mihnea al III-lea Radu în anul 1658 pentru că s-a împotrivit declanșării revoltei împotriva Imperiului Otoman. Ioana a avut doi fii: Danciu mare armaș și Matei mare căpitan.

Procese de familie precum cel prezentat au continuat și în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, când instanța era un Consiliu Ecclesiastic, al cărui sediu se afla în Dealul Mitropoliei din București. S-a ajuns să se asocieze termenul de divorț cu Dealul Mitropoliei. Sunt sugestive în acest sens versurile lui Anton Pann: „A fugit și m-a lăsat/ și Dealul Mitropoliei/ neconținut l-am urcat/ arătând la judecată/ că ea pe altu-a voit/ și, cu mine cumnată,/ cu minciuni s-a pomenit.“ ■

Am încheiat episodul anterior al acestui articol (Magazin istoric, nr. 5/2023), cu momentul noiembrie 1933, al recunoașterii oficiale a Uniunii Sovietice de Statele Unite ale Americii. Să urmărim în continuare cum au evoluat relațiile dintre cele două state.

S.U.A. RECUNOSC DIPLOMATIC UNIUNEA SOVIETICĂ

ION BISTREANU

William Bullitt, la acea vreme asistent special al secretarului de Stat și, informal, unul dintre consilierii principali de politică externă ai lui Roosevelt, a fost numit primul ambasador al S.U.A. în Uniunea Sovietică. Acesta a sosit la Moscova chiar la începutul lunii decembrie, fiind întâmpinat ca un vechi prieten, sovieticii amintindu-și demersurile lui din 1919. La Hotel „Național” (unde a fost cazat chiar în apartamentul în care locuise cu mama sa, cu ocazia unei vizite private în anul 1914, când avea 23 de ani) a fost arborat steagul american. La un spectacol de balet, prezența lui a fost anunțată, iar publicul l-a ovaționat în picioare.

Ambasadorul american William C. Bullitt cu fiica (a cărei mamă era Louise Bryant)

Chiar din primele zile Bullitt a fost primit foarte călduros de principalii lideri sovietici, dîneul la care a participat și Stalin fiind corolarul, ceea ce i-a creat o imagine exagerat-optimistă privind viitorul relațiilor bilaterale.

VIAȚĂ AMERICANĂ LA SPASO HOUSE

Ca reședință și ambasadă temporară, Bullitt a ales, nu departe de Kremlin, un conac construit în stil New Empire,

care aparținuse unuia dintre cei mai bogați negustori din Rusia, Nikolai Vtorov. Cu intenția de a construi ulterior o ambasadă și

o reședință – în stilul reședinței Monticello a fostului președinte american Th. Jefferson – pe faimoasele Vorobiovî Gorî de

Spaso House, reședința Ambasadei Americane la Moscova (imagine din 1937)

*Scritorul John Reed cu soția,
ziarista Louise Bryant,
cu care s-a căsătorit în 1916*

pe malul râului Moscova, așa cum îi promisese însuși Stalin, contractul de închiriere a fost încheiat doar pentru trei ani; negociator a fost tânărul diplomat George Kennan, secretar III, care peste ani va fi numit ambasador la Moscova și care a rămas în istoria diplomației ca unul dintre părinții doctrinei Războiului Rece. Cunoscută ca „Spaso House”, reședința și-a luat numele de la „Biserica Mântuirii de pe Nisipuri” (Tĕrkov Spasa Preobrajenia na Peskah) din vecinătate și a fost fără întrerupere – până în prezent – reședință oficială a ambasadorilor S.U.A. în U.R.S.S. și, ulterior, în Rusia.

Bullitt a devenit foarte repede cel mai popular diplomat din Moscova, iar Ambasada ameri-

cană a devenit cea mai vizitată. Bogat, bon vivant, prototipul unuia dintre eroii romanului *Marele Gatsby*, cum îl caracteriza un critic contemporan, Bullitt era decis „să transforme ambasada într-o insulă a vieții americane în învolburatul ocean sovietic”. Antrenor voluntar de polo al echipei Armatei Roșii, sparring-partner al iubitorului de tenis Vișinski, partener de pahar al lui Budionnii, era un personaj excentric și mare iubitor de distracții.

Bullitt venise la Moscova doar cu fiica lui, în vârstă de zece ani, rezultată din fosta căsătorie cu ziarista de stânga Louise Bryant, văduva lui John Reed. Nu s-a recăsătorit imediat. Era logodit de doi ani cu Missy LeHand, foarte cunoscuta secretară personală a lui Roosevelt, dar idila s-a destrămat după o călătorie a acestuia la Moscova, unde a descoperit că el avea o aventură cu o foarte tânără și obscură balerină, devenită mai târziu legendara stea a baletului sovietic, Olga Lepeșinskaia.

La reședință erau frecvent organizate recepții fastuoase care, dincolo de extravaganța lor, au avut un rol deosebit în stabilirea și consolidarea unor relații personale apropiate ale diplomaților americani cu oficialități sovietice, ziariști, oameni de cultură etc.

Două evenimente sociale desfășurate la „Spaso House” au intrat în legenda diplomației americane în Uniunea Sovietică. La petrecerea de Crăciun din 1934, ținută în Sala candelabrului (denumită astfel după uriașul candelabru de cristal rusesc, considerat cel mai mare dintr-o casă privată moscovită), trei lei de mare, aduși de la Circul din Moscova, au intrat în salon cu un brad de Crăciun, o tavă cu pahare și o sticlă de șampanie, după care au prezentat câteva numere de dresaj. La terminarea spectacolului, dresorul, care a marcat în felul său petrecerea, a căzut beat mort, iar biete animale au început să alerge legănat prin toată casa, personalul chinându-se vreo două ore să le prindă.

În aprilie anul următor, ambasadorul a hotărât să organizeze un „Festival al primăverii”, într-un decor de basm. În impunătoarea Sală a candelabrului au fost aduși zece mesteceni tineri, uriașa masă a fost acoperită cu câteva sute de lalele finlandeze, a fost amenajată o peluză cu cicoare crescută pe pământ umed, o volieră de mari dimensiuni a

*Balerina Olga Lepeșinskaia
(1916 – 2008),
steaua baletului sovietic*

Mai puțin cunoscută este o altă „istorioară”: la începutul anilor '60, România a fost singura care a avut șansa de a primi pe Colinele Lenin un teren pentru a construi o ambasadă, nu departe de Universitatea Lomonosov. A început construcția, dar s-au ridicat doar zidurile parterului, deoarece Hrușciov – „supărat” pe România – a interzis continuarea construcției, ale cărei ziduri au rămas golașe până la disoluția U.R.S.S. România a primit un nou teren, în marginea unui mic sat (lichidat în 1973 prin incendiere controlată) dintr-o mlăștinăsoasă zonă periferică a Moscovei, devenită în prezent o zonă rezidențială de lux!

*Diplomatul George Kennan
(1904 – 2005),
la vârsta de 43 de ani,
la un an după ce a scris
„Telegrama lungă“*

foșt umplută cu fazani, peruși și 100 de cinteze zebra, iar într-o menajerie improvizată au fost aduse câteva capre de munte, 12 cocoși albi și un drăgălaș pui de urs. Stalin a fost invitat, dar nu a participat. În schimb, printre cei peste 400 de participanți au putut fi văzuți ministrul de Externe și al Apărării, Litvinov și Vorosilov, mareșalii Budionni și Tuhacevski, liderii de partid Buharin și Kaganovici, precum și, printre mulți alți oameni de cultură, scriitorul Mihail Bulgakov. Petrecerea s-a prelungit până în zorii zilei, udată din plin cu șampanie și votcă. Nu au lipsit incidente hilare: ursulețul, îmbătat de un invitat cu șampanie servită dintr-un biberon de lapte, a murdărit pompoasa uniformă a unui general sovietic care, plin de furie, ar fi exclamat, ceea ce a devenit pentru mult timp un motto neoficial al Spaso House: „Asta-i ambasadă sau circ?“, cintezele au scăpat din volier, umplând pentru câteva zile marele salon și încăperile

reședinței nu numai cu ciripituri, ci și cu murdărie! Cea mai plastică amintire a recepției a lăsat-o posterității M. Bulgakov în *Balul de primăvară al lunii pline* („Balul lui Satana“) – unul dintre memorabilele episoade ale romanului *Maestrul și Margareta*, care, după mărturisirea soției scriitorului, a fost rescris tocmai sub impresia recepției de la reședința ambasadorului american.

După 75 de ani, în octombrie 2010, ambasadorul S.U.A. a organizat, tot la Spaso House, o recepție care a recreat spiritul balului original, ca un omagiu adus ambasadorului Bullitt și scriitorului Bulgakov. Deși s-a bucurat de o prezență de gală, succesul nu a fost același, lipsind nu numai păsările și animalele vii, înlocuite cu recuzită teatrală, ci și acea „culoare locală, sovietică“ a anilor '30.

GEORGE KENNAN, PERSONA NON GRATA

În pofida unor greutăți inerente începutului, activitatea ambasadei se desfășura normal, diplomații lucrând cu entuziasm. Anna, fiica lui Bullitt, s-a împrietenit cu fiica lui Litvinov, Tatiana. În primul an și părinții erau buni prieteni. În memoriile sale, G. Kennan, tânărul

diplomat din echipa lui Bullitt, își amintea cu nostalgie de „luna de miere“ care a urmat recunoașterii U.R.S.S. de către Administrația Roosevelt, „o minunată și interesantă perioadă“, în care diplomații și jurnaliștii americani se bucurau de un grad remarcabil de acces atât la oficialii sovietici, cât și la cetățenii obișnuiți. Pentru Kennan, acea perioadă „a fost un exemplu de cum ar fi putut fi, în alte circumstanțe, relațiile sovieto-americane“.

Peste câțiva ani însă, la 26 noiembrie 1938, a doua zi după numirea sa în funcția de comisar al poporului pentru Afaceri Interne, Lavrenti Beria a semnat un ordin care stipula: „În legătură cu cetățenii sovietici care vizitează ambasadele și consulatele străine, procedați la reținerea și identificarea acestora“. De atunci, chiar și angajații Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe au încetat să mai viziteze ambasadele, inclusiv pe cea americană, fără ordin sau aprobări punctuale.

Același Kennan, numit în 1952 ambasador în U.R.S.S., deranjat de faptul că era urmărit peste tot, descurajându-i contactul cu cetățenii sovietici, scria într-unul dintre primele sale rapoarte către Washington:

*Președintele
F.D. Roosevelt
și (în dreapta lui,
aplecată)
secretara
Missy LeHand,
o vreme logodnica
ambasadorului Bullitt*

„Suntem atât de izolați și constrânși de interdicții și suntem atât de ignorați de Guvernul sovietic, încât parcă relațiile diplomatice au fost întrerupte, oprite cu totul“. Prezența sa ca ambasador la Moscova a fost doar de patru luni. Cu ocazia unei deplasări în Berlinul de Vest, într-o conversație cu jurnaliștii locali, Kennan a comparat situația diplomaților americani la Moscova cu propria-i experiență în Reich-ul nazist, unde fusese internat în anii 1941 – 1942, „cu excepția faptului că la Moscova suntem liberi să ieșim și să mergem pe străzi sub pază“. După un violent articol împotriva sa, publicat în oficiosul *Pravda*, va fi declarat *persona non grata*.

CICERIN CAUTĂ FOCHISTUL

Chiar în cursul anului 1934, „luna de miere“ a Ambasadei S.U.A. cu autoritățile sovietice începuse să-și piardă din savoare, iar euforia de la dineul din decembrie se risipa încet-încet. La prezentarea scrisorilor de acreditare, în convorbirea avută cu președintele M. Kalinin, Bullitt ceruse un hangar pentru o aeronavă personală cu care intenționa să viziteze diverse locuri din U.R.S.S. Pentru construirea ambasadei solicitase Congresului american să aloce un milion de dolari, dar numai după trei luni, dezamăgit, informa Departamentul de Stat că Guvernul sovietic nu este dispus să-și îndeplinească promisiunile. Nu a primit nici terenul promis de Stalin pe Colinele vrăbiilor (redenumite, în perioada 1935 – 1999, Colinele Lenin), nici hangarul

*Mihail Bulgakov,
autorul romanului
Maestrul și Margareta,
cu ultima soție,
Elena Sergeevna (1932 – 1940)*

pentru un avion privat și, cel mai decepționant, nu l-a mai întâlnit niciodată pe Stalin, deși a solicitat în repetate rânduri o audiență la acesta. Câțiva ani mai târziu, pe terenul dorit de Bullitt pentru construcția ambasadei s-a ridicat uriașa clădire a Universității Lomonosov.

Bullitt credea naiv că atenția specială pe care i-au acordat-o oficialitățile sovietice la începutul misiunii reflecta atitudinea conducerii sovietice nu numai față de țara pe care o reprezenta, ci și față de el personal. În realitate, Stalin căuta să extragă din cooperarea cu S.U.A. maximum de beneficii economice și chiar politice, în special pe chestiuni de securitate în relația Rusia – Japonia, și se aștepta ca Bullitt să-l influențeze pe Roosevelt în direcția dorită de Uniunea Sovietică.

Și relațiile ambasadorului american cu ministrul de Externe Litvinov au început să se răcească, deși la început cei doi fuseseră buni prieteni. Erau oameni diferiți: Bullitt,

vanitos, cu o exagerată părere despre sine însuși, despre imaginul lui rol istoric în relațiile sovieto-americane, a început să transfere dezamăgirile din relațiile oficiale în seama lui Litvinov, considerând că acesta îl mințea pe Stalin asupra negocierilor privind lichidarea datoriilor, fără să înțeleagă ceva ce era evident: Litvinov, deși înalt demnitar, într-un post de mare responsabilitate, era în realitate un simplu „soldat al partidului“, o mică piesă în mașinaria statului, toate deciziile importante de politică externă fiind aprobate personal de Stalin.

Frustrările s-au acumulat: într-o depeșă către Departamentul de Stat Bullitt se plângea că „nu numai că întâmpinăm dezamăgiri în chestiuni majore, dar trebuie să suportăm o mie de neplăceri mărunte în fiecare lună“. O astfel de „neplăcere mărunță“ fusese reținerea lui și a fiicei sale de către miliția din Leningrad pentru traversarea neregulamentară pe Nevski Prospekt!

În primii doi ani, la reședință funcționau și birourile celorlalți diplomați americani. Săptămâni de-a rândul, aceștia erau exasperați de dese apeluri telefonice pe cele două aparate ale reședinței, iar când cineva răspundea la telefon, se auzea „doar o respirație grea“. Într-un final, Kennan a aflat de la un confident rus că la telefon suna un fost locatar al clădirii, ex-ministrul de Externe Cicerin, care, „[acum] în dizgrație, pensionat, bolnav și pe jumătate nebun“, telefona pentru a da de înțeles fostului său fochist că avea nevoie de ceva la noua sa locuință!

(Va urma)

U.N.E.F.S. – 100

POMPILIU-NICOLAE CONSTANTIN

Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport din București sărbătorește centenarul instituției începând cu toamna anului 2022 și până în vara anului 2023. Este modalitatea de a împăca două evenimente care marchează startul celui care a fost primul institut de educație fizică din România. U.N.E.F.S. a avut mai multe nume (I.N.E.F., I.S.E.F., A.N.E.F., S.S.E.F., I.E.F., I.C.F., I.E.F.S., A.E.F., A.N.E.F., A.N.E.F.S.), însă dincolo de aceste schimbări de titulatură, instituția are o istorie spectaculoasă.

Virgil Bădulescu, în centru, în uniformă albă, înconjurat de cadre didactice

Fondatorul U.N.E.F.S. este considerat generalul Virgil Bădulescu, cel care studiase gimnastica în spațiul german și cel suedez înainte de Primul Război Mondial. Sprijinit de familia regală, care a conștientizat importanța educației fizice în societate, Virgil Bădulescu a demarat întemeierea institutului la începutul anilor 1920. În decembrie 1922, studenții primei generații încep cursurile în sediul care se afla în cartierul Uranus, pe Dealul Spirei, în locul în care astăzi sunt amplasate Palatul Parlamentului și Catedrala Mântuirii Neamului. În vara anului 1923, regele Ferdinand a recunoscut institutul prin decret regal.

Legătura familiei regale cu institutul a fost și mai strânsă în momentul în care principesa Ileana a devenit studenta instituției. Ferdinand a sprijinit construcția și a participat la inaugurarea stadionului A.N.E.F. în 1926 (după 1947, rebotezat „Republicii”). Stadionul era folosit de studenți, dar era închiriat și pentru competiții majore, locale, naționale sau internaționale.

În primii ani de activitate, profesorii institutului au fost aleși

dintre experții altor instituții din țară și străinătate. Printre ei îi regăsim pe Nicolae Paulescu, Francisc Rainer, Constantin Rădulescu-Motru sau Octav Onicescu. Și Mircea Eliade a fost cadru didactic al institutului pentru scurtă vreme. Întors din India, el a predat psihologia în anul universitar 1933 – 1934, într-o perioadă în care numărul studenților creștea. Pentru a face față, infrastructura institutului a fost îmbunătățită constant. Cursul de schi la munte și cel de înot de la mare au devenit o tradiție încă din perioada interbelică și contribuie la coeziunea și identitatea instituției.

Instalarea regimului comunist a adus schimbări și pentru institut. Cadrele didactice au mers în schimb de experiență la institutele similare de la Moscova (I.V. Stalin) și Leningrad (acum Sankt Petersburg; P. Lesgaft), iar experți din Uniunea Sovietică au venit la București. Manuale au fost trimise de la Moscova și traduse pentru a ajuta la implementarea culturii fizice pe model sovietic. Promovarea

Principele Nicolae la o lecție de schi

*Profesorul japonez Ishiguro,
în timpul unei demonstrații de judo*

sportului de masă și nevoia de a forma cât mai mulți profesori de educație fizică au determinat creșterea numărului de studenți. Dacă în perioada 1926 – 1944, institutul formase 617 profesori de educație fizică, în perioada 1945 – 1963 au fost pregătiți 1.691 de profesori de educație fizică.

Pe lângă pregătirea viitorilor profesori și antrenori, institutul a dezvoltat și un centru de cercetare, care a avut rezultate notabile. Un astfel de exemplu este inventarea actografului de profesorul Mihai Epuran. Acesta a creat în 1954 un aparat care înregistra acțiunile dintr-un joc sportiv, un precursor al instrumentelor actuale de colectare a datelor din timpul unui meci. Cu ajutorul inginerului Gheorghe Dima, tot din institut, Epuran a modificat o mașină de scris pentru a fi utilizată de un operator care asista la jocul respectiv. Ulterior, datele strânse prin intermediul actografului erau interpretate statistic.

În perioada comunistă, studenții erau mobilizați pentru manifestațiile regimului comunist, de 1 Mai sau 23 August, cu atât mai mult cu cât erau bine pregătiți fizic pentru a contribui la scenografia spectaculoasă. Printre studenți se regăseau și

*Excursie în Orientul Mijlociu; în imagine:
Draga Belințan, studentă în cea de a doua serie*

cei mai buni sportivi ai țării, care erau încurajați să urmeze cursurile institutului, pentru ca după terminarea carierei sportive să devină profesori de educație fizică sau antrenori. Calitatea educațională a instituției a atras și studenți străini, care veneau în număr tot mai mare, pe măsură ce România stabila legături cu alte state, mai ales din zona Golfului sau din Africa. În anii 1980, ponderea lor a crescut, iar regimul comunist a avut de câștigat din taxele plătite de aceștia. Spre exemplu, în 1977 erau înmatriculați 25 de studenți străini, iar în 1985 numărul lor era deja de 495, dintre care 323 în primul an.

Un moment de cotitură pentru instituție l-a reprezentat mutarea sediului în anul 1984. Cartierul Uranus a fost demolat pentru a construi Casa Poporului, ceea ce a condus la dărâmarea sediului universității și a stadionului. Universitatea primea la schimb un spațiu pe strada Ștefan Furtună, actuala Constantin Noica, lângă râul Dâmbovița, locație în care se găsește și astăzi U.N.E.F.S. În 1984, spațiul era în administrarea Universității Politehnice, dar care nu îl folosea, astfel că mutarea sediului i-a forțat pe studenții și cadrele didactice să se ocupe de igienizare, pentru ca activitatea să se poată desfășura în condiții optime.

După 1989, Universitatea încearcă să-și recupereze proprietățile avute în perioada interbelică și pe cele folosite în perioada comunistă. Însă, cum stadionul „Republicii” nu mai exista, statul român i-a oferit în schimb stadionul „Rocar”, din cartierul bucureștean Berceni. De asemenea, vechea bază de pregătire de la Eforie fusese distrusă de trupele naziste în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, astfel că Universitatea a primit un alt spațiu unde să-și amenajeze un nou complex. Baza de schi de la Parâng, construită la finalul anilor 1960, a intrat în proprietatea U.N.E.F.S., iar studenții continuă să meargă acolo pentru a învăța să schieze pe perioada iernii și la cursurile de orientare turistică vara.

U.N.E.F.S. încearcă să păstreze standarde ridicate, astfel că prin numeroase proiecte internaționale, instituția țintește să-și sporească prestigiul. În anul centenarului a pregătit mai multe activități pentru cei interesați să-și afle istoria (*Magazin istoric*, nr. 12/2022). În acest sens, un rol important îl are Muzeul U.N.E.F.S., inaugurat în 2022. Cu un design modern, în ciuda spațiului limitat, muzeul înglobează obiecte importante pentru instituție, dar și pentru istoria educației fizice din România în general. ■

ALBUM ISTORIC

„Mama mea, profesoară de educație fizică, a fost studentă la Oficiul Național de Educație Fizică, în seria a doua de studenți. Vă trimit niște poze, poate prezintă interes“ – ne-a scris un mai vechi colaborator al revistei noastre, domnul Alexandru Vancu.

Noi le-am găsit foarte interesante și vă prezentăm și dumneavoastră câteva. Precizăm că mama corespondentului nostru se numea Draga Belințan, se născuse în 1906, în comuna Lugoj, județul Severin, și a absolvit Institutul Național de Educație Fizică în anul 1929, cu o lucrare de licență cu tema „Diformațiile coloanei vertebrale produse de mobilierul școlar și evitarea lor.“

Draga Belințan

În tabăra de schi

*Principesa Ileana,
studentă la I.N.E.F.*

După o lecție de schi

Imagini din tabăra de învățare a înotului, la mare

Ora de scrimă

Imagine dintr-un dormitor al studentelor

Încheiem aici punerile la punct ale unor aserțiuni, fără acoperire în documentele istorice, făcute într-o teză de doctorat de domnul Frédéric Beaumont (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2023), fost atașat pentru cooperare științifică și universitară în cadrul Ambasadei Franței la București – în prezent ocupă aceeași funcție în cadrul Ambasadei Franței la Bruxelles.

FAKE... HISTORY DESPRE ALEXANDRU CEL BUN ȘI NU NUMAI

MATEI CAZACU
(CNRS, Paris)

Vorbind despre organizarea statului moldovean, autorul nostru înșiră câteva titluri și demnități: cneaz, voievod, boier, staroste și vornic.

Și afirmă: „Statul este condus de o aristocrație ai cărei membri poartă titlurile de origine slavă care se regăsesc în toate statele feudale slave ortodoxe.“

Evoluția sensului acestor termeni la români, moldoveni și munteni i-ar fi permis să înțeleagă mecanismele de adoptare și asimilare a conceptelor și instituțiilor străine de societatea medievală românească. Mai întâi, „staroste“ nu a existat la sârbi și la bulgari, iar „vornic“, menționat din 1393 și necunoscut de bulgari, a existat doar în Rusia (în secolul al XV-lea) și Croația. Termenul se întâlnește și în Ungaria încă din 1092 sub forma „udvarnok“, derivată din „udvarnic“, cu același sens ca în Moldova. Pe de altă parte, „cneaz“ (existent și în ungurește) a însemnat la origine proprietarul și judecătorul unui sat (*judex*) sau al unui grup de sate (a se vedea cnezatele de vale din Maramureș în secolele XIV – XV) și a evoluat către sensul de „om liber“, în timp ce în țările slave și mai ales în Rusia el desemna pe stăpânitorul unei țări, al unui stat.

Reprezentare fantezistă a marelui duce Swidrigailo

În schimb, „voievod“, la origine calc după germanul *Herzog*, echivalent cu „duce“ (menționat de Notarul anonim al regelui Bela, care afirmă că numele comitelui cetății Hung – Ungvar – însemna în limba localnicilor, probabil români, „duca“ – *comes eiusdem castris Loborcy qui in lingua eorum duca vocabatur*), a desemnat un șef militar, pe când la români el a fost adoptat în titulatura oficială de stăpânitorii Țărilor Române împreună cu „gospodin“ sau „gospodar“, în sensul de *dominus*, pe românește „voievod și domn“. O notiță rusească din 1428, enumerând pe vasalii marelui cneaz Vitold al Lituaniei, precizează că domnii Moldovei și Munteniei „sunt numiți în limba română «vovevozi» (*voevody*)“, o mențione prețioasă, printre cele mai vechi ale limbii române.

Vladislav Jagello
așa cum apare
reprezentat
pe triptichul
din
Catedrala Wawel,
Cracovia

În sfârșit, „boier“ este de origine veche bulgară (*boliarin*) și rusă (*boiarin*) din secolele IX – X și apare apoi în Serbia și Bosnia, iar în Moldova la 1392, dând pe românește „boier“. Ceea ce uită domnul Frédéric Beaumont este că alături de acest ultim termen în cancelaria medievală a Moldovei sunt uzitați și termenii de „pan“ (polonez), „jupan“ (păstrat în Bulgaria, Serbia, dar și în ungurește: „ispan“), cât și „radța“ din polonă, desemnând un membru al Sfatului domnesc, numit și „rada“ de la germanul *Rat*, intrat în polonă și ucraineană. Iar „staroste“ a fost dublat de „părcălab“, care vine din ungurește și a decăzut, întocmai precum „cneaz“.

În consecință, putem spune că vocabularul social-politic moldovean de la începuturi reflectă realitățile și influențele politice care s-au exercitat în Maramureș (ungurești) și apoi în Moldova, ca vasală a statului polono-lituanian.

Ajungem acum la domnia lui Alexandru cel Bun (1400 – 1 ianuarie 1432), cea mai importantă din această perioadă, domnie pentru care domnul Frédéric Beaumont are cuvinte de apreciere și de admirație. Păcat că acestea nu l-au împiedicat pe autor să comită grave erori, cea dintâi fiind imposibilitatea de a determina exact durata acestei domnii. Textul său începe astfel: „La 29 iunie 1400 Alexandru cel Bun se urca pe tronul Moldovei“, o inexactitate, deoarece 29 iunie este data primului document emis de Alexandru, care era pretendent la domnie din aprilie 1399

și s-a instalat pe tron cândva după această dată, fie din iunie 1399, cum cred unii cercetători, fie după 29 noiembrie al aceluiași an, de când datează ultimul act al predecesorului său, Iuga voievod.

Acceași incertitudine și confuzie se regăsesc și la menționarea sfârșitului domniei: „În 1432, domnul Moldovei ia parte la conflictul de succesiune lituaniană susținând pe Swidrigailo, succesorul lui Vitold, în războiul contra Poloniei. Câteva luni mai târziu [deci tot în 1432 – n.n.], la încheierea acestui război preventiv [...] Moldova anexează Pocuția. În același an Alexandru cel Bun încetează din viață“ (p. 67).

Toată această cronologie este greșită și mai ales confuză: războiul pentru succesiunea lituaniană a început în iunie 1431, iar trupele moldovene au invadat Pocuția și Podolia, dar nu au anexat Pocuția, care a fost însă jefuită. Învinsă pe toate fronturile, Polonia a fost nevoită să ceară pace și un armistițiu a fost semnat la 26 august 1431, deși negocierile de pace au continuat până în primele luni ale anului următor, 1432. Însă Alexandru cel Bun nu a mai apucat să le vadă sfârșitul, deoarece a decedat la 1 ianuarie 1432!

Domnul Frédéric Beaumont are aerul să descopere că Alexandru cel Bun a fost primul domn al Moldovei care a recunoscut suzeranitatea lui Vladislav Jagello, căruia îi promite jurământul de vasalitate printr-un act din 12 martie 1402. Iată cum descrie autorul această inițiativă: „Conștient de slăbiciunea unei construcții politice vechi numai de 40 de ani, [Alexandru cel Bun – n.n.] a

stabilit relații strânse cu Polonia și a acceptat să devină vasal regelui Ladislau II Jagellon“ (p. 67). Niciun cuvânt despre antecedentele acestui act săvârșit pentru prima oară cu 15 ani înainte.

Reamintim că suzeranitatea poloneză a fost recunoscută de toți domnii moldoveni începând cu Petru I la 1387, Roman I (1393) și Ștefan I (1395), anterioritate menționată chiar în actul oficial al lui Alexandru din 1402. Legătura vasalică a fost reafirmată din nou de Alexandru la Camenița (1404), la Lvov (1407) și la Roman, în 1411.

Miniatură dintr-o cronică elvețiană
de secol XV,
înștișând bătălia de la Grunwald

În continuare, aflăm cu uimire că Alexandru „a participat în fruntea trupelor sale la victoria poloneză de la Grünwald [1410 – n.n.] contra cavalerilor teutoni“ (p. 67). În realitate, izvoarele contemporane menționează participarea unui corp de oaste moldovean la Grünwald (Tannenberg), în timp ce alte trupe ale „valahilor“ (potrivit unui act transilvănean) provocau o diversiune la granița Moldovei cu Transilvania pentru a împiedica trecerea ajutoarelor ungurești pentru teutoni spre Grünwald. Dar niciun act nu vorbește despre prezența lui Alexandru în fruntea trupelor sale la Grünwald.

Dând încă o dată dovada unei totale ignoranțe, de data aceasta în istoria bisericească a Moldovei, autorul scrie: „În același an [1411 – n.n.], el [Alexandru – n.n.] reușește să deplaseze la Suceava sediul mitropolitan de la Galic [Halici – n.n.]. Pentru a realiza aceasta, el obține între timp moaștele Sfântului Ioan cel Nou, care se găseau la Cetatea Albă, și ordonă redactarea unei *Vieți* a sfântului de către călugărul Grigore Țamblac, într-o mănăstire de la Târnovo, vechea capitală bulgară“ (p. 69).

Instalarea primului mitropolit al Moldovei, Iosif, înrudit cu familia domnitoare, la Suceava datează nu din 1411, cum crede domnul Frédéric Beaumont, ci cu zece ani mai devreme. În acel an, patriarhul de Constantinopol, printr-o scrisoare din 26 iulie 1401, trimite la Alexandru o delegație (din care făcea parte și Grigore Țamblac), care avea misiunea de a-l confirma pe Iosif, hirotonisit la Halici încă din vremea lui Petru I, dar nerecunoscut de Patriarhie, ca mitropolit al țării. În acest fel se puna capăt unui conflict care dura de peste 15 ani și care împiedicase recunoașterea de către

Patriarhia ecumenică a mitropoliei Moldovlahiei.

O altă eroare este legată de aducerea la Suceava a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou. Acest eveniment important din viața Bisericii Moldovei a avut loc abia în 1415, când a fost scrisă și *Viața* sfântului. Autorul ei, Grigore Țamblac, nu era însă un simplu călugăr, ci un mare cărturar și el nu și-a scris lucrarea la Târnovo, ocupată de otomani din 1396. El a fost destinat să fie mitropolit de Kiev și a fost ales în iunie 1414 (ca *hupopsyfios*) și instalat la 15 noiembrie 1415 de un sinod de episcopi ortodocși din statul polono-lituanian. Deși nerecunoscut și chiar excomunicat de patriarhul de la Constantinopol, Țamblac s-a menținut la Kiev până la moartea sa, în 1419. Amintim că înainte el condusese delegația lituaniană și moldoveană la Conciliul de la Konstanz.

În această calitate de mitropolit ales, credem noi, a redactat el în grecește *Viața Sfântului Ioan cel Nou*, ale cărui moaște odihneau, de pe la 1334, nu la Cetatea Albă a Moldovei, cum crede autorul, ci la Vospro-Kerci, în Crimeea, localitate numită chiar în text „Cetatea Albă de la Bosfor“, adică de la Marea de Azov.

În fine, autorul crede că privilegiul din 1408 acordat de Alexandru cel Bun negustorilor de la Lvov a dus la instalarea în Moldova a unui „mare număr de evrei“ și de polonezi, precum și a „câtorva negustori nemți izolați“ (p. 69). Și dacă ca exemplu orașul Siret, fosta capitală a lui Lațcu voievod, „populată majoritar de evrei care fac concurență atât armenilor la Suceava, care compun aproape o treime din populația orașului, cât și polonezilor la Cernăuți“ (pp. 69 – 70).

Documentele și celelalte tipuri de izvoare nu confirmă însă aceste afirmații: nu întâlnim evrei la Siret până în secolul al XVIII-lea, iar în Bucovina austriacă, unde se afla și Siretul, prima statistică oficială din 1786 indică prezența pentru toată provincia a 175 de familii, deci cam 1.000 de suflete.

Pentru Suceava avem la 1646, potrivit episcopului catolic Bandini, circa 3.000 de armeni, iar românii numărau 20.000 de persoane, deci armenii reprezentau 15% din totalul românilor, fără să mai vorbim de sași, unguri, ruși, polonezi și tătari.

Încheiem aici analiza părții istorice a tezei domnului Frédéric Beaumont și într-o contribuție ulterioară ne vom ocupa de problema națională în Maramureș și Bucovina în Evul Mediu și în vremurile mai noi.

(Va urma)

Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava, frescă de la Mănăstirea Sucevița (foto de Iulian Ciubotaru)

H.G. WELLS ÎN CĂUTAREA IUBIRII PERFECTE

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Bursier strălucit, renunță la învățătură ● Fără nicio lețcaie, nu prezintă interes pentru Isabel ● Jane, sufletul pereche ● Un profet al revoluției sexuale ● Intervin părinții tinerei și îi despart ● Rebecca West, o femeie fascinantă ● Întâlnirea cu Martha Gellhorn, a treia soție a lui Hemingway ● Îndrăgostit de Moura Budberg, soția neoficială a lui Maxim Gorki și agent dublu

Mașina timpului, Omul invizibil, Războiul lumilor – cărți ale adolescenței care ne-au învățat să visăm la o altfel de lume: fără limite, fără prejudecăți, fără păreri preconcepute, fără diferențe de rasă, clasă sau sex; să visăm la un viitor în care aproape orice poate fi posibil. Autorul lor a fost Herbert George Wells (1866 – 1946).

Aparent, Herbert George Wells părea întruparea perfectă a individului comun: crescut într-o familie din clasa de mijloc, cu un părinte, Joseph, mai mult pasionat de crichet, decât de propriul cămin, și o mamă, Sarah, chinuită de dogmele unei credințe pe care soțul nu o accepta. Traiul separat al părinților, problemele financiare, câteva slujbe nefericite în medii nesănătoase (o postăvărie sau un atelier de chimie) – Herbert George le-a putut depăși pe toate cu ușurință. Ajutoare de nădejde i-au fost mereu cărțile.

După orice episod nefericit, se reculegea în biblioteca conacului Uppark, din Sussex, unde mama începuse să lucreze ca servitoare.

Inițial, a fost un bursier strălucit la Școala Normală de Știință (devenită apoi Colegiul Regal de Știință). Însă al treilea examen de absolvire, la geologie, o materie ce nu reușise să îi trezească nicio urmă de pasiune, a pus capăt aventurii. Rămas pe drumuri, la propriu, școala oferindu-i până atunci atât un acoperiș deasupra capului, cât și un venit, a primit ajutor de la o

mătușă din partea tatălui, Mary (Candy) Wells, care l-a invitat să locuiască cu familia ei.

Acolo avea să o întâlnească pe Isabel: tânără, forme perfecte, o privire care parcă hipnotiza... Herbert a rămas vrăjit pe dată. Nu și fiica lui Mary; Isabel (1865 – 1931) îi știa povestea, greutățile prin care trecea, așa că era ferm convinsă că verișorul nu era deloc alesul perfect. Nu avea nicio lețcaie, deci nu putea să îi ofere viața de vis. Numai că Herbert George nu s-a dat bătut. A început să scrie pentru o gazetă locală; iar

când a găsit un post de profesor într-un orașel îndepărtat, nu s-a dat înapoi. Orice sacrificiu pentru dragoste! Întors, cu ceva bani puși deoparte, a reușit să se facă ascultat – la 29 octombrie 1894 cei doi s-au căsătorit. Visul părea să se fi transformat în realitate...

Doar trei ani a durat povestea. Herbert, care devenise profesor la universitate, se întâlnea, zilnic, cu tinere fete, care mai de care mai atrăgătoare. Dar numai una, Amy Catherine Robbins (1872–1927), l-a făcut să-și piardă, din nou, judecata. În 1894, se despărțea de Isabel și hotărâ să meargă alături de Amy. Dar Herbert, căruia nu îi plăcuse încă de la începutul relației cum suna numele iubitei, a rebotezat-o Jane – iar Jane avea să îi rămână numele până la moarte...

După câteva luni, cei doi îndrăgostiți s-au mutat într-o casă închiriată în Woking, reședința comitatului Surrey. Acolo, Wells și-a petrecut poate cei mai prolifici ani ca scriitor: *Războiul lumilor*, *Mașina timpului* sau *Insula doctorului Moreau* – toate au prins viață între acele ziduri. Păreau

Copil

cuplul perfect: Jane era o femeie adorabilă, un chip angelic, un corp perfect, o inteligență vie, iar diferența de vârstă era prea mică pentru a fi luată în calcul. Odată cu trecerea timpului, Jane s-a dovedit nu numai o prietenă de nădejde, ci, cu adevărat, un suflet pereche.

Lucru excepțional, dacă luăm în calcul complicata personalitate a lui H.G. Wells. Căci Herbert George devenise un bărbat cu credințe puternice, dar extrem de diferite pentru acele vremuri. A fost un adevărat profet al revoluției sexuale: dragostea fără opreliști, fără legalizări obtuze, fără aprobări ale societății – acesta era nu numai crezul noii sale vieți, ci și practica zilelor care aveau să urmeze.

Faptul că a transformat-o pe Jane în a doua doamnă Wells, într-un alt octombrie, în 1895, poate fi o dovadă a dragostei speciale ce i-a purtat-o. Dar a fost o pasiune mai mult a sufletului, a minții... Dacă pe Isabel o percepușe ca pe femeia pe care trebuia să o cucerească; pe Jane – ca pe jumătatea perfectă, pe care să o țină mereu alături. Moartea ei, survenită în octombrie 1927, chiar dacă după o lungă perioadă de suferință (era bolnavă de cancer), l-a devastat, la propriu.

Jane i-a fost alături soțului 32 de ani. A înfruntat cu un zâmbet și o postură aparte multe scandaluri, priviri dușmănoase, vorbe de ocară... Chiar dacă anii de după prima conflagrație mondială au fost unii speciali, în care viața era trăită la maximum, nu aceeași a fost situația cu un deceniu și mai bine înainte.

Dacă lua în calcul sufletul,

Isabel, prima soție

H.G. Wells putea să se considere un bărbat împlinit; dar corpul îi transmitea altceva. Decenii la rând a fost în căutarea femeii care să îi ofere relația sexuală perfectă. Din ce în ce mai tinere; din medii diferite; din familii pe care le cunoștea, cu care chiar Jane avea relații de amicitie; scriitoare remarcabile sau militante pentru cauza feministă – aventurile cu femei inteligente și speciale i-au mistuit anii de maturitate artistică.

Biografia părintelui literaturii științifico-fantastice au scos la iveală multe nume... Când a întâlnit-o pe Dorothy Richardson (1873–1957, viitoare jurnalistă și scriitoare de succes), în 1904, aceasta era încă în căutare. Faptul că Dorothy fusese colegă de școală cu Jane nu a schimbat prea mult situația. Cei doi s-au întâlnit într-o vacanță în Berner Oberland, regiunea aflată la cea mai înaltă altitudine din cantonul elvețian Berna. A fost o pasiune intensă – l-au fermecat privirea din spatele ochelarilor rotunzi, ce putea fi, totodată, atât sfioasă, cât și

Amy Catherine, sufletul pereche

plină de autoritate, atunci când își susținea convingerile feministe. A urmat o relație cu multe sușuri și coborâșuri, fiecare fiind însă conștient că viața nu se limita doar la ei doi. În 1907, Dorothy a rămas însărcinată, dar, din păcate, nu a putut să aducă pe lume copilul (cel mai probabil, rodul iubirii cu Herbert George!). Durerosul moment a reprezentat, se pare,

și punctul de ruptură definitivă dintre cei doi.

Cu Amber Reeves (1887 – 1981), o altă viitoare scriitoare feministă de succes, povestea a fost un pic diferită. H.G. Wells era bun prieten cu părinții, feminista Maud Pember (1865 – 1953) și politicianul reformist de origine neo-zeelandeză William Pember Reeves (1857 – 1932). Gurile rele spun că pasiunea a venit pe nepusă masă: după un discurs al tatălui, cei doi ar fi fugit la Paris, unde au petrecut un sfârșit de săptămână nebun. Dar nu s-a terminat totul acolo: nu s-au sfiit să se arate în public împreună. La un dîneu organizat de guvernatorul Jamaicai, Wells ar fi declarat chiar că Amber este completarea perfectă pe plan sexual a soției. Jane nu a reacționat în niciun fel. A preferat să rămână tăcută, departe de scandaluri.

Amber a rămas însărcinată. Vestea l-a bulversat pe Wells. Însă tânăra a rămas ferm pe

Elizabeth von Arnim

poziții: dorea să păstreze copilul. Herbert George nu a fost prea mulțumit cu situația, dar a decis să îi facă pe plac iubitei. Au plecat la Paris, unde au încercat să ducă o viață de cuplu obișnuită. Dar așa ceva nu era pentru ei... Certuri, episoade de anxietate, angoase... Amber a adus pe lume o fată, iar părinții au decis că venise timpul ca fiica lor să își găsească un soț.

Rebecca West l-a întâlnit pe H.G. Wells când de abia împlinise 19 ani. S-a îndrăgostit nebunește doar după o singură seară petrecută împreună la cină. Pentru experimentatul Wells, tânăra a reprezentat o prădă ușoară. Să se joace cu sentimentele de-a dreptul adolescentine i-a părut, deseori, distracția supremă. Cel puțin așa o demonstrează însemnările Rebeccai West, numeroase, din ultima parte a anului 1913, perioada în care cei doi au fost despărțiți (H.G. Wells a părăsit Anglia o scurtă perioadă, plecând în Europa). Câteva fraze, ce par o scrisoare, abundă de

durere și dragoste: „În următoarele zile fie îmi voi trage un glonț în cap, fie voi alege o altă cale, poate mai dureroasă, de a-mi lua zilele. [...] Nu înțeleg cum

acum trei luni mă doreai atât, și acum nu. Aș vrea să știu de ce o faci. Este ceva ce nu pot înțelege și pentru asta te disprețuiesc. Și cel mai rău este că, dacă te disprețuiesc, mă enervez și mai mult, căci stai între mine și liniștea mea. [...] Întotdeauna am știut că mă vei răni de moarte într-o zi, dar am sperat să aleg eu momentul și locul unde se va întâmpla. [...] Am fost genul greșit de persoană cu care să ai de-a face. Tu

Legătura cu H.G. Wells nu mai putea continua. În 1910 Amber l-a luat de bărbat pe avocatul George Rivers Blanco White, cei doi având să o crească pe Anne Jane ca pe propria fiică.

Între 1910 și 1913, H.G. Wells și-a găsit alinaarea în brațele unei alte scriitoare – Elizabeth von Arnim (1866 – 1941), o australiancă căsătorită de tânără cu un aristocrat german (decedat în 1910). S-au cunoscut la Londra, unde Elizabeth se mutase încă din 1908. Cu toate că se întâlneau cu intermitențe, Herbert George părea din nou convins că, cu ajutorul ei, redescoperise tainele pasiunilor carnale.

Dar, iarăși, nu pentru multă vreme... Căci i-a ieșit în cale o nouă idilă: cu 26 de ani mai tânără, fermecătoarea scriitoare feministă Rebecca West (1892 – 1983)

Întotdeauna și-a găsit refugiul în cărți

avea să îi schimbe din nou convingerile! Rebecca era o femeie fascinantă. Mai târziu, avem să o regăsim în anturajul fondatorului CIA, Allen Dulles, sau a lui Charlie Chaplin, iar președintele american Truman a considerat-o una dintre cele mai bune scriitoare și jurnaliste. Din pasiunea și relația care a durat mai bine de un deceniu avea să vină pe lume un fiu, Anthony (1914 – 1987).

O relație mai scurtă, de doar

aproximativ un an (între 1920 și 1921) a implicat-o pe activista pentru drepturile femeilor în ceea ce privește controlul sarcinii sau educația sexuală Margaret Sanger (1879 – 1966), o fire mai băiețoasă, opusul iubirilor de până atunci.

În *Shadow Lovers: The Last Affairs of H.G. Wells* (Iubirile din umbră: ultima poveste de dragoste a lui H.G. Wells,

2001), Andrea Lynn, folosindu-se de mărturii mai puțin cunoscute, a reușit să identifice încă două americane care au căzut sub vraja lui Wells: Constance Coolidge (1892 – 1973), o bogată moștenitoare din Boston, și Martha Gellhorn (1908 – 1998), pe atunci o tânără jurnalistă extrem de ambițioasă. Pe Constance a întâlnit-o în Franța, în 1934, în timpul unei excursii, și a fost atras imediat de pofta ei de viață, de înflăcărea cu care

vrei o lume de oameni care să îți cadă la picioare ca niște căței, oameni cu care să te cerți, ca niște marionete, să te joci cu ei, să îi folosești după bunul tău plac. Nu poți concepe o persoană care să fie supărată de umilirea într-un eșec emoțional [...] M-ai distrus literalmente. Sunt arsă pe dinăuntru. S-ar putea să reușesc să mă ridic din nou, să mă reinventez sau poate că nu... Spui că obsesiile sunt vindecabile. Poate că sunt. Dar oamenii ca mine trec de la o pasiune la alta și, dacă ratează, sunt cel mai adesea doborâți. [...] Când ai spus: «Ai vorbit prosteste, Rebecca», ai spus-o cu o anumită satisfacție: ai simțit că m-ai jignit, cu adevărat.

Dar eu nu cred că ai dreptate în privința asta. Dar știu, la fel de bine, că te bucuri când te gândești la mine ca la o tânără dezechilibrată, care a avut neobrăzarea să

facă un atac de cord inutil chiar în salonul tău. Mi-aș da toată viața să simt din nou brațele tale în jurul meu. Mi-aș dori să mă fi iubit. Aș vrea să mă placi din nou».

Biografiile nu știu cu exactitate nici astăzi dacă aceste rânduri au fost trimise sau nu. Wells a distrus toate scrisorile pe care le-a primit de la femeile din viața sa chiar cu puțin timp înainte de moarte. Ce rămâne cunoscut este faptul că relația lor a mers mai departe, Rebecca rămânând însărcinată și aducându-i pe lume un fiu.

Când a aflat de moartea lui Wells, scriitoarea i-a mărturisit, într-o scrisoare, unui apropiat: „Dragul de H.G., a fost un diavol, mi-a distrus viața, m-a consumat pe dinăuntru, dar, totodată, a fost și o sursă extraordinară de dragoste și prietenie pentru mine ani buni [...] Mă simt devastată acum, că s-a dus!».

vorbea despre cele mai mari pasiuni ale sale: caii și cursele ecvestre. Cu Martha s-a întâlnit aproape în aceeași perioadă: de astă dată pe pământ american, la reședința familiei Roosevelt, în 1935, la un dîneu (unde Gellhorn era invitată adesea, petrecînd mult timp alături de Eleanor Roosevelt). Wells a fost fascinat de blonda voluptuoasă, cu care părea că se cunoaște de-o viață. Se înțelegeau perfect: „Am petrecut vremuri minunate împreună, făceam dragoste, citeam, discutam pe

Martha Gellhorn

aproape orice temă“. Dar, pînă la urmă, diferența de vîrstă și-a spus cuvîntul, iar relația s-a stins încetul cu încetul, fiecare vîzîndu-și de propriul drum. În doar cîțiva ani, în noiembrie 1940, Martha avea să devină (pentru scurt timp, este adevărat!) cea de-a treia soție a lui Ernest Hemingway...

In poveste aparte – care s-a întins aproape un deceniu – a avut-o ca protagonistă pe senzuala olandeză Odette Keun (1888 – 1978), cu o viață amoroasă tumultuoasă. Dacă, inițial, a dorit să

Cu Maxim Gorki (în centru) și Moura Budberg

devină călugăriță, a tot căutat fericirea mai apoi fie în brațele unui ofițer ce s-a remarcat pe fronturile primei conflagrații mondiale, fie a unui prinț georgian, care a dus-o să trăiască în țara lui exotică. Cu Wells a petrecut cîțiva ani departe, în Franța, unde, după moartea lui Jane, și-au ridicat o casă și au încercat să recreeze atmosfera unui cămin liniștit.

Dar nu a fost vorba nici pe departe de liniște... Vizita lui H.G. Wells în Rusia, la Maxim Gorki, în 1920, i-a adus-o în

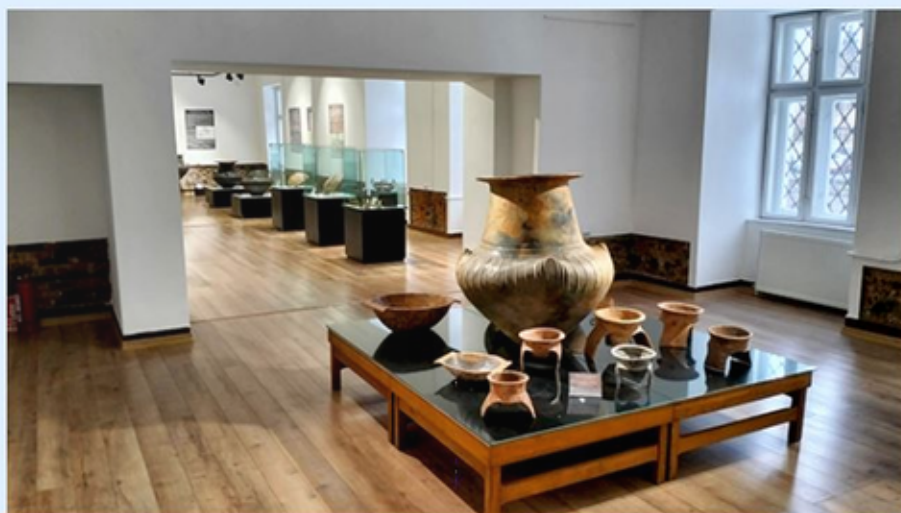
„Am făcut tot ceea ce mi-am dorit, nu m-am lăsat oprit de nimic!“

viață pe Moura Budberg (1892 – 1974, pe numele adevărat Maria Ignatieva), căsătorită neoficial pe atunci cu scriitorul rus. A urmat o pasiune fulgerătoare, dar scurtă, care avea însă să fie reînnoată odată cu emigrarea Mourei la Londra, în 1933. Revederea a cîntărit foarte mult pentru Wells. Decisese că Moura, despre care mulți istorici înclină să creadă că a fost un strălucit agent dublu rus și britanic, trebuia să fie a treia soție, cu care să își sfîrșească viața. „Am iubit doar trei femei: pe prima mea soție, pe cea de-a doua și pe Moura“... Dar ea nu a acceptat niciodată (unii biografi înclină să creadă că Moura era îndrăgostită de un agent britanic trimis la Moscova, Bruce Lockhart, fapt ce a determinat-o să refuze constant oferta lui Wells!), însă i-a rămas apropiată pînă în 1946, când H.G. Wells a părăsit această lume.

A părăsit-o însă fericit, după cum a notat în cea de-a doua sa lucrare autobiografică (la care a început să scrie din 1934, dar care a fost ținută secretă de fiul cel mare, George Wells, pînă în 1984!), căci „am făcut tot ceea ce mi-am dorit, nu m-am lăsat oprit de nimic!“ ■

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE MARAMUREȘ

*Expoziția „Epoca târzie a bronzului
în Depresiunea Lăpușului”*

LUCIA POP,
VIOREL RUSU,
IOAN BOTIȘ

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș se află în complexul arhitectural din arealul fostei Monetării a orașului Baia Mare, complex edificat în cursul secolului XVIII. Pe lângă localul Monetăriei, muzeul mai administrează un important monument istoric care a făcut parte din sistemul de fortificații al orașului medieval Baia Mare, Bastionul Măcelarilor. Patrimoniul muzeal este alcătuit din variate categorii de bunuri culturale, dintre care o parte depășește importanța locală, regională și chiar națională.

Patrimoniul arheologic al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș provine din cercetări arheologice sistematice și preventive, din cercetări de suprafață, dar și din descoperiri întâmplătoare, creionând liniile evoluției umane pe parcursul unor lungi perioade de timp.

COLECȚIILE DE ARHEOLOGIE

Printre artefactele datând din preistorie se numără diferite piese litice descoperite în așezarea paleolitică de la Bușag, topoare de piatră neolitice descoperite la Băița de sub Codru și Oarța de Sus, un topor de piatră eneolitic de la Boiu Mare și topoare de cupru eneolitice descoperite la Corni.

Sunt numeroase și vasele ceramice aparținând culturii

Wietenberg (Epoca Bronzului mijlociu) de diferite tipuri și dimensiuni, ce cuprind vase cu două toarte sau cu patru toarte și cu capac, cești, străchini, câni cu toarta supraînălțată, vase de cult elegant decorate cu motive geometrice, altare miniaturale, linguri de lut și un car miniatural din lut. Aceștia li se adaugă diferite piese realizate din piatră, silex, obsidian, os și corn. Câteva statuete antropomorfe fragmentare au fost descoperite la Mesteacă și Satulung-Finteușu Mic.

O parte dintre artefactele descoperite pe teritoriul județului

Depozit de bronzuri descoperit la Rozavlea, județul Maramureș

Maramureș este pusă în valoare în cadrul expoziției permanente „Epoca târzie a Bronzului în Depresiunea Lăpușului”. Este vorba despre vase ceramice excepționale și obiecte de bronz, arme și podoabe, realizate de comunitățile aparținând culturii Suci de Sus, respectiv grupului cultural Lăpuș.

Vasele ceramice descoperite în necropola tumulară de la Lăpuș (Epoca Bronzului târziu) au o valoare artistică deosebită

și sunt decorate cu motive geometrice, solare și animaliere.

Unele dintre acestea au protome în formă de capete de animale cu coarne. Din punct de vedere tipologic, cele mai numeroase sunt străchinile, ceștile și vasele de mari dimensiuni cu decor geometric, în care predomină spiralele și meandrele, și zoomorfe, în relief. Tot din perioada Epocii Bronzului datează topoarele de bronz cu disc și spin, o spadă fragmentară cu cupă la mâner și un pumnal de bronz.

COLECȚIILE DE ISTORIE

Cea mai mare parte a colecției aferente istoriei medievale locale provine din vechile fonduri ale Muzeului orașenesc Baia Mare, colecții inițiate și conturate în perioada 1898 – 1908. Colecțiile reunesec lăzi de breaslă, tipare de sigilii, obiecte folosite uzual de membrii breslelor băimărene, arme albe și arme de foc.

Dintre piesele specifice activității breslelor băimărene trebuie amintite lăzile de breaslă aparținând breslelor măcelarilor, croitorilor, olarilor, cizmarilor,

Cămașa de zale atribuită lui Pintea Viteazul și paloșul orașului medieval Baia Mare

tâmplarilor și lăcătușilor, tipare de sigilii ale diferitelor bresle, embleme, table ale breslelor și convocatoare, vase de cositor (farfurii, câni), zăvoare masive pentru porți, lacăte de mari dimensiuni și chei, cahle, vase ceramice și flacoane atribuite meșterilor argintari băimăreni (secolele XVII – XVIII).

Colecția de arme cuprinde aproximativ 300 de piese. Printre armele albe se numără spade masive pentru două mâini, săbii, iatagane, securi de luptă, buzdușe din secolele XVI – XVII (ghintuite sau lamelate, un buzduș gotic și unul sferic), sulite și halebarde, precum și câteva dintre piesele componente ale unei armuri medievale (părțile din față și din spate ale cuirasei, apărătoare de obraz, mănușă).

Un exponat deosebit este reprezentat de paloșul vechi al orașului Baia Mare, cunoscut și sub numele de „barda gădelui”, realizat, cel mai probabil, într-un atelier spaniol, cândva în perioada secolelor XVI – XVII. Acesta era simbolul dreptului de aplicare a pedepsei capitale (*ius gladii*), privilegiu acordat magistratului orașului Baia Mare de regele Matia Corvin.

Vas ceramic din necropola tumulară de la Lăpuș

Prin Decretul nr. 210 din 25 martie 2020, semnat de președintele României, domnul Klaus-Werner Iohannis, Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș i-a fost înmănată Medalia Aniversară „Centenarul Marii Uniri”, pentru a răsplăti meritele Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș și în semn de apreciere pentru efortul depus în vederea păstrării identității naționale și a răspândirii valorilor culturale românești, precum și pentru dăruirea cu care s-a implicat în organizarea de evenimente dedicate Centenarului Marii Uniri.

Dintre armele de foc se remarcă puștile grele de cetate, pistoalele și puștile cu cremene de secol XVIII, fabricate în Balcani, în Europa Centrală sau în Orient. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș deține și o cămașă de zale atribuită legendarului haiduc Pinte Viteazul.

În cadrul expoziției permanente sunt grupate și expozate care reprezintă istoria medievală a Cetății Chioarului, cunoscută și sub numele de Cetatea de Piatră: monete, vase ceramice smălțuite, cahle, pipe, lulele, piese de armament medieval, diferite unelte și piese vestimentare.

COLECȚIA DE OROLOGERIE

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș se numără printre puținele instituții

culturale de importanță regională din România care tezaurizează și valorifică prin expunere o consistentă colecție de orologerie. Forma, diversitatea, ingeniozitatea tehnică și frumusețea ceasurilor oferă colecției de orologerie complexitatea specifică unui patrimoniu de excepție, cu mare căutare la publicul vizitator.

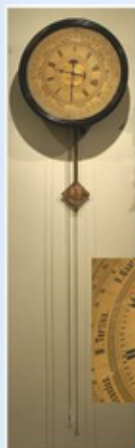
Colecția cuprinde aproximativ 300 de piese din secolele XVIII – XIX, cu mecanisme fabricate în diferite ateliere europene (Austria, Elveția, Franța, Germania, Italia, România), dar și în America de Sud, Canada, Japonia și Statele Unite ale Americii. Predomină ceasurile de perete, cu greutate și cu arc, cu cadrane emailate pe care orele sunt marcate cu cifre romane sau arabe, înobilate cu chenare decorative. Urmează pendulele de salon, cu tragere la 8, 10 sau chiar 100 de zile, pendulele populare, des întâlnite în casele intelectualității românești rurale, respectiv ale preoților și dascălilor din secolul al XIX-lea, și pendulele țărănești, cu execuție manuală foarte simplă, prevăzute cu clopot sau cu gong pentru marcarea sonoră a orelor. Acestea din urmă au cadranele din lemn, sunt pictate în manieră naivă, cu motive florale și animaliere. Produse în ateliere din Elveția, Germania sau Austria, acestea erau ieftine și la îndemâna locuitorilor de la sate, într-o perioadă în care alte tipuri

de ceasuri erau foarte scumpe și greu de procurat.

Colecția de orologerie mai cuprinde ceasuri cu cuc, având mecanisme din lemn, ceasuri de postament cu ancadrame monumentale și cu o bogată ornamentație compozită, realizată cel mai adesea din bronz, ceasuri de masă, „deșteptătoare”, precum și ceasuri de buzunar, cu mecanisme delicate montate în carcase deseori împodobite cu metale prețioase, cadrane emailate, uneori cu capace de protecție inscripționate și ornamentate cu scene inspirate din viața de zi cu zi.

Cea mai importantă piesă a colecției de orologerie este o pendulă de perete contemporană Revoluției franceze, unică în România, realizată în concordanță cu calendarul revoluționar francez, cu ziua împărțită în 10 ore și 100.000 de secunde, sistem de măsurare a timpului care a funcționat până în ianuarie 1805, când a fost scos din uz de Napoleon Bonaparte.

Atmosfera de epocă din acest spațiu, în care parcă „timpul stă în loc”, este în mod fericit completată cu piese de mobilier, obiecte decorative și singurul velociped din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, mijloc de deplasare utilizat de meșterii ceasornicari acum mai bine de 100 de ani.

Pendulă din perioada Revoluției franceze

Aparat de fotografiat cu burduf

COLECȚIA DE MINERIT

Aproximativ 1.500 de piese legate de activitatea minieră și datând din perioada cuprinsă între secolele XIV – XX sunt cuprinse în expoziția „Minerit și civilizație în Maramureș”. Aceste piese provin din zonele miniere Baia Mare, Baia Sprie, Băiuț, Nistru, Căvnic, Baia Borșa, Ocna Șugatag și Coștiui. Este vorba despre unelte, mijloace de iluminat în subteran, mijloace de transport a minereului, veșminte și accesorii minerești, sigilii, documente și fotografii, multe dintre aceste piese fiind unice.

Colecția dedicată mineritului cuprinde numeroase mijloace de iluminat în subteran, opaițe ceramice din secolele XV – XVIII, foarte asemănătoare cu opaițele romane, opaițe din metal cu corp

Glob pământesc
din secolul al XVIII-lea

deschis sau cu corp închis, în formă de pară sau vioară, forme specifice secolului al XIX-lea, prevăzute cu un cârlig necesar ancorării acestora de peretele galeriilor, lămpi cu carbid, lămpi de control gaze și lămpi electrice.

Numeroase obiecte din expoziție sunt unelte folosite de mineri de-a lungul timpului în subteran: ciocane și dălți de diferite tipuri, târnăcoape, sape cu pinten, țânțușe (pene folosite de mineri pentru a despică piatra), sfredele cu un capăt în formă de coadă de rândunică sau în formă de floare, trocuri de lemn și de tablă, chible (găleți) de lemn și de piele, șaitocuri de lemn (vase cu fundul curbat folosite la separarea aurului din minereul sfărâmat), roabe, ciocane de lemn pentru sfărâmat sarea, pive de lemn, un vagonet cu tijă de ghidare, precum și un car masiv (tileagă) din lemn, folosit în trecut în mina de la Băița, și un troliu manual de extracție, din secolele XVIII – XIX, din mina de la Baia Sprie.

Colecția mai cuprinde balanțe de mare finețe, cu elemente decorative elegante, truse de greutate pentru cântărirea aurului și argintului, creuzete, recipiente de probă de dimensiuni și forme diferite, folosite la analize și la separarea aurului și argintului, busole cu arc suspendat (secolele XVIII – XIX), un teodolit cu busolă, o ladă metalică pentru păstrat valori (secolul XIX) și pfenigi minieri care au circulat în regiunea Baia Mare pe parcursul secolelor XVII – XVIII.

Expoziția e completată de piese de îmbrăcăminte și accesorii specifice minerilor: cămașă de lucru, șorț de piele, veston de uniformă, șapcă de uniformă, cască de maistru minier și o tașcă de minier. Unicitatea și vechimea

unora dintre piese, precum și integrarea expozițională a instalațiilor păstrate *in situ* constituie atuurile acestei expoziții unice în peisajul muzeal românesc. Ambianța este întregită de istoria clădirii care a fost legată intrinsec de minerit și monetărie, aici funcționând, de la mijlocul secolului al XVIII-lea, Inspectoratul Superior Minier și Monetărie.

STAMPE, FOTOGRAFII ȘI CĂRȚI POȘTALE

Colecția de stampe, fotografii și cărți poștale referitoare la istoria orașului Baia Mare are o deosebită importanță documentară. Din cele 30 de stampe aflate în colecțiile muzeului doar șase au ca tematică orașul Baia Mare. Ele sunt executate cu procedee și tehnici diferite (desene, acu-

Lada breslei
măcelarilor

rele, gravuri, grafică, litografii) și reprezintă imagini de ansamblu ale orașului în ultimele decenii ale secolului XVIII și începutul secolului XX. Cea mai cunoscută stampă este numită „Poarta Podului”, realizată în anul 1802 de un autor necunoscut. Această imagine, cu o realizare și o compoziție artistică de excepție, are o valoare documentară pe măsură, ea fiind unica imagine păstrată a unei porți de intrare în orașul

Stampa „Poarta Podului”, realizată în anul 1802

început să se constituie în colecție cărțile poștale ilustrate legate de istoria orașului Baia Mare. Cele mai vechi dintre acestea prezintă imagini din parcul orașului, din anii 1909 – 1911.

COLECȚII MEMORIALE ȘI BIBLIOTECA MUZEULUI

Colecțiile memoriale au prins contur în jurul anului 1965, prin achiziționarea unor documente și obiecte personale ale unor personalități marcante locale, cum ar fi Vasile Lucaciu și George Pop de Băsești. O bună parte dintre aceste mărturii sunt valorificate în casele memoriale din județ.

Fondul de carte curentă al bibliotecii muzeului este compus în prezent din aproximativ 10.322 de volume (publicații de specialitate și anuare) și s-a constituit în principal prin schimbul de publicații cu instituții de cultură din țară și din străinătate, dar și prin achiziții și donații. Domeniile pe care este structurat acest fond sunt: istorie, arheologie, artă, limbă și litera-

tură, etnografie și periodice.

Fondul de carte veche și documentară „Gyula Schönherr” cuprinde o colecție de carte veche românească (dintre cele aproximativ 100 de volume, 50 intrând în categoria bunurilor cu valoare de patrimoniu cultural național și beneficiind de un regim special de păstrare) și o colecție de carte veche străină, care cuprinde peste 9.278 de volume, publicate între secolele XVI – XX. Cea mai veche carte străină este *De re metallica*, autor Georgius Agricola, publicată la Basel, în anul 1557. Autentic tratat de metalurgie, tipărit în germana gotică, volumul a reprezentat o lungă perioadă de timp un „manual” prețios pentru meșteșugul mineritului.

Biblioteca deține și o bogată colecție de manuscrise ce cuprinde studii și materiale documentare, redactate în limba maghiară, în vederea alcătuirii unei monografii a orașului Baia Mare, precum și numeroase periodice din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, care oferă o bogată sursă bibliografică pentru cercetătorii istoriei locale. În ambianța plăcută a sălii de lectură din biblioteca muzeului se desfășoară deseori manifestări științifice și culturale, mese rotunde, conferințe de presă, lansări de carte și *workshopuri*. ■

medieval, respectiv poarta de nord, aflată la capătul podului peste râul Săsar.

Primele fotografii care ne redau imagini ale orașului Baia Mare din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX au intrat în colecții în perioada 1898 – 1910. Multe imagini imortalizate pe hârtie fotografică în tehnica specifică timpului au fost încadrate în *paspartu* cartonat, unele dintre ele fiind fixate ulterior pe un suport de lemn, probabil din considerente de valorificare prin expunere.

Începând cu anii 1980 s-a conturat colecția de negative pe sticlă, aparate de fotografiat și accesorii foto. Cel mai vechi aparat de fotografiat deținut de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș este un aparat cu burduf și cutie de lemn de cireș și datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În aceeași perioadă au

Tezaur medieval de aur
descoperit în Baia Mare

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, aflat pe strada Monetăriei, nr. 1 – 3, Baia Mare, Maramureș, poate fi vizitat de marți până vineri între orele 9 – 17, respectiv sâmbăta și duminică, între orele 10 – 17. Ultima intrare este la ora 16.30. Taxa de vizitare pentru adulți este 8 lei de persoană (expoziția permanentă), 4 lei de persoană pentru a vizita expoziția temporară; copiii, preșcolarii, elevii, studenții și pensionarii pot intra cu 2 lei de persoană la expoziția permanentă și 1 leu la expoziția temporară. Accesul persoanelor cu dizabilități este gratuit. Mai multe detalii puteți afla pe site-ul muzeului <https://www.muzeubaiamare.ro/> și pe pagina de facebook a instituției.

UN COPIL DE BOIER ROMÂN PLEACĂ LA PARIS

DAN NOVEANU

Alexandru N.I. Lahovari (16 august 1840 – 4 martie 1897) a fost un politician conservator, care a ocupat mai multe funcții importante după 1870: ministru al Justiției în două rânduri, ministru al Agriculturii, Industriei și Comerțului, ministru al Lucrărilor Publice pentru o scurtă perioadă. Cea mai importantă demnitate publică a fost conducerea Ministerului Afacerilor Străine al României, pe care a ocupat-o între noiembrie 1889 și februarie 1891, precum și din noiembrie 1891 până în octombrie 1895.

Alexandru Lahovari, portret de la 1881

Data nașterii lui Alexandru Lahovari este certificată de însuși mitropolitul Nifon al Ungro-Vlahiei, printr-un certificat bilingv, franco-român (în chirilică) eliberat la 16 iulie 1855, al cărui conținut suna astfel (Dosar XL/2-7, Fond „Saint-Georges”): „Nifon, prin grația lui Dumnezeu arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei. Pe temeiul dovezii ce am luat din condica matriculară a Bisericii mahalalii Antimului din Capitala București, se face cunoscut că dumnealui Alexandru este adevărat fiu al d-lui marelui clucer și cavaler Nicolae Lahovari; născut cu legiuina domniei-sale soție dumneacii Efrosina, născută Iacovache, la șaisprezece Avgust anul 1840 și botezat în legea drept credincioasă a bisericii Răsări-

tului la 22 septembrie din același an de preotul Teofil ieromonahul de la acea Biserică Antim, nași fiindu-i dumneacii paharniceasa Ecaterina Clucerescu. Drept aceia i s-a dat acest act întărit cu pecetea și iscălitura noastră”. Documentul era semnat de: părintele Ioanikie Evantias, vicar al Sf. Mitropolii, Alexandru Plagino (ginecele lui Vodă Barbu Știrbei), din partea secretariatului de Stat al Valahiei, și agentul consular al Franței la București, Leon Béclard (ginecele lui Barbu Catargiu, viitor prim-ministru, asasinat la 8 iunie 1862, care certifica semnătura lui Plagino, punând și pecetea). Actul îi era necesar adolescentului pentru a se putea înscrie la Liceul parizian „Louis le Grand”. În câteva zile urma să plece spre Paris.

NORUL DE FUM DIN MEMORIA COPILULUI

Mai mulți autori care s-au ocupat cu istoria de detaliu a Bucureștiului au preluat varianta conform căreia Nicolae I. Lahovari (1816 – 1882; ofițer al oștirii Țării Românești, înalt funcționar al Primăriei Bucureștiului, senator de Vâlcea), tatăl viitorului important om politic, ar fi locuit pe atunci pe Podul Mogoșoaiei, într-o casă, fostul Hotel Lazăr, apoi Hotel Englitera, devenită Casa Vanic, după numele proprietarului, Vanic (Vanicoglu) Garabet (1803 – 1887), în care și-a avut sediul vreme de peste trei decenii Clubul Partidului Conservator și, la început, și redacția ziarului *Timpul*. În consecință, aici s-ar fi născut Alexandru Lahovari. Ziaristul care a lansat această fantezistă ipoteză, fără să aducă argumente, se numea Timoleon Pisani. El era născut la Galați, în 1868, având o licență în Litere. A colaborat la *Buciumul* (1890), la *Monitorul Universal Literar* (1891), la *Naționalul* (1893), la *Ecoul* (1895), fiind director și proprietar al *Epocii*. A fost și deputat.

Revenind la Lahovari, este puțin probabil ca o familie înstărită și cu case în proprietate să locuiască într-un hotel. S-a dorit, mai degrabă, crearea unei legende care să sublinieze predestinarea carierei politice conservatoare a noului născut.

Slovele se prea poate să le fi deprins Alexandru fie acasă, în particular, fie la „Școala din

curtea Bisericii «Domnița Bălașa»“, avându-l ca dascăl pe G. Georgescu. Așezământul școlar era aproape de casa părintească (Moscu), local folosit la 1839 (Râșcanu) de aproximativ 120 de școlari. Mai exista încă o școală la bariera Podului Calitei (Calea Rahovei), dar nu pentru copiii oamenilor înstăriți și cu poziții sociale alese.

Primele cărți după care va fi învățat erau, probabil, *Învățătorul primar*, tradus din franceză de pedagogul și publicistul Ion Brezoianu (1817 – 1883), iar puțin mai târziu *Gramatica elino-română* de I. Maxim și *Prietenul Tinerimei*, toate aceste cărți apărute, între 1845 și 1852, de sub teascurile tipografiei lui C.A. Rosetti și finanțistului Eric Winterhalter (1808 – 1889). În tipografia lor, aflată la vremea respectivă cam pe locul de azi al Pasajului Victoria, lucra pe atunci și ucenicul Petre Ispirescu (1830 – 1887).

De la Paștele anului 1847, care a căzut în ziua de 23 martie, se va fi întipărit în memoria copilului norul de fum ce acoperise Bucureștiul incendiat, care, așa cum scria în același an Anton Pann, „căzuse parcă întreg în iad“. Se va fi dus cu părinții să vadă cu toții bazinele cu fântâni țâșnitoare din grădina Kiseleff de la Șosea, inaugurate de Bibescu Vodă în septembrie 1847. Mai erau de față maiorul Rudolf Artur von Borroczy, autorul planului orașului București de la 1846, horticultorul saxon Karl Wilhelm Mayer și inginerul hidrotehnician Jean Baptiste Marsilon, „hidrotehnicul“. În aceeași toamnă, tatăl său urma să candideze cu succes pentru un loc în Sfatul Orășenesc, unde copilul își va fi însoțit tatăl în următorii trei ani.

„Marele foc“ din 1847, o acuarelă de Mustacoff
(sursa: <http://www.show.ro/bucuresti/>)

PREGĂTIȚI PENTRU ȘCOALA FRANCEZĂ

În mai 1848 s-a ivit din nou holera în București. Este foarte posibil ca Alexandru să fi fost trimis la Râmnicu Vâlcea, la bunicii paterni, stolnicul Ion Lahovari (1786 – 1854) și soția sa, Smaranda-Paraschiva (Bica), n. Socoteanu (1787 – 1870).

Oștirile străine (rusești și otomane) au intrat în București la 10 octombrie 1848 pentru a înăbuși mișcarea revoluționară. Prin înalt ordin s-au golit localurile școlilor pentru cazarea soldaților.

De la stânga la dreapta: Alexandru Vlahuță,
Vasile Alexandrescu Urechia
și Barbu Ștefănescu Delavrancea

Ultimele trupe, cele rusești, au plecat din țară în aprilie – mai 1849, nu pentru mult însă.

Alexandru a urmat cursurile primare, probabil în particular, iar în 1850 i-a surâs șansa continuării unei pregătiri optime. În 1850, Știrbei Vodă a întemeiat la București un colegiu privat francez cu programa de învățământ identică cu cea din Franța. Printre elevii „cu vechime” figura și Alexandru N. Lahovari. Director a fost numit aici tot Leopold Monty, doctor în Litere și fost director la „Sf. Sava”. Percepea pentru elevii interni o taxă de 80 galbeni pe an. Colegiul funcționa în clădirea de la metohul Măgureanu, la începutul Căii Mogoșoaiei, cam pe locul viitorului Splai al Independenței. Cum familia locuia pe Calea Craiovei, fosta Calîței și viitoare Rahovei, distanța de parcurs pentru micul elev Alexandru era minimă.

La Monty, dintre elevii evidențiați se alegeau „guvernatori” și „repetitori”. Printre colegii de pensionat ai lui Alexandru îi pomenim pe: „Alexandru, sin Beizadea Scarlat Ghica”, nepotul de fiu al lui Grigore Ghica Vodă,

„Theodor sin postelnic Constantin Văcărescu”, viitor general, ministru plenipotențiar și mareșal al Curții Regale, „Alexandru sin repausatul baron Ștefan Meitani”, al cărui tată era bancher, baron de Austria, fiind căsătorit cu Ralu Suțu (1799 – 1832), și „Grigore sin repausatul paharnic Constantin Argintoianu”, frate cu viitorul general Ioan Argetoianu și unchiul scăpătorului și de spumos talent bîrfitor memorialist Costică Argetoianu, și V.A. Urechia, istoricul.

La 15 martie 1851 i s-a acordat lui Monty o subvenție de 350 galbeni pentru închirierea unui local mai încăpător, ceea ce s-a întâmplat în iunie 1851. Știrbei Vodă asista la examenele de la Monty, recomandând acestuia „să dea absolvenți cari să poată sta alături cu ai liceelor franceze, cuprinzându-se și clase de retorică”. Aici totul se predă în franceză, existând însă obligatoriu dascăl de limba română. În acei ani elevii aveau puține manuale la dispoziție. Cărțile de citire se traduceau din franceză. Atunci a apărut prima ediție din *Prietenul tinerimii*, care cuprindea istoria țării, economie casnică, fizică și matematică. Se mai găsea *Istoria sacră*, în traducerea lui Ion Voinescu II (1816 – 1855; ministru în Guvernul provizoriu de la 1848 și membru în Locotenența Domnească; exilat, s-a stabilit la Paris, unde a tradus *Doinele* lui Alecsandri) și *Logica și morala* a lui Ion Zalomit (1823 – 1885), filosof, profesor la Universitatea din București, director al „Eforiei școalelor”.

Domnul Știrbei a mai asistat și la examenele Institutului „Monty” din iulie 1853, pe când oștile rusești intraseră din nou în București (Imperiul

Liceul „Louis le Grand”, 1890, înainte de renovare

George
(Gheorghe)
Bengescu

Rus a ocupat Moldova și Țara Românească la începutul Războiului Crimeii, 1853 – 1856). După această dată însă, Monty își desființează școala, probabil înțelegând că școala franceză nu avea sorți de izbândă într-un timp când țara era ocupată de ruși, care se pregăteau de luptă contra lui Napoleon al III-lea.

PRIN GIURGIU, SPRE PARIS

În același an întrerupe și Alexandru școala, dar se și îmbolnăvește grav. Aflăm că într-un moment chiar i-a fost viața în primejdie (e de presupus o angină streptococică, pentru că a rămas cu sechele cardiace pe viață). A fost îngrijit de doctorul Carol Davila, de curând sosit în țară.

Îl găsim în convalescență la moșia Balotești, achiziționată de tatăl său la 1850. Aici își petrecuse, de altminteri, ultimele trei-patru veri, alături de frații săi. Iubea arborii, pe care îi considera ca pe niște cunoștințe personale, apusurile de soare în câmpie și permanenta neliniște zgomotoasă a păsărelelor. În 1854 era restabilit, dar nu putea lua încă drumul Parisului, tot din cauza nesiguranței drumurilor. Se retrăgeau rușii, intrau otomanii și austrieii. La sfârșitul lui august, Bica Lahovari, bunica paternă, îi scria mezinului ei, la Berlin: „Nicu [tatăl lui Alexandru – n.n.] în primăvara viitoare, negreșit duce pe Alexandru, ori la Berlin, ori la Paris, dar oricum, vine pe la tine, să vezi pe Alexandru, că e mai nalt mult decât tat-sau“.

Întremat și cu actele necesare, certificatul de absolvire semnat de Monty și certificatul de naștere prezentat de noi mai sus, Alexandru a pornit spre Paris, împreună cu tatăl său.

Pe atunci, pentru a părăsi Bucureștiul și a te îndrepta spre Giurgiu, luai poștalionul din curtea Hanului lui Manuc, în Piața Sf. Anton. Aici era capătul Podului Beilicului, al Căii Șerban Vodă de azi, principala arteră de legătură cu Giurgiu. Părăsind Piața Sf. Anton, poștalionul o lua paralel cu Dâmbovița, care curgea pe lângă zidurile Hanului Manuc, lăsa pe dreapta actualul spațiu practic gol din fața magazinului „Unirea“, unde era și Primăria Bucureștiului, urmând apoi același traseu cu al Căii Șerban Vodă de azi. Constantin Dimitrescu-Severeanu nota: „Drumul până aproape de Giurgiu era pitoresc, căci era numai prin păduri. Aceasta pe timp de vară, dar iarna sau pe timp ploios era vai de om, din cauza frigului, a troienelor de zăpadă și a noroiului. În comuna Călugăreni, cale jumătate, era un han confortabil, unde se da de mâncare și odihnă cailor și unde se găsea mâncare bună și pentru pasageri. După cel puțin o zi de mers, ajungeai în port, pentru ca, în zi anume, vaporul să te preia și să te debarce peste alte trei zile la Baziaș, cap de linie pentru căile ferate austro-ungare. De aici, cu trenul, în patru zile erai la Paris“.

Odată ajuns la Paris, Alexandru s-a înscris la Liceul „Louis le Grand“, instituție de învățământ multiseculară, în Cartierul Latin, cu o curte purtând numele lui Molière și un Turn al Cadranelor Solare, având în față Facultatea de Drept, iar în stânga celebra Sorbona. În biroul directorului se află și azi pictura lui Jouvenet „Familia lui Darius la picioarele lui Alexandru“, dăruită liceului de Ludovic al XIV-lea, cu ocazia unei vizite făcute în 1674.

Tatăl său l-a pus pe Alexandru Lahovari sub supravegherea unui vechi și distins profesor al liceului, Barrault, în casa căruia și locuia. Aici regulile erau de o severitate și austeritate neobișnuite, după cum menționa George (Gheorghe) Bengescu, membru al Academiei, istoric, diplomat și publicist al epocii: „Casa rămânea închisă la toate zgomotele și agitația de afară, meditația și studiul umpleau exclusiv atât viața dascălului, cât și a elevului. Profesorul era un fel de jansenist [curent social-religios apărut în Olanda și Franța în secolul al XVII-lea, care exprima o morală aspră, intransigentă, cu o existență de chinovit]. De la el, Al. Lahovari a luat obiceiul de regularitate, de ordine, cumpătare, cu cea mai fericită înrâurire asupra dezvoltării spiritului și caracterului său“. ■

DIPLOMATUL ȘI POETUL AL-GHAZAL

ANDREI OPREA

În toamna anului 844, o flotă vikingă a prădat și a distrus orașul Sevilla (Magazin istoric, nr. 3/1997), teritoriu al Emiratului de Cordoba (Magazin istoric, nr. 1/1985). La un an distanță, a sosit la Curte un ambasador nordic, să ceară pace și să înainteze o propunere, despre al cărei conținut sursele nu vorbesc.

Emirul Abd ar-Rahman al II-lea s-a hotărât să accepte. I-a poruncit poetului al-Ghazal, întrucât acesta „avea o istețime aparte, era iute de minte, priceput la vorbă, avea curaj și perseverență și cunoștea cum să intre și să iasă pe orice ușă”, să îl însoțească pe ambasador în țara sa de baștină.

Nu se știe însă sigur dacă această solie, plină de peripeții și de aventuri romantice, chiar a avut loc. Singura sursă, poetul Ibn Dihya, a trăit la mai bine de 300 de ani distanță. Deși acesta s-a bazat pe autori mai vechi, care la rândul lor au aflat direct de la al-Ghazal, nici contemporanii nu l-au crezut pe cuvânt pe Ibn Dihya.

Curtea unui emir andaluz

Abu Zakariyya Yahya ibn Hakam al-Bakri al-Jayyani, poreclit din tinerețe al-Ghazal („Gazela”) pentru frumusețea lui, deja călătorise mult. În tinerețe, a fost exilat din Andaluzia (în epocă, Spania musulmană) după ce a compus o poezie satirică despre un favorit al emirului. A ajuns la Bagdad (Magazin istoric, nr. 1/1997), unde a continuat să studieze arta lirică, fiind chiar oaspete al califilor abbasizi. Un negustor din Andaluzia a relatat cum artistul l-a impresionat pe guvernatorul Egiptului după ce a inventat un stil liric numit *ta'in*, o mărturisire a propriei neputințe.

La întoarcerea în țara de baștină, al-Ghazal a adus mai multe inovații lirice din Orient. A revenit

la Curtea emirilor, unde a fost foarte apreciat de suveran și de cărturari. Stilul său glumeț, ce aborda și subiecte neplăcute clerului islamic, i-a atras însă acuzația că ar fi fost un ateu.

„NE-A SALUTAT CU TALPA PANTOFILOR“

În momentul când ar fi avut loc presupusa solie a lui al-Ghazal la vikingi, acesta ar fi fost trecut de 70 de ani. Avea sarcina să îi ofere un cadou regelui nordic și să îi transmită un răspuns la propunerea sa. Există mai multe ipoteze în istoriografie: ar fi putut să fie o alianță împotriva

*Locuința unei căpetenii nordice,
reconstituire din cadrul
Muzeului Vikingilor Lofotr din Norvegia*

regilor carolingieni sau doar o simplă înțelegere comercială.

Nu se cunoaște de asemenea cine a fost suveranul viking vizitat de al-Ghazal. Ibn Dihya nu îi amintește numele și spune doar că își avea Curtea pe o „mare insulă” (sau peninsulă, în funcție de traducere), înconjurată de multe alte insule și aflată la câteva zile distanță de țarm. Istoricii care dau crezare relatării consideră fie că ar fi fost Turgeis, un regișor ce stăpânea în Irlanda, în zona Dublinului de astăzi, sau Horik I al Danemarcei.

Pe drum, nava a înfruntat o furtună puternică, despre care al-Ghazal a compus o poezie, descriind cât de îngrozit s-a simțit și cum „îngerul morții ne-a apucat, nu mai aveam scăpare”. Au acostat pe o insulă aflată în stăpânirea regelui nordic, ca să poată repara ambarcațiunea. Ambasadorul viking, care călătorea cu o navă separată, a luat-o apoi înaintea musulmanilor, ca să își anunțe suveranul de sosirea trimișilor.

Al-Ghazal a fost primit cu mare cinste. Când nava sa a acostat, localnicii s-au minunat de înfățișarea și de hainele musulmanilor. Li s-a pregătit o „casă bună”, unde să stea, și au fost invitați la Curte peste două zile.

Înainte de întrevederea cu regele nordic, al-Ghazal a indicat că nu acceptă să îngenuncheze în fața acestuia și nici să facă ceva ce ar contraveni legilor islamice. Suveranul a fost de acord. Însă nordicii au coborât pragul de la intrarea în Curte atât de jos, încât oricine intra în încăpere trebuia să se târască, practic să îngenuncheze. Al-Ghazal, ajuns la intrare, s-a așezat pe podea și s-a târât, însă

cu spatele. Astfel, regele, ce ședea pe tron, i-ar fi văzut mai întâi fundul și talpa pantofilor.

Cu toate acestea, al-Ghazal a fost întâmpinat cu voce bună. L-a salutat pe rege cu un citat lung din Coran, urându-i pace și viață lungă. Când interpretul a încheiat traducerea, regele a exclamat: „[al-Ghazal] Este unul dintre cei mai înțelepți și inteligenți [oameni] din poporul său! [...] Noi am încercat să îl umilim, iar el ne-a salutat cu talpa pantofilor săi!”

Scrisoarea emirului Abd ar-Rahman al II-lea a fost bine primită, iar nordicii s-au minunat mult de cadourile trimise de acesta – țesături și ceramică. Al-Ghazal a rămas mai multe luni la Curtea vikingă, unde a avut numeroase dezbateri cu cărturarii nordici și, după obiceiul lor, s-a și luat la trântă cu campionii acestora. Având în vedere vârsta solului însă, probabil că doar s-au luat la întrecere la tirul cu arcul.

BĂTRÂNUL DE 20 DE ANI

La scurt timp, al-Ghazal a fost chemat și de soția regelui, numită în relatare Nud (probabil o transliterare greșită a numelui scandinav Audr, care are aceeași etimologie ca și Otilia din limba română). Când a văzut-o, s-a holbat minunat la fața ei. „Ea i-a spus interpretului ei: «Întreabă-l de ce se holbează așa la mine. Mă crede frumoasă sau dimpotrivă?» [al-Ghazal] i-a răspuns: «Fiindcă nu mi-am închipuit vreodată că există ceva așa de frumos în lumea aceasta. În palatul emirului nostru am văzut femei alese din toate națiile [lumii], dar niciodată nu am mai văzut [...] o asemenea frumusețe.»

*Curtea împăratului Mihai al III-lea
și a mamei sale, Teodora,...*

... Teodora, ...

Ea i-a spus interpretului ei: «Întrecă-l, vorbește serios sau glumește?»

Iar el i-a răspuns: «Într-adevăr, vorbesc serios.»

Regina porunci apoi să fie aduse femei frumoase de la Curtea nordică. Al-Ghazal s-a pronunțat: „Sunt frumoase, dar nu se pot compara cu frumusețea reginei, căci splendoarea și calitățile ei nu pot fi apreciate de orice om, ci pot fi exprimate doar de poeți. Dacă regina dorește să îi descriu frumusețea ei, calitatea ei și înțelepciunea ei într-o poezie care să fie apreciată în toată țara, voi face aceasta.”

Impresionată, Nud îi oferii solului un cadou, pe care acesta l-a refuzat, motivând că „pentru mine este un dar suficient să o văd [pe regină] și să fiu primit de ea. Acesta este singurul cadou pe care îl vreau. Îmi doresc doar ca ea să mă primească în continuare.”

După această primă întâlnire, a început o poveste de dragoste între cei doi. Nud îi acorda cadouri lui al-Ghazal (solul ne-reușind să o refuze), iar acesta îi povestea despre societatea și istoria musulmană. Tammam ibn Alqama, vizirul Emiratului de Cordoba după moartea lui Abd ar-Rahman al II-lea și sursa principală a lui Ibn Dihya, l-ar fi întrebat la întoarcere pe al-Ghazal dacă regina era chiar atât de frumoasă. Poetul i-ar fi răspuns: „Avea un oarecare farmec, dar vorbindu-i astfel i-am obținut bunăvoința și am dobândit de la ea [chiar] mai multe decât îmi doream.”

Într-o zi, Nud l-ar fi întrebat pe al-Ghazal, care arăta bine și la vârsta sa înaintată, câți ani avea. Solul i-ar fi răspuns glumeț:

„«20.» Iar ea i-a spus interpretului: «Ce tânăr de 20 de ani are părul atât de încăruntit?»

Și el i-a răspuns interpretului: «Ce este atât de surprinzător? N-ai mai văzut un mânz cu părul gri încă de la naștere?» Nud a râs și a rămas minunată de cuvintele lui.”

Al-Ghazal a compus o poezie despre eveniment, ceea ce a amuzat-o pe regină, care i-a poruncit apoi să își vopsească părul negru.

NERUȘINATELE DOAMNE CREȘTINE

În relateare, la un moment dat, al-Ghazal și-a dat seama că însoțitorii lui nu erau de acord cu această relație și începu să o viziteze mai rar pe regină. Nud însă i-a spus „În credința noastră [...] nu există gelozie. Femeile noastre se împreunează cu bărbații noștri fiindcă așa aleg. O femeie stă cu soțul ei cât își dorește și îl părăsește când nu îi mai e pe plac.”

Ibn Dihya amintește în relateare că acești vi-kingi se creștinaseră – un caz neobișnuit pentru secolul al IX-lea. Probabil că discuția celor doi a fost inventată, întrucât se potrivește stereotipurilor medievale musulmane despre femeile și căsătoriile creștine. Conform acestora, doamnele creștine erau nerușinate, iar bărbații nu simțeau gelozie. O glumă consemnată de poetul sirian Ibn Munqidh (1095 – 1188) spune cum, într-o zi, un negustor creștin a găsit un alt bărbat în patul soției sale. „[Negustorul] l-a întrebat: «De ce ai intrat în camera soției mele?» Bărbatul i-a răspuns, «Eram obosit, așa că am adormit aici.» «Dar», spuse

... basileul Teofil și Curtea sa...

... și o ambasadă a lui Teofil la califul abbasid,
miniaturi din cronica lui Ioan Skylitzes

negustorul, «soția mea dormea alături de tine!» Celălalt i-a răspuns, «Păi, patul e al ei. Cum aș fi putut să nu o las să își folosească propriul pat?» «Pe credința mea», zise soțul, «dacă vei mai face asta vreodată, o să ne certăm!»

Multe dintre anecdotele amintite de Ibn Dihya sunt însă prezente într-o altă solie a lui al-Ghazal, de această dată adevărată de mai multe surse. În anul 839 sau 840, a fost însărcinat de Abd ar-Rahman al II-lea să meargă la Constantinopol. La fel ca în cazul vikingilor, trebuia să-i transmită un răspuns împăratului bizantin (de data aceasta negativ, referitor la o eventuală alianță împotriva Califatului Abbasid) în urma unei solii trimise de acesta.

Al-Ghazal inițial nu a dorit să se ducă. A compus o poezie în acest sens, în care se plângea: „Compun aceste versuri/ Întrucât n-am alte demersuri/ Creștinii nu au poezii pe care să le recit,/ Iar când merg la ei să solicit/ Nu mă lasă să le copiez cărțile [...]” Abd ar-Rahman al II-lea a rămas neînduplecat. Doar în al-Ghazal avea încredere să le transmită bizantinilor un răspuns negativ, dar și chibzuit, astfel încât să păstreze totuși legături diplomatice bune. Emirul i-a acordat, înainte să plece, familiei solului mai multe donații și stipendii.

FURTUL, OBICEIUL SOLILOR

Odată ajuns în Constantinopol, s-a repetat incidentul coborârii pragului de la intrare, cu tot cu laudele suveranului la adresa ambasadorului când acesta a dibuit un mod de a intra fără să îngenuncheze. Cel mai probabil, autorii care au descris soliile lui al-Ghazal s-au inspirat dintr-o

poveste din veacul al VIII-lea, înainte de înființarea Emiratului de Cordoba. Abd al-Aziz, guvernatorul Andaluziei (714 – 716), a poruncit să se construiască o ușă cu pragul coborât la intrarea de la Curtea sa.

De asemenea, conform autorilor musulmani, al-Ghazal ar fi avut o legătură cu împărăteasa Teodora (considerată sfântă în Biserica Ortodoxă). La un moment dat, basileul Teofil l-ar fi invitat pe sol în camerele sale, unde se afla și împărăteasa. La fel ca în cazul reginei Nud, al-Ghazal ar fi încremenit când a văzut cât de frumoasă era Teodora. Ne-

fiind atent la spusele împăratului, a fost iertat abia după ce a compus un elogiu în cinstea soției sale.

Din acel moment, împărăteasa i-a luat partea andaluzului, convingându-și soțul să îi dea dreptate în timpul negocierilor. Într-o noapte, împărăteasa, alături de fiul ei, viitorul basileu Mihail al III-lea, s-a dus în camera lui al-Ghazal, spunând: „Te cinstesc aducându-ți-l pe fiul meu, lumina ochilor mei, ca să petreacă noaptea cu tine, să beți [împreună] și să învețe din cultura ta.” Solul, deși s-a simțit onorat și a compus o poezie pe subiect, a refuzat, religia nepermițându-i să bea alcool. Povestea ar fi ajuns la urechile împăratului, care s-ar fi bucurat auzind de cinstea lui al-Ghazal.

Spre deosebire de legătura cu regina Nud, al-Ghazal nu doar că a acceptat cadourile bizantine, dar a și reușit să o convingă pe Teodora să îi ofere din colierele ei, pe care să le folosească apoi la zestrea fiicelor lui.

Într-o altă anecdotă ce amintește lăcomia lui al-Ghazal, acesta ar fi fost invitat într-o zi de împărat să cineze împreună. Poetul a cerut un pahar cu apă și i s-a adus un pocal de aur, decorat cu perle. După ce a terminat apa, a băgat vasul în mână. Teofil, văzând fapta, l-ar fi întrebat de ce, iar al-Ghazal i-ar fi răspuns că acesta era obiceiul pentru solii de la Curtea califilor.

Conform autorului Ibn Hayyan, solia la Constantinopol a fost un succes, având ca rezultat un tratat de prietenie între Cordoba și Bizanț. Istoricii încă discută dacă cele două ambasade chiar au avut loc și câte dintre anecdote sunt adevărate. În orice caz, în ochii musulmanilor medievali, amintirea lui al-Ghazal s-a păstrat mulțumită poeziilor, pentru care Ibn Hayyan l-a poreclit „cärturarul Andaluziei”. ■

MANIFESTATIE CONTRA OCUPATIEI GERMANE LA BRĂILA (1917 - 1918)

Prof.dr. CLAUDIU SACHELARIE

În România ocupată nu a fost o rezistență activă pe scară largă în timpul Primului Război Mondial, precum în Belgia sau Franța. Au existat totuși și câteva episoade de acest fel. Rezistența pasivă a fost mult mai prezentă și s-a manifestat prin refuzul românilor de a participa la munca forțată sau prin ascunderea alimentelor. La Brăila atitudinea ostilă a locuitorilor s-a manifestat în diferite forme. Într-o adresă din 22 februarie 1917, trimisă superiorului său din București, consulul austro-ungar, Barköczy, cerea „pentru motive politice și militare” internarea a 41 de brăileni, considerați ostili Puterilor Centrale. Între aceștia erau: Atanasie Popescu, președintele Ligii Culturale din Brăila; Ion Popescu, director al B.N.R., N. Negrescu, director al Administrației Financiare.

Patrulă pe străzile Brăilei ocupate

La începutul anului 1918, după semnarea Armistițiului, sosesc primii demobilizați din Moldova. Brăilenii le fac o primire atât de caldă, încât Comandatura germană a publicat la 2 aprilie 1918 o ordonanță prin care „se interzice în mod expres: întovășirea militarilor români demobilizați în mod ostentativ, aducerea de ovații, discursuri celor dimprejur”. Dacă aceste fapte erau interzise prin ordonanțe, aceasta demonstrează că aveau loc în mod frecvent.

Pe de altă parte, Comandatura germană aducea la cunoștință demobilizaților: „cine ascunde arme sau munițiuni de orice fel și proveniență sau material de război se va pedepsi cu închisoare, nu mai puțin de un an, sau cu moartea”.

Câțiva locuitori din oraș și din satele vecine adăposteau ofițeri și soldați români, pri-

zonieri fugiți din lagăre. Descoperiți, acești locuitori au fost pedepsiți cu deportarea și chiar cu moartea. Un exemplu în acest sens a fost executarea la „Bariera” orașului, la sfârșitul lunii septembrie 1917, a unui lipovean care ascunsese un soldat român. De menționat este grupul de 38 de brăileni, în frunte cu Constantin Roșculeț, Petre Ionașcu și Elena Papanti, care au adăpostit și tăinuit trei ofițeri și un plutonier (români evadați din lagărul de la Slatina și care do-

reau să treacă în Moldova). În ianuarie 1918 cei patru ostași și cei trei brăileni au fost condamnați de Curtea Marțială germană, inițial, la moarte. Apoi, pedeapsa a fost comutată la zece ani închisoare și deportare în Germania. Alții au fost condamnați la închisoare între cinci și opt ani și câțiva au fost achitați.

Monitoare germane în port

Hotelul Francez

(sursa: <https://www.muzeulbrailei.ro>)

O faptă devenită simbol al rezistenței românilor din timpul ocupației a fost cea a comisarului portului Brăila, Alexandru Popovici. El a informat militarii români de la Galați despre mișcările trupelor germane, introducând mesajele scrise în sticle, care erau aruncate în Dunăre și purtate de curent în aval. Descoperit, a fost condamnat la moarte și executat prin împușcare lângă podul Brăilița, la 4 august 1917. Pe lângă Alexandru Popovici, au mai fost împușcați cinci bărbați și cinci băieți, din cauza actelor de spionaj.

O altă faptă remarcabilă pentru starea de spirit a brăilenilor a fost scufundarea, chiar în port, la 13 septembrie 1918, a unui șlep austriac încărcat cu minereu. Barköczy a telegrafiat cifrat a doua zi la Viena și a menționat în finalul raportului: „împrejurările faptei duc la concluzia unui sabotaj”.

Atitudinea ostilă a brăilenilor față de ocupanți este demonstrată și cu ocazia tratativelor privind semnarea Convenției Speciale a Comisiei de Armistițiu a Puterilor Centrale, purtate la Brăila, la mijlocul lunii ianuarie 1918. Unul dintre membrii comisiei româno-ruse a povestit cu emoție momentul plecării comisiei din Brăila. O mare mulțime de oameni i-au însoțit cu urale pe românii din comisie care plecau din fața Hotelului Francez, la 14 ianuarie 1918.

„După ce convenția a fost subscrisă, ofițerii ruși și români și-au luat rămas bun de la membrii comisiilor Puterilor Centrale și au părăsit hotelul în care fuseseră găzduiți aproape trei zile. Vreo zece automobile așteptau afară. Viceamiralul Hopman cu toți delegații adversi au ieșit în fața hotelului pentru a ne da ultimul salut. Pe trotuarul din față se găseau îngrămădite câteva sute de soldați germani și austrieci

împetriați și cu ceva bulgari și turci, toți reprezentanții dușmanilor noștri!

Ceva mai departe începea lungul șirag al populației brăilene, care probabil aflase despre plecarea noastră. Întreaga stradă principală, cât este ea de lungă, era plină de bărbați, femei și copii, mii de oameni, ca la 10 mai în București; cât puteai arunca ochii, o mare de capete; și totuși o liniște completă domnea peste tot; iar în fețele lor serioase și în aparență indiferente, cu greu se putea citi în primul moment ceea ce simțeau cu adevărat; s-ar fi părut că sufletele le sunt împietrite! Un număr mare de vardiști, Polizei-Leute, erau gata de a ține ordinea, care însă prin nimic nu era stânjenită.

Un semnal cu fluierul, dat de ofițerul de la primul automobil, și convoiul se puse în mișcare! Ofițerii inamici salută încă o dată și ne depărtăm. Când primele automobile au ajuns în dreptul mulțimii, se produce o mișcare puternică, o clătinare de mare zbuciumată de furtună: fiecare voia să vadă mai de aproape pe reprezentanții armatei dragi și scumpe, care se găsea departe de ei, și deodată, ca un singur strigăt din mii de piepturi izbucni un «ura» formidabil amestecat cu urări de «drum bun», «cu bine anul 1918» și «să veniți cu toții cât mai curând!», care nu mai conțineau. Ce s-a petrecut în capul nemților la izbucnirea acestei manifestații cu greu se poate spune. Ofițerul german care era în automobil cu noi se făcuse însă galben și se învârtea pe scaunul lui cu multă neliniște. În același timp, uneltele germane începuseră să-și facă datoria, amenințând și împingând mulțimea înapoi! Era însă o sforțare zadarnică! Uralele lor dragi, care ne mergeau până în adâncul sufletului, au continuat să însoțească încă mult timp automobilele, care își luau din ce în ce viteză tot mai mare, căutând parcă să zboare pentru a ne scoate din această atmosferă atât de plăcută pentru noi și atât de supărătoare pentru ei”.

Rezistența brăilenilor împotriva ocupației inamice a fost un amestec între rezistența activă și cea

pasivă. Numeroasele acte de nesupunere la ordonanțele Comandaturii germane, sabotarea vaselor inamice din port, precum și actul de mare eroism al comisarului Alexandru Popovici fac dovada că brăilenii nu s-au supus inamicului și au sperat până la capăt în victoria armatei române. ■

Locul de veci al comisarului Alexandru Popovici
(sursa: <https://once.mapn.ro>)

LUNA ȘI LUNEA. CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII

Dr. GEORGETA ROȘU

„A făcut Dumnezeu cei doi luminați mari. Luminătorul cel mare [Soarele – n.n.] pentru cârmuirea zilei și luminătorul cel mic [Luna – n.n.] pentru cârmuirea nopții și stelele. Și le-a pus Dumnezeu pe tărâș cerului ca să lumineze Pământul și să cârmuiască ziua și noaptea, și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Dumnezeu că este bine“ (Geneza, 1,16 – 18).

Luna, cunoscută și ca astru al nopții, este prezentă în numeroase legende și tradiții. Astrul a fost cercetat de numeroși savanți încă din Antichitate, dar a fost descrisă și în ipostaze romantice de poeți și cântăreți în creațiile lor. De la Lucian din Samosata, în secolul al II-lea d.H., la Johannes Kepler (1571 – 1630), de la Galileo Galilei (1564 – 1642) la Jean (Johannes) Hevelius (1611 – 1687) și până la astronomii și savanții contemporani, acest astru a oferit informații esențiale pentru zborurile cosmice, pentru aselenizare și pentru amplasarea stațiilor de cercetare interplanetare.

Dumnezeu i-ar fi dat cu funingine pe față Lunii și așa ar fi apărut petele de pe suprafața astrului

Se spune că Luna este foarte caldă în timpul zilei, dar foarte rece noaptea. Că are o atmosferă extrem de subțire, alcătuită din heliu, hidrogen și praf cosmic, și că de aceea nu poate reține căldura razelor solare. Dacă Pământul nu ar avea satelit natural Luna, ziua pământească ar dura 6 ore. Luna nu are câmp magnetic și reflectă lumina Soarelui întocmai ca o oglindă. În Antichitate, sumerienii credeau că Luna e o zeiță și-i aduceau ofrande. Babilonienii considerau Luna că este însuflețită și că se plimbă noaptea pe bolta cerească într-o barcă la care erau vâslași stelele. Grecii o asemuiau cu o tânără deosebit de frumoasă, pe care o numeau Selena (lumină), care purta o diademă strălucitoare.

A fost asemuită și cu Artemis, zeița Lunii, a pădurilor și a vânătorii.

În mitologia românească se pomeneste despre faptul că

Nannar, zeul soarelui la civilizațiile mesopotamiene

Luna a fost creată de Dumnezeu la șapte ani după ce a creat Soarele, hotărând ca ei să fie frați. Se mai spune că Luna era personificată de o fecioară foarte frumoasă, îmbrăcată în straie strălucitoare ca de argint, și care călătorea într-un car din argint, tras de șapte cai albi. Frumusețea ei l-a atras pe propriul frate, incestul ducând la despărțirea lor, atrăgând mânia lui Dumnezeu, care ar fi dat cu funingine pe fața Lunii cu gândul că în felul acesta o va feri de iubirea fratelui său. Așa se explicau petele care se văd pe suprafața Lunii.

Are două faze: Lună Nouă și Lună Plină. În Luna Nouă, când imaginea ei nu este întreagă, în lumea satului se spunea că este Crai Nou. Atunci nu era bine să pleci noaptea din casă după miezul nopții, pentru că era timpul strigoilor, care ieșeau din morminte și atacau pe cei vii. Fetele nemăritate rosteau la Crai Nou descântece de dragoste pentru a-și găsi alesul. În Muntenia și Moldova, la Crai Nou nu era bine să te muți în casă nouă, nu se făceau nunți și nu trebuia să începi văruiala și curățirea casei. Nici la pădure nu trebuia să mergi să tai lemne pentru că s-ar fi putut întâmpla neazuri mari. Era bine ca Luna Nouă să te găsească cu bani în buzunar pentru că îți putea ajuta să-i înmulțești (I. Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an*). Tot pe Lună Nouă trebuia semănat grâu pentru că răsărea repede și se înmulțea (Țara Oltului). Nu trebuia

Luna și Soarele cu fețe de om, într-o xilografie din 1493

*Harta lunii
întocmită de Jean (Johannes) Hevelius
în 1647*

semănat însă porumbul pentru că ar fi crescut doar coceanul, nu și boabe pe el, ducând la o recoltă slabă.

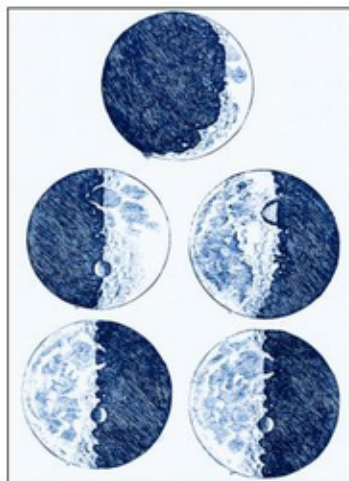
Când era Lună Plină și astrul se vedea în întregime de pe Pământ, se puteau întâmpla multe rele. Se declanșau boli mintale, dezastre naturale, accidente, se întâmplau crime. Era și un timp bun pentru femeile care făceau farmece de dragoste, acționau vârcolacii, uriași malefici care locuiau în văzduh și care mâncau din Lună. În imaginarul popular

era semn rău să dansezi sub lumina Lunii sau să te scalzi sub razele ei. Se credea că există posibi-

litatea ca acele persoane care fac asta să își piardă mințile. Luna este legată în mentalul colectiv și de sexualitate. Se spunea că fecioarele își pierdeau mințile „și o luau razna” când era Lună Plină. Femeile măritate știau că nu e bine să concepi un prunc

la lumina Lunii pentru că puteai pierde sarcina.

In satele din Muntenia, Moldova și Transilvania se spunea că nu e bine ca o persoană bolnavă să se uite la Lună Plină pentru că nu s-ar mai fi vindecat niciodată. Nu era bine să te cerți cu vecinii că se putea ajunge la deznodăminte tragice. Persoanele care sufereau de boli ale pielii, mai ales de negi, trebuia să sufle de nouă ori peste ei, la Lună Plină, și aceștia se uscau. Se credea că la Lună Plină femeile nașteau mai ușor și era bine pentru sănătatea pruncilor să fie înțărcați la Lună Plină. Copiii erau duși la biserică la Lună Plină, iar preotul citea Acatistul Maicii Domnului, pentru fete, și

Schițele Lunii, după Galileo Galilei, din Sidereus Nuncius (Anunțul stelar)

„Noapte înstelată”,
tablou de Vincent van Gogh, 1889

Acatistul Sf. Nicolae, pentru băieți, cu nădejdea că mințile lor se vor lumina, vor învăța carte și vor ajunge oameni de frunte în satul lor. În Suceava, oamenii spuneau că atunci când Luna avea halou, prevestea vreme rea. Când Luna avea culoarea roșie era semn că va fi mare secetă. În Ilfov Luna cu coarnele în jos era semn de ploaie, iar dacă o față visa Luna se spunea că se va mărita cu un văduv (I. Ghinoiu, *op. cit.*). În satele din Banat dacă cineva visa sfert de Lună, era semn că-și pierduse credința, speranța și dragostea celor din jur. În Teleorman, cel care vedea primul din familie Luna Plină nu trebuia să spună și celorlalți pentru că puteau să li se crape toate oalele și vasele de lut din gospodărie și ar fi suferit pierderi mari. Dacă în noaptea de Sf. Vasile era Lună Plină, anul ce urma era foarte bun pentru roadele ogoarelor și ale livezilor.

Referindu-ne la asemănarea semantică Lună – ziua de luni, *lunedì* (în italiană), *lunes* (în spaniolă), *Dies Lunae* (în latină) și *Moon day* (în engleză), menționăm că luna este prezentă în mentalul popular ca zi a începutului sau Sfânta Luni. Este considerată cea mai bătrână dintre zilele săptămânii, ziua în care Dumnezeu și-a început Creația. Este sfânta fără de păcat, căreia Dumnezeu i-a încredințat cheile care deschide cele șapte ceruri. Oamenii postesc în această zi pentru ca sufletele să le ajungă în Rai. Fiind început de săptămână, luna era ziua când începeai să înalți o casă, începeai muncile câmpului, femeile și fetele începeau să croiască iile și celelalte haine, bărbații porneau la drum să rezolve problemele cu autoritățile. În Suceava femeile căsătorite posteau luna pentru a rămâne însărcinate. Se spunea că orice lucru început luna se sfârșea cu rezultatele dorite.

În imaginarul popular mai există și o Lună Curată, prima zi a Postului Mare al Păstelui. Atunci se spălau toate vasele din gospodărie, cu leșie, pentru a se îndepărta urmele „de fruct”, de orice grăsime animală, și se începea postul. În satele din Suceava se fierbea borș și se bea „pentru curățirea gurii și a trupului”. În Banat și Țara Oltului femeile mătură în fața caselor și apoi se duc la cimitir, aruncând pe drum boabe de porumb pentru ca ogoarele să rodească și să umple hambarele. Așadar, Luna și luna erau privite și ca astru malefic, care putea aduce sterilitatea, moartea și nebunia (de aici cuvântul lunatic, atribuit cuiva lipsit de rațiune), dar și ca astru și timp magic, ajutoare pentru sănătate, prosperitate și finalizarea lucrurilor începute în sensul dorit de fiecare familie. ■

ISTORICĂ (Criptografie: 5, 5, 4, 2, 4, 2, 7)

R
T U...U...U... U E I S F G G

Laurian BUTURE

Soluția rebusului CĂDEREA CONSTAN- TINOPOLULUI (1453), din nr. 5/2023

PALEOLOGUL – EDIRNEKAPI – LR
– O – AFLAT – OIERIT – A – U – PARIS
– STOR – ONA – IP – APG – NO – ADAM
– TH – EPIROTH – I – ZONARO – ORE –
LAS – SEMS

Soluția jocului ROSTIT DE NICOLAE IORGA, din nr. 5/2023

DISCURS ISTORIC
(D-IS-CU-R-SI-S/T-ORI-C)

SOSIREA AVARILOR ÎN TRANSILVANIA

ADRIAN N. ȘOVREA

În anul 558, la Constantinopol își face apariția o solie ai cărei membri trezesc curiozitatea bizantinilor. Cei prezenți îi descriu ca fiind un „neam ciudat de oameni, al așa-zișilor avari“, au „plete lungi de tot, date pe spate, legate cu cordele și împletite“, iar îmbrăcămintea pe care o purtau „era la fel cu a celorlalți huni“. Deși trecuse mai bine de un secol de la dispariția lui Attila și a hunilor (Magazin istoric, nr. 9/2001), în conștiința populară, spaima și teroarea pe care o provocau rămăseseră înrădăcinate.

Această descriere a avarilor aparține cronicarului bizantin Theophanes Mărturisitorul (758 – 818). Dar cine sunt avari? Și de ce au fost comparați cu hunii?

Atât hunii, cât și avari au fost popoare nomade de călăreți ai stepelor, a căror îndeletnicire principală era creșterea animalelor mari (bovine, cabaline). Acest mod de viață îi obliga să migreze dintr-un teritoriu în altul din cauza consumului mare de resurse necesare creșterii animalelor. Ambele popoare trăiau în locuințe temporare, acoperite cu piei de animale tăbăcite.

Erau mari crescători de cai, pe care îi foloseau atât la treburile gospodărești, cât mai ales în războaie. Bizan-

Asediul Constantinopolului din 626, la care au participat și avari, frescă de la Mănăstirea Moldovița

tinii spuneau că avari sunt urcați pe cai de la vârsta de cinci ani și își petrec majoritatea timpului în șa, dând impresia că sunt contopiți cu aceasta și că așa se nasc, precum centaurii. Din cauza deplasărilor dese pe care le efectuau, aceste popoare nomade intrau în conflict cu populațiile vecine, prin urmare cultura războiului era o caracteristică a lor. Arcul și săgeata și folosirea acestor arme în lupte călare au constituit un mare atu, ca și strategiile militare de ținere la distanță a inamicului prin care evitau luptele frontale.

Ca și hunii, avari sunt un popor turcic sau turanic, fiind originari din Asia Centrală. În această parte a Asiei, Drumurile Mătăsii (Magazin istoric, nr. 10/1983, 10/2014) ce legau Europa de China se intersectau în regiunea ce se numea Sogdiana, mărginită de râurile Amu-Daria și Sir-Daria. Turcicii sau turanicii nu trebuie confundați cu turcii din ziua de astăzi din Anatolia (Turcia). Neamul turcicilor era compus din mai multe ramuri cum ar fi hunii, avari și mai târziu pecenegii și cumanii, turcii selgiucizi, apoi și otomanii.

Ambasadori din partea vestică a Imperiului Gök-Türk trimiși la regele din Samarkand, pictură murală din secolul al VII-lea

Împăratul Iustin al II-lea și Curtea sa, ilustrați în *Cronica* lui Constantin Manasses

URIAȘII EUROPEI, FUGARII ASIEI

În secolele V – VI, Sogdiana a făcut parte din Imperiul Rouran (sau Juan-juan în manuscrisele chinezești). Elita rouran era de origine mongolă și conducea o confederație de neamuri în principal tătărice. În jurul anului 540, popoarele tătărice, cunoscute de bizantini sub numele de Gök-Türk, alături de hunii heptaliți (hunii albi), se răscoală împotriva elitei rouran, reușind să o învingă și să acapareze puterea.

În Asia Centrală, cheia măreției era controlul regiunii Sogdiana, un important nod al comerțului cu mătase. După înfrângerea Imperiului Rouran, tătăricii și aliații lor heptaliți vor crea Imperiul Gök-Türk. Mai târziu, acesta se va divide în patru regiuni, iar partea de vest va fi condusă de khaganul Istami, sub a cărui autoritate erau și avarii.

În 557, Candish, liderul avarilor, împreună cu alți 20.000 de oameni vor ieși de sub autoritatea lui Istami și vor emigra spre vest. Nu se știe motivul acestei

Basileul Anastasius I (centru), alături de soție (dreapta) și probabil consulul Agapitus (stânga), diptic din anul 517

rupturi, dar Istami nu va accepta trădarea și îi va urmări și ataca adeseori în teritoriile din vest. Faptul acesta va duce și la tensiuni cu Imperiul Bizantin, dar și la luarea unor decizii ale împăraților constantinopolitani cu privire la relațiile diplomatice cu avarii. Vor avea nevoie de o contrabalansare a legăturilor cu Istami privind Drumul Mătăsii, ceea ce va marca evoluția istorică a regiunilor central și est-europene.

Înspre vest, avarii vor urma traseul hunilor. Se stabilesc la început în stepa caucaziană, apoi în cea pontică, la nordul Mării Negre. Intrând în contact cu slavii, ajung să fie cunoscuți sub numele de obry. Gheorghe I. Brătianu explică semnificația acestui cuvânt ca însemnând „uriaș”, adăugând: „Acești uriași pentru popoarele Europei nu erau decât niște fugari pentru Asia!”.

Prin intermediul alanilor din Caucaz, avarii vor intra în contact cu diplomația bizantină, ceea ce îl nemulțumește pe Istami. Acest contact este descris de Theophanes Mărturisitorul pornind de la impresia lăsată de avari asupra populației și continuând cu relațiile politice și militare.

Dar de ce au dorit această alianță bizantinii cu niște „barbari”? Cronicarul bizantin Menander Protector explică situația ce l-a determinat pe împăratul Iustinian (527 – 565) să înceapă negocierile. În stepele pontice sălășluiau cutrigurii lui Zabergan, populație de neam hunic, care a întreprins invazii devastatoare în provincia Thracia. Constantinopolul era silit să trimită tribut lui Zabergan, pentru ca teritoriile balcanice ale imperiului să nu fie atacate. Dar cu toate acestea, adesea cutrigurii treceau Dunărea în imperiu devastând provinciile.

ÎNCĂRCAȚI CU DARURI ȘI TRIMIȘI ÎNPOI

Pentru a îndepărta pericolul, împăratul Iustinian apelează la diplomație și la crezul de *divide et impera*. Această strategie presupunea daruri și promisiuni din partea bizantinilor către conducători de triburi, fie din același neam, fie către triburi vecine, sau de a

Împăratul Iustinian, mozaic din bazilica San Vitale

asmuți lideri din același trib unul împotriva celuilalt. Imperiul Bizantin era văzut drept cel mai puternic și bogat stat din acea perioadă, reprezentând o atracție pentru alte popoare. Forța militară ofensivă bizantină era remarcabilă, ca și sistemul defensiv, iar multe triburi căutau să intre în slujba bizantinilor, pentru a primi pământ. De asemenea, beneficiile comerciale din negoțul cu imperiul erau mari.

Iustinian încearcă deci să-l ridice împotriva lui Zabergan pe Sandilchos, conducătorul triburilor utigure, de asemenea de neam hunic, promițându-i daruri și alte beneficii. Cele două triburi, cutrigurii și utigurii, vorbesc aceeași „limbă și locuiesc în aceleași corturi, folosesc aceeași îmbrăcăminte și aceeași hrană [și sunt] de același neam, deși ascultă de alți șefi”, așa cum aveau să noteze cronicarii bizantini. Sandilchos nu se lasă însă sedus de aceste oferte și respinge propunerea împăratului.

Nereușind, Iustinian apelează apoi la un alt trib, cel al avarilor. O primă solie a acestora este prezentă în Constantinopol în 557–558 și, așa cum arată cronicarul Victor din Tunun, în 563, împăratul Iustinian primește o a doua solie. Prima solie este încărcată cu daruri și trimisă înapoi. Avarii acceptă darurile și pornesc război împotriva utigurilor și zalilor, ambele de neam hunic, și împotriva sabirilor, pe care-i nimicesc. Astfel își fac apariția pe scena politică avarii.

După înfrângerea cutigurilor, avarii au cerut lui

Iustinian pământ unde să locuiască, și anume în Scitia Minor, adică Dobrogea de astăzi. Inițial, împăratul voia să-i așeze pe avari în ținutul herulilor ca *foederati* (adică aliați ai bizantinilor). Istoria herulilor, populație de neam germanic,

Macheta cetății Sirmium aflată la Muzeul Sremska Mitrovica din Serbia

este puțin cunoscută. După destrămarea Imperiului Hun, herulii au creat un regat pe râul Morava, undeva în sud-vestul Slovaciei de astăzi. Înfrânți de longobarzi, o parte au intrat în slujba ostrogoților din Peninsula Italică, iar alții au mers la bizantini.

Împăratul Anastasius I (491 – 519) i-a așezat ca *foederati* în Pannonia, o regiune la nord de Singidu-

num (astăzi Belgrad), recucerită de la ostrogoți în 510. Nu trebuie confundată cu fosta provincie Pannonia de pe teritoriul Ungariei de azi, ocupată atunci, la mijlocul secolului al VI-lea, de longobarzi și gepizi. Acea regiune nu mai era sub controlul romano-bizantin. Mai târziu, pe timpul lui Iustinian, în perioada mării epidemii din 541–542 (*Magazin istoric*, nr. 8/2020), regele herulilor moare, iar împăratul îl numește pe Suartuas în locul lui. Însă o mare parte voiau un rege din vechea dinastie, pe care l-au adus din nord, anume pe Datius, însoțit de fratele său, Aordus, și alți 200 de tineri. Iustinian nu renunță la Suartuas și astfel cei care îi sprijineau pe Datius și Aordus se răzvrătesc împotriva imperiului, dar sunt înfrânți și alungați. Dintre herulii care au rămas loiali Constantinopolului, o parte au fost integrați în armată ca auxiliari, iar familiile lor au devenit parte a societății bizantine.

Iustinian voia să-i așeze pe avari în fosta regiune de colonizare a herulilor, adică în Pannonia, zonă recucerită și aflată între valea inferioară a Savei, a Dunării în zona vărsării Tisei și a Dunării din apropierea Singidunumului.

DE LA ALPI LA APUSENI

Însă la sfatul generalului său Iustinus, care îi spune că avarii nu sunt de încredere, Iustinian refuză să-i mai primească în imperiu. Relațiile bizantino-avare se răcesc, iar khaganul Baian al avarilor se arată nemulțumit, mai ales după umilința suferită de a doua solie în 563, când trimișii au fost reținuți și apoi le-au fost confiscate toate bunurile. Dar pentru bizantini, avarii la acel moment erau doar niște barbari de care s-au folosit pentru bunăstarea imperiului.

În Câmpia Pannoniei (astăzi Ungaria), între longobarzi și gepizi au existat numeroase conflicte,

Caricatură chineză din veacul al X-lea, ce reprezintă un ambasador al Imperiului Rouran

*Descoperiri arheologice avară:
un arc din cimitirul din Gyenesdiás, Ungaria,
reconstituirea unui coif găsit în Germania,
monete ce le imită pe cele din Bizanț
și o sabie cu teacă, din același cimitir din Ungaria*

unele dintre ele fiind provocate și de bizantini. În jurul anului 557, gepizii aveau în stăpânire cetatea Sirmium (astăzi Sremska Mitrovica din provincia Voivodina, Serbia). Așezarea a fost recucerită de bizantini în 536, de la ostrogoții din Peninsula Italică, și cedată gepizilor după un tratat de pace în 539, aceștia devenind *foederati*. Regele gepid Cunimund cere ajutorul bizantinilor în conflictul cu longobarzii din 566. Iustin al II-lea (565 – 578) acceptă, cu condiția să reprimească Sirmium până în anul următor.

În 567, longobarzii pregătesc un atac puternic asupra gepizilor, încheind o alianță cu avarii, care trebuia să-i atace pe bizantini, ca să nu le vină în ajutor. Răcirea relațiilor gepido-bizantine din cauza problemei Sirmiumului i-a adus pe gepizi în fața a trei inamici. Bizanțul se arăta acum interesat să obțină pe cale militară cetatea de pe râul Sava.

Războiul dintre gepizi și alianța avaro-longobardă se încheie cu înfrângerea primilor. Avarii ocupă fostul teritoriu al gepizilor, partea de la est de Tisa până la Munții Apuseni, iar longobarzii vor controla partea vestică a Pannoniei, între Dunăre și Alpi. Bizantinii reocupă Sirmium. În cele din urmă, longobarzii vor emigra spre Italia, posibil îndemnați și de bizantini, stabilindu-se în partea nordică, în Câmpia Padului, unde astăzi este regiunea Lombardia. Avarii vor ocupa treptat și Pannonia vestică, teritoriul foștilor aliați.

Stabilirea avarilor în Pannonia are repercusiuni și asupra Transilvaniei. Aceasta va intra în aria de influență

politică și militară avară. Pannonia și teritoriile limitrofe vor face parte din Confederația Avară (sau Khaganatul Avar), care va cuprinde numeroase populații, cele mai numeroase fiind cele slave. Bizantinii au evidențiat în special comunitățile slave (*Magazin istoric*, nr. 2/1997), numite de ei „sclavini”, aflate la nord de Dunăre, pe teritoriul României de astăzi. Slavii și comunitățile locale vor deveni parte activă a khaganatului, aceștia plătiind tribut avarilor, intrând în slujba lor ca mineri, agricultori și crescători de animale.

Confederația Avară era condusă de un khagan și mai multe căpetenii ce formau o suită militară, care-l sfătuia pe acesta în privința problemelor politice, militare, economice etc., detalii ce reies din cronicile bizantine. De exemplu, la Menander Protector observăm că khaganul Baian ține cont de sfatul sfetnicilor săi, așa cum s-a întâmplat după asediul Sirmiumului în 568: „Baian, conducătorul avarilor, a hotărât în adunare să trimită soli [la bizantini], spre a se înțelege cu ei în privința tratatelor”.

La periferia Confederației Avară se aflau slavii. Acesta este și cazul Transilvaniei. Problema slavă este una mult mai complexă. Migrația acestora se datorează mai multor factori, iar pătrunderea în Transilvania s-a realizat atât dinspre nord-vest, prin porțile Meseșului, cât și prin sud-est, prin trecătorile Carpaților de Curbură. De reținut este faptul că, atât Transilvania, cât și ținuturile extracarpătice românești sunt puternic influențate în secolele VI – VIII de cultura slavă.

(Va urma)

*Rămășițele zidurilor romano-bizantine din Singidunum,
aflate la baza fortificațiilor medievale și moderne*

DINCOLO DE WIKIPEDIA

Domnul VASILE ANGHELI, din Galați, ne-a scris: În numărul 1/2023 a apărut un articol cu titlul *Alexandru Ioan Cuza, portret de Anton Ventzel*, de Steluța Chefani-Pătrașcu.

În articol scrie limpede că pictorul ar fi realizat portretul în anul 1908, la 35 de ani de la moartea domnitorului (1873), un portret inspirat din tabloul pictorului și fotografului Carol Popp de Szathmári, fiind foarte apropiat ca aspect, deși cel a lui Szathmári pare mai degrabă a fi o fotografie autentică a domnitorului.

Mi s-a părut ciudat că anul indicat de pictor (probabil amator) pe tablou pare mai degrabă a fi 1948 și nu 1908, cum este menționat în articol. Adică la 75 de ani de la trecerea în neființă a domnitorului, și nu 35, care nu prezintă nicio semnificație istorică. Era firesc ca autoritățile din județul Teleorman, imediat după înproprietărea din 1945 a țărănilor ce au luptat în război, să reamintească locuitorilor de personalitatea domnitorului foarte iubit în Oltenia și în zonele apropiate, cel care a făcut prima înproprietărire la 1864.

Am vrut totuși să văd cine este acest pictor Anton (Toni) Ventzel și am căutat pe internet ceva despre biografia și personalitatea lui. Nu mică mi-a fost mirarea când, după ce am căutat cu asiduitate, nu am găsit vreo biografie a sa, deși pe Wikipedia sunt indicate cele mai neînsemnate nume.

Sub numele de Anton (Toni) Ventzel a apărut doar un nume vehiculat de vânzătorii de picturi: cum că ar fi autorul a câtorva picturi (una sau două am găsit), fără însă să indice nimic despre biografia autorului. Aceasta m-a dus la concluzia că informația dată în revistă e falsă.

Mai mult, dacă mă uit mai atent la pictură, unde apare semnătura acestui pictor, am observat că semnătura apare ca „Vinhil“, urmată de cifra „1948“, iar nu Ventzel 1908.

Colaboratoarea noastră, istoricul STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU, a avut amabilitatea să răspundă nelămuririlor cititorului nostru: Mă bucură faptul că filele de istorie mai găsesc cititori pasionați. Totodată, regret că istoria trebuie să fie pusă în limitele noastre omenești sau mai nou în limitele Wikipedia, care știm prea bine câte lacune sau chiar greșeli are.

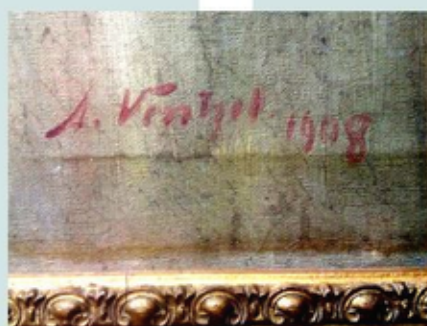
În primul rând, țin să precizez faptul că anul picturii este 1908, fără nicio greșală. Pictura a fost comandată de autoritățile orașului Alexandria cu ocazia inaugurării localului Primăriei și a făcut parte dintre tablourile sălii de recepție.

Domnitorul Alexandru I. Cuza a fost pentru români nu doar domnul primei reforme agrare, cea din 1864, ci domnul Unirii și al marilor reforme din toate sectoarele de viață (să nu uităm de reforma învățământului). Cititorul reduce totul la nivelul țăranilor tributari memoriei domnitorului primei înproprietări, dar în articol vorbim de orășeni, de alexândreni.

Cei care au învățat istorie în perioada comunistă s-au obișnuit cu „comemorările“ sau cu istoria de „parastas“, adică trebuie neapărat să legăm orice eveniment de o aniversare: 25 ani, 75 ani, 100 ani. Total greșit!

În al doilea rând, vreau să răspund afirmației legate de pictorul Anton Ventzel, despre a cărui existență domnul V. Angheli se îndoiește, pentru că nu l-a găsit în Wikipedia. Astăzi sunt ușor de găsit cei care se ocupă de pictură pentru că sunt afiliați Uniunii Artiștilor Plastici. În secolul al XIX-lea criteriile difereau și doar pictorii școliți erau recunoscuți și puteau expune în galeriile oficiale. Din documentarea mea rezultă că Anton Ventzel era un pictor local, ceea ce nu însemna că nu avea talent! De aceea am ținut să arăt în articol faptul că tabloul domnitorului A.I. Cuza este foarte bine realizat!

Pentru a se vedea cu claritate atașez și o fotografie cu semnătura și anul, așa cum se vede în tablou. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

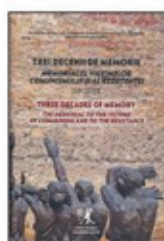
● **Ioan-Aurel Pop – INSTITUȚII MEDIEVALE ROMÂNEȘTI. ADUNĂRILE CNEZIALE ȘI NOBILIARE (BOIEREȘTI) DIN TRANSILVANIA ÎNTRE SECOLELE AL XIV-LEA ȘI AL XVI-LEA. EDIȚIE REVĂZUTĂ**

Fundația Transilvania Leaders, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, 338 pp.

● **CONSTITUȚIILE ROMÂNIEI: STUDII** (Coordonator Prof. Univ. Dr. Gheorghe Șbârnea)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 425 pp.

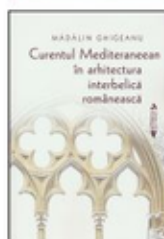
● **TREI DECENII DE MEMORII: MEMORIALUL VICTIMELOR COMUNISMULUI ȘI AL REZISTENȚEI. EXPOZIȚIE/THREE DECADES OF MEMORY: THE MEMORIAL TO THE VICTIMS OF COMMUNISM AND TO THE RESISTANCE. EXHIBITION** (Fundația Academia Civică – Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, Biblioteca Academiei Române/ Civic Academy Foundation – Memorial to the Victims of Communism and to the Resistance, Library of the Romanian Academy)

Editura Fundației Academia Civică, București, 2023, 208 pp.

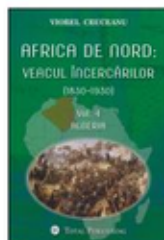
● **Maria Alexandrescu Viaru – UNE CITÉ ANTIQUE À TRAVERS SES SCULPTURES. LA SCULPTURE EN PIERRE À TOMIS À L'ÉPOQUE DU PRINCIPAT (Ier – IIIe siècles)**

Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2022, 303 pp.

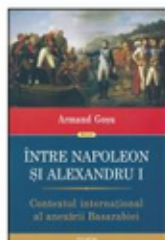
● **Mădălin Ghigeanu – CURENTUL MEDITERANEAN ÎN ARHITECTURA INTERBELICĂ ROMÂNEASCĂ**

Editura Vremea, București, 2022, 539 pp.

● **Viorel Cruceanu – AFRICA DE NORD: VEACUL ÎNCERCĂRIILOR (1830 – 1930). VOL. 4 (Algeria)**

Editura Total Publishing, București, 2023, 130 pp.

● **Armand Goșu – ÎNTRE NAPOLEON ȘI ALEXANDRU I: CONTEXTEL INTERNATIONALE AL ANEXĂRII BASARABIEI. EDIȚIA A II-A, REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ**

Editura Polirom, Iași, 2022, 367 pp.

● **Ștefan Zeletin – RETRAGEREA. POVEȘTEA UNUI DEZASTRU: OCTOMBRIE – DECEMBRIE 1916** (Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Sorin Cristescu; Postfață de Cezar Papacostea)

Editura Humanitas, București, 2023, 218 pp.

● **Preot Ion Alexandru Mizgan – PĂRINTELE PROFESOR AUREL JIVI: 20 DE ANI ÎN VEȘNICIE**

Editura Andreiana, Sibiu, 2023, 85 pp.

● **Gheorghe Bilgă – UN IMPORTANT CENTRU AL PETROLULUI ROMÂNESC: BUȘTENARI (1857 – 1948)**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022, 635 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE Anul XXVI, nr. 1 (99)/ 2023, 64 pp.**

● **RIM. REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ Nr. 1-2 (189-190)/ 2022, 112 pp.**

SALVAREA „ZURBAGIULUI“

20 iunie 1941. Cititorii americani aflau din ziare soarta unui condamnat la moarte din San Francisco, statul California. Drama acestuia s-a răspândit în toată țara, apărând în ziare din celălalt capăt al continentului în doar câteva săptămâni. În cele din urmă, a sosit vestea: câțelul Rowdy avea să trăiască.

Rowdy („Zurbagiul“), un fox terrier cu părul neted, aparținea unei doamne pe nume Clara Edgerton. Era descris ca fiind un câțel micuț, de culoare albă și maronie deschisă, plin de energie, cu urechile pleoștite. Proprietara sa îl salvase de pe stradă în urmă cu patru sau cinci ani – zierele nu au căzut de acord asupra vârstei sale.

Din nefericire, doamna Edgerton a murit la începutul lunii iunie 1941, în timp ce se afla în vizită la rude în Berwyn, statul Illinois. Temându-se ca Rowdy să nu fie neglijat după moartea sa și să nu sufere de „singurătate și de durere de inimă“, a scris în testament ca „orice câine sau câini aflați la mine acasă“ să fie eutanasiați.

Într-adevăr, conform lui Cyril Marelia, avocatul doamnei Edgerton, care a vizitat proprietatea după moartea ei, Rowdy „zăcea în curte, cu fața spre poartă, așteptând cu răbdare întoarcerea stăpânei. De fiecare dată când se auzeau pași, Rowdy ciulea urechile și privea atent. Cu fiecare dezamăgire, părea din ce în ce mai deznădăjduit. Primea ajutorul vecinilor, care îi dădeau de mâncare, și părea prietenos, dar era clar că inima lui era alături de doamna care a murit în Illinois.“

Însă când Frank Paramino, administratorul testamentului, a mers să-l ia, câțelul dispăruse. O doamnă pe nume Barbara Nelson, care auzise povestea, „l-a scos la plimbare“, încercând să îi salveze viața. Avocatul acesteia, Allison Schofield, a reușit apoi să obțină un ordin judecătoresc, întârziind înapoierea animalului vreme de o săptămână.

A început o campanie în presă în acest răgaz de timp. O fotografie dramatică, publicată de mai multe jurnale, îl înfățișează pe câțel alături de o lopată și de piciorul unui bărbat, cu descrierea: „Terrierul în vârstă de patru ani privește cum un prieten îi sapă mormântul“. „Rowdy Defense Committee“ (Comitetul pentru Apărarea lui Rowdy) a reușit să strângă câteva mii de semnături, iar telegramele în sprijinul lui au sosit din toată țara. Au semnat inclusiv primarul, consilierul juridic și șeful departamentului sanitar al orașului San Francisco. Chiar și diversele ramuri ale armatei americane au început să se certe pe acest câțel.

În cele din urmă, judecătorul T.W. Harris a hotărât ca Rowdy să trăiască, spunând: „Nu văd ce rost mai are să continuăm acest proces“. Câțelul a rămas o perioadă în custodia lui Frank Paramino, până când s-au încheiat procedurile legale. La 4 septembrie, judecătorul John Damian Murphy, de la Tribunalul Superior al Californiei, a anulat porțiunea respectivă a testamentului.

*Vestea bună anunțată în ziare
din California până în Pennsylvania*

**'Death Sentence'
Commuted; Terrier
Going Into Army**
Court Saved Life of
Dog Doomed by Will
Of Late Mistress

**Rowdy, Nation's
Dog Hero, Wins
Battle for Life**
Judge Refuses to Let Pup
Be Executed as His
Mistress Willed

*Fotografia
în care Rowdy
„privește
cum un prieten
îi sapă mormântul“*

*Cățelul cu salvatorii lui,
doamna Nelson
și avocatul Schofield*

Rowdy a ajuns la Forțele Aeriene Americane, la sergentul Albert (sau Alfred, în funcție de ziar) C. Bowes de la baza aeriană din Hamilton Field, unde avea să fie mascota unității. I s-a promis câte o conservă de mâncare pe zi și „cât mai multă atenție din partea soldaților“. La sosire, a primit o pătură pe post de uniformă și o banderolă „adecvată uniformei unei santinelle“.

A. O.

BIBLIOGRAFUL NERVA HODOȘ (1869 – 1913)

Dr. SILVIU-CONSTANTIN NEDELCU
(Serviciul Bibliografie Națională)

Nerva Hodoș a fost, alături de Ioan Bianu (1856 – 1935), unul dintre cei mai mari bibliografi pe care i-a avut Biblioteca Academiei Române.

S-a născut în Transilvania, în localitatea Baia de Criș, la 20 noiembrie 1869, și a urmat studiile liceale și pe cele universitare la București (Facultatea de Litere și Filosofie). În anul 1891, la vârsta de 22 de ani, intră în slujba Academiei Române și ocupă funcția de bibliotecar-ajutor, alături de Ioan Bianu (*Magazin istoric*, nr. 8/2006; 11/2021), „părintele său spiritual”, pe care l-a ajutat în redactarea unor importante lucrări bibliografice. Este doborât de o boală nervoasă și internat la Sibiu unde, în urma contractării unei duble pneumonii, se stinge din viață la 1 noiembrie 1913, la nici 45 de ani.

Contribuția lui Nerva Hodoș la munca de valorificare a colecțiilor Bibliotecii Academiei Române este una deosebit de importantă pentru

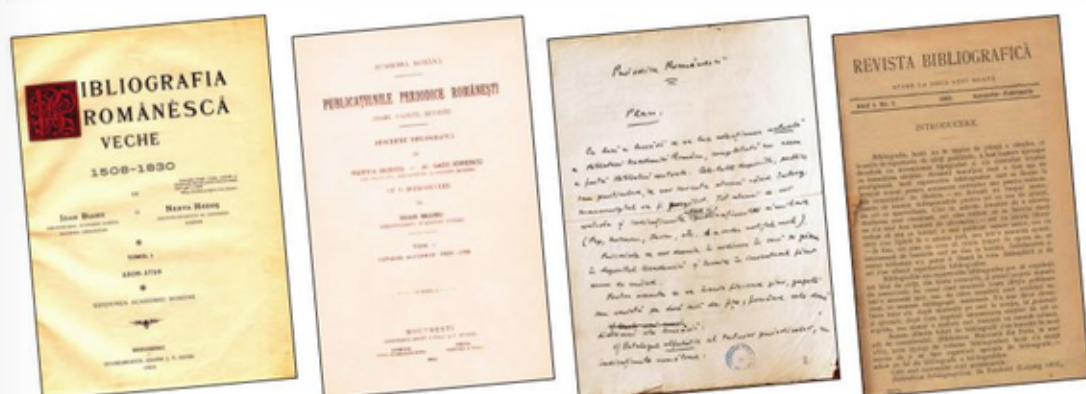
că a făcut muncă de bibliografie în domenii foarte puțin explorate până la el: carte românească veche și publicațiile periodice.

Împreună cu Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, a publicat în anul 1903 cel mai important instrument de lucru pentru cercetătorii care aveau să se ocupe de cartea românească veche: *Bibliografia românească veche 1508 – 1830*, edițiunea Academiei Române, tomul I (1508 – 1716), București, Stabilimentul grafic J. V. Soccec.

Peste un deceniu avea să vadă lumina tiparului o altă lucrare, pe care o redactase împreună cu un alt coleg de bibliotecă, Al. Sadi Ionescu (1873 – 1926): *Publicațiunile*

Ofițer, în 1913

Coperta volumului *Bibliografia românească veche 1508 – 1830*, cea a cărții *Publicațiile periodice românești* (ziare, gazete, reviste), planul acestei din urmă lucrări și pagina 1 a *Revistei bibliografice*

periodice românești (ziare, gazete, reviste), cu o introducere de Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, tom. I (Catalog alfabetic 1820 – 1906), București, Librăria Socec & Comp. Și C. Sfetea, 1913.

Nerva Hodoș are meritul de-a fi alcătuit planul acestei importante lucrări bibliografice, ce se regăsește în arhiva sa personală de la Serviciul Manuscrise, Carte rară, al Bibliotecii Academiei Române.

În afară de aceste două lucrări de referință, Nerva Hodoș a avut și o bogată activitate publicistică. A mai tipărit între anii 1903 – 1904 un periodic intitulat *Revista bibliografică* – se găsește în colecțiile Bibliotecii Academiei Române la cota P. I 1832 –, unde erau consemnate toate aparițiile noi, cărți și reviste, în funcție de domeniile cunoașterii: 1) Religie; 2) Filosofie; 3) Drept și Legislație; 4) Științe economice și sociale. Finanțe; 5) Pedagogie. Cărți de școală. Instrucțiune publică; 6) Științe aplicate; 7) Medicină; 8) Filologie și literatură; 9) Istorie; 10) Geografie; 11) Arte; 12) Biografii. Polemică. Diverse; 13) Publicațiuni

periodice. Acest sumar al revistei este păstrat până la ultimul număr al revistei, în 1904.

Opera începută de Nerva Hodoș împreună cu Al. Sadi Ionescu a fost întreruptă timp de mai bine de jumătate de secol, din lipsă de personal care să se ocupe de bibliografierea periodicelor. Tomul II (1907 – 1918) din *Publicațiile periodice românești* a fost tipărit abia în anul 1969. Aceleași probleme, lipsa de personal și a banilor necesari pentru tipărire, aveau să întârzie tipărirea tomului III (1919 – 1924) al lucrării, ce avea să apară abia în 1987. Tomul IV (1925 – 1930) a apărut în 2003 și, începând cu tomul V (1931 – 1935) s-a decis împărțirea acestuia în trei părți, pe litere. Astfel, din tomul V au apărut Partea I (A – C), în 2009, Partea a 2-a (D – L), în 2012, și Partea a 3-a (M – Z), în 2017.

Anevoiosul drum început în urmă cu 110 ani de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu pe tărâmul bibliografiei periodicelor își continuă parcursul. Tomul VI (1936 – 1944), partea I (A – K), a fost publicat în anul 2022, la Editura Academiei Române, de Serviciul Bibliografie Națională. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

SFÂNTUL DOMINIC ȘI „CÂINII LUI DUMNEZEU“

ALEXANDRU NĂSTASE

Fondatorul ordinului dominican, Dominic Guzman (1170 – 1221), s-a născut în Spania, în orașul Caleruega din dieceza de Osma, într-o familie de mici nobili. Tradiția catolică a conferit momentului o conotație deosebită, vorbindu-se despre un vis pe care mama l-ar fi avut înainte de a-l naște. Astfel, i-ar fi apărut un câine ce purta în bot o torță arzândă. Imaginile au fost interpretate ca un simbol al menirii lui Dominic în această lume: un predicator desăvârșit, care a putut reaprinde, prin cuvântul său înflăcărat, credința multor oameni; un adevărat păzitor al Bisericii, care, prin lătrat, a îndepărtat lupii de turma credincioșilor.

*Dominic Guzman,
portret de pictorul spaniol Alonso Sánchez Coello
(1531 – 1588)*

Încă din copilărie a fost educat pentru a deveni preot, după ce a învățat lucrurile de bază, fiind ajutat chiar de un frate al mamei, el însuși preot. După ce a studiat artele liberale, s-a îndreptat către școala-catedrală din Palencia (nord-vestul Spaniei), pentru a se dedica timp de patru ani studiilor de teologie și filosofie. Acolo s-a făcut remarcant în timpul unei perioade de foamete, când, pentru a-i ajuta pe cei aflați în suferință, și-a vândut cărțile și alte bunuri.

Datorită reputației dobândite, a fost numit canonic regular în biserica episcopului Diego de Osma (1170 – 1207). În anul 1203 a fost trimis într-o misiune în Danemarca, alături de episcopul Diego de Acabes, având scopul de a intermedia căsătoria fiului regelui castilian Alfonso al VIII-lea (1158 – 1214). Cu acel prilej, a primit de la clericii locali informații referitoare la nevoia de asistență spirituală a cumanilor păgâni. Aceasta îi va trezi dorința de a se implica personal

în procesul de convertire a lor la creștinism.

Nu peste multă vreme, în 1205, însoțit de episcopul de Osma, s-a prezentat în fața Papei Inocențiu al III-lea (1198 – 1216), cu un proiect de angajament în convertirea cumanilor. Cererea propriu-zisă a fost refuzată de pontif, care însă le-a cerut să se implice în lupta contra ereticilor catari din sudul Franței. Cei doi au ascultat cererea și s-au îndreptat spre Franța. Sursele menționează faptul că acolo, în pofida difi-

cultăților întâmpinate, munca lor a dat roade.

CUVINTE DE ORDINE: SĂRĂCIE ȘI SIMPLITATE

Străbătând Languedocul eretic, Diego de Osma și Dominic au ajuns la concluzia că doar prin întoarcerea la adevărata viață apostolică misiunea lor va putea fi încununată de izbândă. Stilul de viață auster al primilor creștini, simplitatea apostolilor ce umblau în grupuri foarte mici prin lume, lipsiți de aproape orice bun material, pentru a propovădui cuvântul Evangheliei, au devenit pentru Dominic un ideal de viață. Predica simplă, fără a apela la mâna justiției divine și umane, însoțită de exemplul personal s-au transformat, de acum, în principalele sale arme.

Printre cele mai importante succese înregistrate de cei doi poate fi considerată recuperarea unui important număr de femei de la erezia catară

Alfonso
al VIII-lea

Folquet de Marselha

(*Magazin istoric*, nr. 12/2009). Pentru ele, au înființat o mănăstire la Prouilhe, lângă Fanjeaux, unde își aveau locul de reședință. Dominic i-a devenit părintele spiritual, poziție ce i-a fost încredințată de Diego de Osma în 1207. A urmat o perioadă dificilă.

În ianuarie 1208 legatul papal Petru din Castelnau a fost asasinat de albigenzi, fapt considerat hotărâtor în decizia Papei Inocențiu al III-lea de a proclama cruciada împotriva ereziei. Odată declanșate ostilitățile, climatul în zonă a devenit destul de nefavorabil apostolatului pașnic practicat de Dominic. Treptat, el a realizat faptul că doar un ordin religios specializat îi poate conferi Bisericii un corp de predicatori bine pregătiți, experiența arătându-i faptul că voluntarii fie nu erau suficienți numeric, fie nu aveau capacitatea de a persevera în fața dificultăților. Discuțiile în vederea fondării unui nou ordin religios s-au consumat între anii 1213 – 1214. În primăvara anului 1215, episcopul de Toulouse le-a conferit dreptul de a forma o comunitate de predicatori pentru dieceza sa, având ca obiectiv lupta împotriva ereziei catare. Nu după multă vreme, din partea aceluiași episcop, au primit și Biserica Sf. Romanus, ca loc de întrunire. Încă din timpul șederii la Toulouse, numărul celor care s-au alăturat noului proiect a crescut simțitor.

Astfel, ultimul pas rămânea obținerea confirmării papale.

Un bun prilej s-a ivit chiar în anul 1215, când episcopul Fulk de Toulouse (Folquet de Marselha, aproximativ 1150 – 1231), însoțit de Dominic, s-a deplasat la Roma pentru a participa la al patrulea conciliu de la Lateran. Acolo ei s-au lovit de un important obstacol, anume că pe agenda conciliului era trecută propunerea de interzicere a fondării de noi ordine religioase. Pentru a-l surmonta, Papa Inocențiu al III-lea l-a sfătuit pe Dominic să adopte una dintre regulile deja existente.

În luna octombrie a anului 1216, a început construcția unei clădiri pentru predicatori, având în dotare camere pentru studiu și odihnă, ea reprezentând cea de a doua proprietate a lor, după Biserica Sf. Romanus. Întoarcerea lui Dominic la Roma, în decembrie, i-a adus din partea Papei Honorius al III-lea (1216 – 1227, cel care îl înlocuise pe defunctul Inocențiu) bula de confirmare ca ordin canonic regulat.

Honorius al III-lea

O a doua bulă papală, emisă în ianuarie 1217, a întărit caracterul novator al demersului lui Dominic, aprobând fondarea ordinului ca „Ordo Fratrum Predicatorum”. Următoarea perioadă s-a dovedit una extrem de fertilă pentru noua instituție monahală, ea dobândind tot mai multă forță prin numărul mare de aderenți. În intervalul 1218 – 1221, conventul din Toulouse s-a transformat în mănăstire mamă pentru unele noi, din Montpellier, Lyon, Narbonne, Le Puy, Bayonne, Limoges și Segovia.

La finele anului 1217, Dominic s-a îndreptat din nou către Roma, trecând prin Milano și Bologna, ocazie cu care a pus și acolo bazele unor viitoare așezări.

PE DRUMURI, PENTRU NOUL ORDIN

Din decembrie și până în mai, îl găsim în Cetatea Eternă, răstimp menit a obține mai multe scrisori de

recomandare spre a fi prezentate episcopilor în momentul în care frații se vor afla într-o localitate pentru o nouă fondare. Faptul demonstrează trecerea de care se bucura în fața Sfântului Scaun, cu acea ocazie putându-se preconiza deschiderea viitoarelor mănăstiri dominicane din Franța, Spania, Germania și Italia. Tot acum, în centrul creștinătății apusene, mai trebuie notat un lucru semnificativ, și anume cooptarea în ordin a lui Reginald de Orléans, figură importantă a timpului, foarte instruit, bun profesor, cu evidente calități oratorice, dar și administrative. Mai târziu, sub îndrumarea sa, comunitatea din Bologna (fondată de Dominic) va ajunge egala celei din Paris, ca putere și influență.

După plecarea de la Roma, timp de un an, Dominic s-a aflat mereu pe drumuri, călătorind prin Franța, Spania și Italia. În 1220, cu ocazia capitlului general de la Bologna, Dominic le-a reiterat discipolilor importanța conceptului de sărăcie.

La moartea întemeietorului, 6 august 1221, congregația era împărțită în opt provincii: Spa-

nia, Provence, Franța, Lombardia, Roma, Teutonia, Anglia și Ungaria, având 16 convente ale fraților și patru ale surorilor. După ce a avut loc procesul apostolic de evaluare a virtuților și miracolelor săvârșite, Papa Grigore al IX-lea (1227 – 1241), la 3 iulie 1234, la Rieti, a pus în aplicare canonizarea. Iconografia catolică l-a reprezentat pe Sfântul Dominic îmbrăcat în veșmântul ordinului său de culoare neagră, cu o stea deasupra capului, o carte în mână și un crin. Uneori, îl mai vedem însoțit de un câine, pe de-o parte datorită visului avut de mama sa, dar și datorită renumelui de *DOMINI CANI* (câinii lui Dumnezeu), care le-a fost atribuit predicatorilor.

Cum structurile fuseseră bine stabilite, a urmat o perioadă de expansiune. Spațiul predilect de acțiune l-au constituit marile orașe, la sfârșitul secolului al XIII-lea nemaifiind nicio așezare urbană importantă din Europa catolică unde să nu existe măcar un convent dominican. După recensământul din 1277, se înregistrau 404 de case ale fraților și 58 ale surorilor. În 1303 avem atestate 582 de așezăminte ale ordinului principal și 149 ale celui secundar.

Primii succesori ai lui Dominic la conducerea ordinului au fost personalități remarcabile: Iordan de Saxonia (1222 – 1237), Raimund din Penyafort (1238 –

Reginald de Orléans primește veșmintele ordinului dominican, pictură de Fra Angelico

1240), Ioan de Wildeshausen (1241 – 1252), Humbert de Romans (1254 – 1263), Ioan de Vercelli (1264 – 1283). Ulterior, virtuțile le-au fost și lor recunoscute de Biserică, Raymond fiind canonizat, iar Iordan de Saxonia și Ioan de Vercelli beatificați. Sub conducerea lor, ordinul a reușit să coopteze mulți oameni de valoare, intelectuali, mai ales din universități.

Humbert de Romans s-a distins ca un foarte bun organizator, în timpul său definitivându-se liturgia și structura academică, rămase valabile până în zilele noastre.

În tot acel timp, doi dintre cei mai importanți teologi ai Evului Mediu, Albert cel Mare (1195 – 1280) și Toma de Aquino (1225 – 1274), s-au numărat printre membrii ordinului. Lupta împotriva ereziei, în forma ei represivă întrușipată de Inchiziție, a fost îmbrățișată începând cu anul 1231, din însărcinarea Papei Grigore al IX-lea.

Zelul cu care membrii ordinului și-au îndeplinit misiunea de inchișitori, mai ales în Languedoc și în nordul Italiei, avea să le atragă antipatia multora, lucrul contribuind, în bună măsură, la declinul de mai târziu.

Sfântul Dominic, însoțit de Sfântul Montfort îi alungă pe catari cu crucea, tablou de Daniel van den Dyck (1614 – 1663)

Ioan de Wildeshausen

Începând cu anul 1275, provinciile au fost subîmpărțite în vicariate, purtând denumirea de *contrata* sau *natio*. Între anii 1300 și 1304 a fost înființată „Societatea Fraților Peregrini”, organizație misionară a dominicanilor pentru Răsărit. În 1303, ordinul predicatorilor număra 18 provincii: Spania, Toulouse, Franța, Lombardia

Inferioară, Toscana, Sicilia, Ungaria, Teutonia, Anglia, Polonia, Dacia (Danemarca), Grecia, Locurile Sfinte, Aragon, Boemia, Provența, Lombardia Superioară și Saxonia.

În ordinul dominican, cea mai mică unitate administrativă o reprezenta conventul. În accepțiunea pe care a căpătat-o în cadrul comunității predicatorilor, termenul a fost atribuit și edificiului în care trăia comunitatea. El era condus de un prior, ales de membrii comunității și care trebuia să dețină gradul de lector. Priorul făcea numirile pentru funcțiile de subprior și procurator financiar. Prima constituție dominicană, care a funcționat între anii 1215 și 1237, nu permitea formarea unui convent dacă nu erau minim 12 călugări, iar printre aceștia trebuia să existe, în mod obligatoriu, cel puțin un lector, doctor în teologie.

Drept urmare a orientării contemplativ-intelectuale impuse de Sfântul Dominic, chestiunile practice legate de administrarea și gospodărirea conventului au rămas în sarcina fraților laici, așa-numiții *conversi*. Lor nu li se impunea un standard intelectual anume, putând fi chiar și analfabeci.

CONFLICTE, SCINDĂRI ȘI SCHISME

Privilegiile de care dominicanii, asemenea

Toma de Aquino

celorlalte ordine cerșetore, au beneficiat au provocat nemulțumiri în rândul episcopilor și al clerului secular. După anul 1250, au fost semnalate puternice conflicte între mendicanți și clerul parohial. Treptat, odată cu dezvoltarea ordinului, valorile fundamentale în jurul cărora Dominic a clădit comunitatea au devenit tot mai puțin prezente. În secolul al XV-lea, de pildă, conventurile începuseră să dețină proprietăți funciare și alte bunuri de mare valoare, obținute prin donații sau ca legate testamentare din partea unor credincioși înstăriți. Legământul sărăciei era astfel încălcat, iar cerșetoria căpătase o conotație demagogică.

Schisma papală, survenită în perioada 1378 – 1417, a provocat scinda-

rea ordinului în două fracțiuni, una fidelă Romei, alta, Avignonului. În urma aceluiași fapt, s-a ajuns, concomitent, la alegerea a doi miniștri generali, aflați pe poziții adverse. Trebuie să privim această stare conflictuală prin prisma faptului că și celălalt mare ordin mendicant, cel franciscan, s-a confruntat cu tensiuni interne, poate chiar mai grave. Comparând cele două situații, observăm cauzele similare ale disputelor. și într-un caz, și în celălalt îndepărtarea de la linia inițială a ordinului a stat la originea confruntărilor.

În cadrul grupării obediente Romei, s-a declanșat un proces de reformare. Liderul mișcării reformatoare a fost Raymond de Capua (1330 – 1399). Provinciile în care tendința s-a

făcut mai puternic resimțită au fost Lombardia și Teutonia. Se avea în vedere revigorarea vieții canonice regulamentare prin reinstaurarea disciplinei de viață comună și întoarcerea la legământul sărăciei.

Reformatorii au fost numiți *observanți*, iar cealaltă aripă, conservatoare și ostilă schimbării, *conventuali*. Punctul de vedere era susținut mai cu seamă de provinciile Franța, Spania și Scoția.

Observanța avea însă să devină curentul dominant printre dominicani, bucurându-se și de sprijinul Papalității. Un aspect remarcabil în suita schimbărilor introduse de ea va fi constituit de alianța dominicanilor reformatori cu municipalitățile, principii și episcopii. Principalele centre ale reformei dominicane au fost: Colmar din regiunea Alsaciei (1389), Nürnberg (1397), Basel (1428) și Veneția (1390). Mișcarea de reînnoire s-a propagat din aproape în aproape. Astfel, Baselul a reformat casa din Viena, iar, de

acolo, curentul s-a răspândit în Boemia și în Ungaria. Frământările din interiorul ordinului s-au manifestat la ivirea zorilor unei noi epoci: Renașterea.

Ținând cont de cercetările efectuate până în prezent, putem constata că dezvoltarea ordinului s-a făcut pe două coordonate: una pragmatică, trasată prin politica de expansiune a ordinului, reglementată și controlată la nivel central, și o alta aleatorie, rezultată din inițiativele particulare ale unor nobili, uneori chiar regi, sau ale elitelor urbane. ■

Sfântul Dominic, tablou de El Greco

RUGUL APRINS, O MIȘCARE CULTURAL- SPIRITUALĂ PURTĂTOARE DE VIITOR

MARIUS VASILEANU

Finalul prezentului serial, început cu peste cinci ani în urmă, dedicat mișcării Rugului Aprins presupune câteva concluzii, fie acestea și de etapă, fiindcă este o cercetare încă în desfășurare.

Patul germinativ al nașterii acestei mișcări este complex și trebuie privit diacronic, pe parcursul mai multor secole. Am amintit aici nu numai despre rolul fundamental al paisianismului (introdus de Paisie Velicicovschi; *Magazin istoric*, nr. 7/2022), ci și al tentativelor de modernizare ale Bisericii Ortodoxe, chiar dacă timide. Faptul că un episcop contemporan cu Paisie, anume Chesarie al Râmnicului (*Magazin istoric*, nr. 6/2022), care a pornit tipărirea primei ediții a *Mineiilor* în limba română, făcea totodată efortul unei bune prize la realitatea în care trăia este la fel de important precum editarea *Filocaliei*. Întrucât Rugul Aprins a însemnat și trăire mistică, dar și adevărată la realitate. O adevărată care nu diabolizează realitatea – lucrul cel mai facil posibil, dar deloc productiv, inclusiv în perspectivă pastorală.

Ulterior, făcând un arc peste timp, în interbelicul românesc, se pot întrevedea mai mulți vectori premergători ai Rugului Aprins. Dincolo de atmosfera, atât de fertilă căutărilor spirituale și culturale, de sursele occidentale de inspirație. În ultimă instanță, membrii fondatori ai Rugului Aprins aveau o bună priză la realitatea lumii în care păseau. Pulsau dezinvolt în ritmul lumii lor, chiar dacă unii priveau cu admirație spre trecutul românesc, ba chiar se dedicau unor studii serioase în acest sens.

Biserica
Mănăstirii
Antim
în vremea
regelui
Carol I

O ÎNTÂMPANARE FERICITĂ

Câțiva pasionați de cultura română veche, viitoare personalități ale Rugului Aprins, cercetau cu asiduitate arhivele și bibliotecile. Viitorul Mitropolit Tit Simedrea (*Magazin istoric*, nr. 8/2019) era nelipsit din sălile de lectură ale Bibliotecii Academiei Române, astfel încât a publicat treptat valoroase studii de literatură română veche. Un apropiat al acestuia, jurnalistul și poetul Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017), el însuși pasionat de literatura română veche, își făcea vacanțele uneori tot la Biblioteca Academiei Române, și ceea ce a rezultat a fost uimitor: cele mai frumoase acatiste scrise vreodată în Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.), al căror autor este. Acatiste purtătoare de buna mireasmă a unor arhaisme care au căpătat astfel o nouă viață.

Gruparea „Criterion” (*Magazin istoric*, nr. 8/2022), al cărei inițiator a fost Petru Comarnescu, chiar dacă nu a durat decât puțină vreme, a fost un factor intelectual coagulant de maximă intensitate. Printre membrii activi ai *Criterionului* s-au numărat: Mircea Vulcănescu, Paul Sterian (*Magazin istoric*, nr. 4/2018), Sandu Tudor, Alexandru

1. Sandu Tudor | 2. Ioan Kulighin | 3. Benedict Ghiuș | 4. Sofian Boghiu | 5. Roman Braga | 6. Felix Dubneac | 7. Arsenie Papacioc | 8. Adrian Făgăreanu | 9. Alexandru Mironescu | 10. Vasile Voiculescu | 11. Vasile Vasilache | 12. Petroniu Tănase | 13. Dumitru Stăniloae | 14. Andrei Scrima | 15. Paul Sterian | 16. Mircea Vulcănescu | 17. Antonie Plămădeală | 18. Tit Simedrea | 19. Marcel-Gheorghe Dabija | 20. Nicolae Rădulescu | 21. Constantin Joja | 22. Anton Dumitriu | 23. Alexandru Elian | 24. Paul Constantinescu

Mironescu (*Magazin istoric*, nr. 1/2018) – viitori membri ai Rugului Aprins. Tot atunci intervine și un scandal (*Magazin istoric*, nr. 8/2022) care îl are ca protagonist și pe Sandu Tudor, a cărui viață nu a fost totdeauna o defilare în cântec de fanfară, chiar dacă avea să devină marele fondator al Rugului Aprins.

Dar „spiritul Criterionului“, după expresia lui Mircea Eliade, a rămas viu prin generozitatea și inteligența sa: căci erau acolo, conferențiau, polemizau oameni de convingeri ideologice diferite – uneori extreme, adică și (filo)comuniști, și (filo)legionari – de etnii diferite etc. Atmosfera interbelicului românesc, în general, era înțesată de asemenea personalități, a căror viață plină de încercări avea să triumfe în opere nemuritoare semnate de Constantin Noica, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu (*Magazin istoric*, nr. 11/2020), Mihail Sebastian, Alexandru Mironescu, Paul Sterian, Petru Comarnescu ș.a. – i-am numit aici doar pe câțiva dintre prietenii și colaboratorii cei mai importanți ai revistei *Floarea de Foc* (*Magazin istoric*, nr. 11/2022) și ai ziarului *Credința*, periodice apărute în anii '30, conduse de Sandu Tudor.

Încă din studenție câțiva viitori membri ai Rugului Aprins erau angrenați în acțiuni care urmau să

anticipeze viitoarele întâlniri de la Mănăstirea Antim. Una dintre organizațiile studențești îi avea în conducere pe Mircea Vulcănescu, Paul Sterian și Sandu Tudor, fiind îndrumată spiritual de secretarul de atunci al Sf. Sinod al B.O.R., viitorul Mitropolit Tit Simedrea. Activitatea studenților avea o dinamică puțin bănuită: atât națională, cât și internațională. În plan european, cei sus-numiți participă la câteva întâlniri studențești petrecute în alte țări (Polonia etc.), pe lângă o întâlnire internațională pe care o organizează în România, iar în țară pun la cale conferințe, au o mică revistă ș.a.m.d. Unde se desfășurau conferințele lor? Acolo unde își aveau și sediul, la un moment dat, adică la Mănăstirea Antim!

Toate acestea și multe altele au condus la coagularea firească a întâlnirilor Rugului Aprins unde se petreceau în primul rând conferințe, urmate de discuții, polemici. Dar, să nu uităm, participanții erau oameni dedicați rugăciunii, ba chiar, cel puțin unii, dedicați misticii creștine ortodoxe de nuanță isihastă.

În ceea ce privește acest aspect, adăpostirea pentru puțină vreme, în țară, la Mănăstirea Cernica, a părintelui rus Ioan Kulighin (Ioan cel Străin; *Magazin istoric*, nr. 9/2018), a fost o „întâmplare“ fericită, dar nu un factor determinant. Erau deja deplin avizați într-ale rugăciunii inimii câțiva dintre

Icoana Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim

*Părintele Daniil Sandu Tudor
(dreapta),
fotografie din dosarul de urmărire*

membrii importanți ai Rugului Aprins, și clerici, și laici: părintele Benedict Ghiuș (*Magazin istoric*, nr. 2/2018), părintele Nicodim Bujor (*Magazin istoric*, nr. 11/2018), fratele (în curând monahul) Sandu Tudor ș.a. **Rugul Aprins aceasta a însemnat înainte de orice: dobândirea personală, intimă, a rugăciunii isihaste.**

TREI CONCLUZII ȘI LECȚII

Suspendarea activității asociației religioase Rugul Aprins al Maicii Domnului – cum își propuseseră să se intituleze în acte – a condus la întâlniri private, nu mai puțin interesante: la Mănăstirea Plumbuita, unde fuseseră detașați doi membri ai Rugului Aprins, părintele Sofian Boghiu (*Magazin istoric*, nr. 1/2019) și părintele Felix Dubneac (*Magazin istoric*, nr. 10/2019), și în câteva dintre locuințele unora dintre participanți: Olga Greceanu (*Magazin istoric*, nr. 5/2019), Constantin Joja (*Magazin istoric*, nr. 3/2023), Vasile Voiculescu (*Magazin istoric*, nr. 3/2018), Ștefan Todirașcu (*Magazin istoric*, nr. 8/2018), Alexandru Mironescu.

Arestarea celor 16 din Lotul Rugului Aprins a fost o tragedie – părintele Daniil Sandu Tudor a murit în închisoarea de la Aiud (1962) –, dar duhul Rugului Aprins și-a continuat calea. Alți câțiva membri ai Rugului Aprins fuseseră arestați anterior ori imediat apoi, în 1959. Au mai murit ca martiri, tot în închisoare, Haralambie Vasilașche (*Magazin istoric*, nr. 7/2018) și, la puțin timp după ce a fost eliberat, medicul și poetul Vasile Voiculescu.

Peste 50 de personalități au trecut, în timp, pe la Mănăstirea Antim și pe la întâlnirile Rugului Aprins. Cam jumătate dintre acestea au fost arestate în închisorile comuniste,

sub diverse pretexte. Bună parte dintre marii duhovnici ortodocși români ai finalului de secol XX au fost membri ai Rugului Aprins. Prin asemenea personalități Biserica Ortodoxă Română a ieșit întărită din comunism, spre deosebire de Bisericile altor țări ex-comuniste.

Am tot scris în articolele anterioare de ce Rugul Aprins nu a fost nicidecum o mișcare legionară, până și poliția politică comunistă a realizat acest adevăr, chiar dacă inițial au fost acuzați de asta. Cei câțiva, foarte puțini, dintre cei 50, care fuseseră con-

taminați de amăgirea legionară, au abandonat-o tocmai atunci când au descoperit mistica autentică, prin aderarea lor la Rugul Aprins.

După cum este pueril să considerăm că Rugul Aprins ar fi fost o modalitate de împotrivire la regimul comunist. Viața misticului cu vocație este cu totul altceva decât cea a luptătorului social-politic. Însă este o realitate, totdeauna în istorie, inclusiv în alte tradiții religioase, personalitățile dedicate vieții mistice au fost tratate cu ostilitate de puterea politică. Cauzele sunt naturale: misticul se dedică exclusiv verticalei acestei lumi, pe când puterea politică, „puterea lumii acesteia”, este captivă orizontalei lumii. Se poate vorbi cel mult despre o rezistență implicită, iar nu explicită la comunism prin personajele principale ale Rugului Aprins.

Doar trei concluzii și lecții, dintre cele destul de multe, ale Rugului Aprins: (1) Adecvarea la lumea în care trăim este posibilă și astăzi, chiar dacă ești animat de căutarea de ordin mistic. Lecția vieții unui savant precum profesorul chimist Alexandru Mironescu, de pildă, rămâne exemplară – a se vedea, mai ales, *Jurnalul* său, deja tipărit integral. Da, practica isihastă este accesibilă și astăzi, în lume, inclusiv cuiva care nu este monah; (2) Creștinismul abia începe să-și arate frumusețea prin asemenea reușite exemple de dialog știință – cultură – religie, reprezentate de viața și

*Profesorul Alexandru Mironescu
(stânga)
și poetul Sandu Tudor
în anii interbelici*

activitatea câtorva dintre membrii exemplari ai Rugului Aprins; (3) Întreaga viață a participanților la întâlnirile Rugului Aprins este o ilustrare a unui patriotism viu, nefanatic. O diferență clară față de cei care confundă naționalismul cu Biserica, adică filetiștii, o clară delimitare față de creștinismul semidoct, dar fudul și încrâncenat. Credința creștină este bucurie, generozitate a Duhului și ecumenism bine temperat, în sensul că, fără a ne abandona nicidecum credința ortodoxă și tradiția, putem privi cu un zâmbet nefanatic către cel de o altă credință.

NOI PROVOCĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Poate fi reiterată, reluată astăzi Mișcarea Rugul Aprins? – este o întrebare care stăruie uneori, în diverse medii. Răspunsul meu, venit în urma a aproape trei decenii de cercetare este: NU. Așa cum au răspuns și alți membri ai Rugului Aprins, precum părintele Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018), de pildă – ale cărui scrieri le recomand, ca exemplu al nivelului la care se poate ajunge pe această cale.

Convingerea mea este că în realitate întrebarea este prost (am)plasată. Așa cum nu poți continua

astăzi mișcarea paisiană, fiindcă trăim alte realități istorice și spirituale, iar membrii fondatori ai Rugului Aprins au realizat aceasta și au creat cu totul altceva decât Sf. Paisie de la Neamț. Tot astfel realitățile timpurilor noastre și o necesară adecvare la lumea în care noi trăim ne aduc noi provocări și vor genera răspunsuri în consecință. Se poate spune, fără exagerare, că Rugul Aprins a fost și paisian, ba chiar a înflorit natural în siajul paisianismului, numai că l-a ridicat la o altă putere – necesară celei de-a doua jumătăți a secolului XX. La fel, viitoare mișcări de ordin spiritual, în măsura în care nu vor fi banale încropiri heuripiste ale unor activiști care se închipuie mărturisitori, vor putea propune altceva, chiar dacă inspirate și de Rugul Aprins. A prelua astăzi numele „Rugul Aprins” și a te folosi de acesta pentru varii tentative de căutare creștină, pretins mistică, se cheamă „parazitare”.

Mișcarea Rugul Aprins abia de aici înainte urmează să-și dezvăluie tainele, lecțiile și roadele. Rugul Aprins este unicat în ortodoxie și, prin ceea ce a demonstrat deja în câteva decenii, prin ceea ce deține ca **potențial, uneori imposibil de cuprins în cuvinte**, mă determină să susțin că este o mișcare purtătoare de viitor. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2023, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*.

– Ce meserie avea soțul creștin din gluma
consemnată de poetul Ibn Munqidh?

Răspunsul corect la Blitz... Concursul din aprilie 2023 este:

„până în șase luni”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Dumitrache Moroianu, din Brăila, jud. Brăila**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2023.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

„Dacă ni dor de o frumusețe ca în povești, să mergem fie dis de dimineață, fie în amurgul serii să ne plimbăm în Cișmigiu“, căci au înflorit bujorii – scrie un gazetar de acum 100 de ani. Imaginea țării, așa cum ne-o înfățișează presa de atunci, era departe de a fi la fel de poetică.

ROMÂNIA, ACUM 100 ANI

În primul rând, vremea a fost cât se poate de capricioasă. Ziarul *Universul* din 21 mai anunța că la ora 21.00 o ploaie torențială cu grindină s-a abătut asupra Iașului. Cartierele de jos ale orașului au fost acoperite de ape câteva ore. Într-o casă s-a înecat un copil. O ploaie similară și la Chișinău. Apa a ajuns în oraș și la 1,5 m, menținându-se 2 ore. S-au înregistrat victime omenești. Peste câteva zile, dezastru și la Orhei, unde a fost o vijelie de 40 minute urmată de ploaie torențială 4 ore. Străzile au fost inundate de apă de 1 m. Un copil a murit înecat cu cele 250 de oi pe care le păștea. Pagubele se ridică la zeci de milioane de lei. La sfârșitul primei decade din iunie, a nins la Sinaia. După ce cu o zi înainte în Capitală fuseseră 36° C, în ziua următoare, de dimineață, erau doar 13,8° C, iar la ora prânzului temperatura ajunsese la 12° C.

Chiar la începutul intervalului,

o altă năpastă se abate. În zona Calafat are loc o invazie de muște columbace. Este o insectă mică, neagră, otrăvitoare, cu un cioc lung asemănător cu cel de țânțar. Erau așa de multe, că au înnegrit pământul. Musca își are originea în peșteri din zona Cernei. În timpul Imperiului Austro-Ungar intrările în peșterile respective fuseseră zidite, dar în vremea din

*Cortegiul funerar al generalului
Constantin Christescu,
șef al Marelui Stat Major,
decedat la 9 mai 1923*

urmă au apărut spărturi mari în zidurile respective, muștele au scăpat și au fost luate de vânt. În final, s-au raportat peste 6.000 de vite moarte din cauza muștei columbace.

Dinspre Basarabia nu vin cele mai bune știri. De vreo doi ani se face o propagandă susținută ca tinerii basarabeni să se întoarcă la școala rusă. Se spune că studenții basarabeni o duc greu, că nu au bani pentru taxe, cantina și căminul nu le sunt accesibile; li se spune: veniți în Rusia, vă dăm învățământ gratuit. O serie de studenți din Basarabia, de la Universitatea din Iași, erau gata să o facă. A fost nevoie de intervenția lui C. Stere pentru a-i întoarce din drum. Deja un număr de 15 liceeni au plecat în Rusia sovietică. În Basarabia, negustorii și întreprinzătorii români sunt puțini, iar cei care s-au stabilit acolo s-au asimilat repede, încât în sucursalele magazinelor Luca Niculescu, Missir, Paucker

trebuie să intri cu interpreți ca să te faci înțeleș de personalul mai tot local și rusesc.

Un reportaj publicat în *Universal* prezintă Ismailul drept cel mai frumos oraș al Basarabiei, după Chișinău. Toate străzile au nume românești, firmele tuturor prăvăliilor sunt doar în română, ceea ce contrastează cu ce vezi la Chișinău, deși la Ismail sunt mult mai puțini români. Cu toată frumusețea lui, cu toată așezarea pe importanta arteră a Dunării, dă impresia unui oraș care vegetează. Este lipsit de o linie de cale ferată, care ar putea aduce toate grânele din sudul Basarabiei la Dunăre și are un port primitiv, foarte mic. Nu este legat nici măcar printr-o linie telefonică cu orașul Galați. Rusia avea interes să nu facă nimic aici, pentru că voia să dirijeze tot traficul spre Odesa. Dar azi este de neînțeleș de ce, în ciuda tuturor rugămintilor celor din Ismail, guvernul nu face nimic.

Guvernul pretinde că la noi produsele de bază sunt cele mai ieftine. Dar cu cât s-a scumpit viața?

Amilcar Săndulescu

În 1916 pâinea era 25 – 30 de bani. Azi cea neagră este 3,50 lei, iar cea albă 6 lei. Carnea era 80 de bani, azi prețul maximal este de 22 – 24 lei, dar nimeni nu îl respectă și se vinde cu 28 – 30 de lei. După ce s-au reintrodus prețurile maximele, ziarul *Adevărul* comentează: „Nu vom discuta, pentru moment, eficacitatea problematică a prețurilor maximele, mai ales într-o țară ca a noastră, unde moravurile fac iluzorii orice control.”

Spre sfârșitul lunii iunie apare o criză a pâinii în Capitală. Pâinea neagră nu se găsește, cea albă se vinde mai scump decât prețul fixat de autorități. Într-una dintre zilele trecătorii au atacat căruțele care transportau pâine pentru restaurante. „Lăcomia unor brutari a întrecut orice margine. Cu tot prețul ridicat de azi, ei tot nu sunt mulțumiți și vând pâinea mult mai scump decât se prevede în ordonanță” – scrie tot *Adevărul*.

Un cetățean ungur sosit la Oradea s-a prezentat la Siguranță pentru viza pașaportului. A achitat taxa în bancnote de 2 lei. Șeful Siguranței a remarcat că bancnotele erau de altă culoare decât cele în circulație și aveau marginile tăiate neregulat. Întrebat de unde are banii, cetățeanul ungur a făcut dovada că a cumpărat banii românești de la Banca Națională Ungară, singura autorizată să vândă valută. Bancnotele confiscate au fost comparate cu cele similare găsite în 1921 în casa clubului comunist de la București și erau identice. Toate fac parte din stocul B.N.R. de bancnote tipărite la Moscova în timpul războiului și confiscat de bolșevici la Moscova, așa cum rezultă din circulara B.N.R. nr. 53.213, din 1920. Întrebarea este cum au ajuns la Banca Națională Ungară cele confiscate: sunt din

Sicriul eroului necunoscut în pridvorul Bisericii Mihai Vodă, privegheat de ofițeri de onoare cu Ordinul „Mihai Viteazul”

vremea revoluției bolșevice a lui Bela Kun și au fost trimise de Moscova pentru susținerea mișcării acestuia sau au venit de la Moscova de curând?

La Chișinău poliția a arestat un periculos comunist. Documentele găsite la el arată că Germania se înarmează cu febrilitate, fabricând arme și muniții în Rusia.

Siguranța din Transilvania a arestat un complotist ungur care făcea parte dintr-o echipă care, împreună cu alta, urma să arunce în aer trenul regal ce ducea pe suveranii României în Polonia, la sfârșitul lunii iunie. O altă știre ne anunță că între Lemberg și Stanislau, dintr-un tren care a trecut cu câteva ore înaintea trenului regal ce readucea în țară familia regală, au sărit două rusoaice. Câțiva călători au observat și au dat alarma. Subdirectorul Siguranței, Eugen Cristescu, cu agenții săi le-a adus la Stanislau pe cele două, pentru cercetări. Poliția polonă spune că sunt cunoscute teroriste ruse. Ele refuză să răspundă. Se bănuiește că puneau la cale un atentat contra trenului suveranilor români.

Biroul de presă din Budapesta a alimentat ziarele americane cu

știri fanteziste despre situația din România: regele a abdicat și curând se va alege președintele republicii; românii din Ardeal cer realipirea la Ungaria. *Adevărul* din 2 mai informa că la 3 aprilie *NYTimes* anunța mari tulburări în România. În urma știrilor, Legația americană din Paris a recomandat turiștilor să evite România până la restabilirea liniștii. Abia la 12 aprilie se publică un comunicat al Legației române din Washington, care dezmente astfel de știri.

In ziua de 17 mai, în prezența familiei, a prim-ministrului și a membrilor Guvernului a avut loc ceremonia de înhumare a eroului necunoscut, la București. S-a propus ca mormântul eroului necunoscut să fie în fața Cercului Militar, dar nu era cea mai bună locație. Terasa Cercului Militar răsună vara de muzica orchestrei. În preajmă sunt cinematografe, teatru de varietate, birturi, nu este atmosfera solemnă cea mai potrivită. Alte locuri propuse au fost la statuia lui Mihai Viteazul sau sub Arcul de Triumf. În final s-a ales Parcul Carol, în fața Muzeului Militar. La Mărășești a avut loc ceremonia de alegere a sicriului cu osemintele eroului necunoscut. Din toată țara au fost aduse zece sicrie. Un elev din anul întâi, de la un liceu militar, orfan de război, cu media cea mai mare pe țară, Amilcar Săndulescu, a făcut alegerea. El îngenunchează în fața unui coșciug și rostește: „Acesta este tatăl meu.” Cu un tren special, coșciugul a fost adus la București. A fost întâmpinat de regele Ferdinand și principele Carol, de unități militare, de elevi și populație. Un fluier prelung anunță sosirea trenului. O liniște mormântală domnește în gară. Civilii se descoperă, ofițerii salută.

*Principele Carol (în plan secund)
la o cursă de automobilism*

După săvârșirea slujbei, sicriul cu ostașul necunoscut este dus în fața gării și așezat pe afetul de tun. Se dă onorul. Când cortegiul s-a pus în mișcare, patru avioane au trecut pe deasupra, dând onorul. La ora 17.45, cortegiul a ajuns în fața Cercului militar. Studenții adunați acolo au îngenunchiat. Apoi cortegiul s-a îndreptat către Biserica Mihai Vodă, unde a fost depus în pridvor. Peste noapte au făcut de gardă ofițeri decorați cu Ordinul „Mihai Viteazul”. De la Mihai Vodă cortegiul a plecat spre Parcul Carol. Regele a sosit la ora 11.30, într-un automobil, având alături pe regină, într-o splendidă rochie albă de mătase. Ostașul necunoscut a fost decorat de suveran cu „Virtutea Militară”, iar prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a ținut un discurs. La 11.59 un plutonier major trompet din escorta regală se urcă pe un afet de tun și sună „drept”. Militarii prezintă onorul. Vreme de două minute, în toată țara se păstrează un moment de reculegere. Apoi coșciugul este coborât în locul amenajat pe platforma din fața Muzeului Militar, în vreme ce se trag 101 salve de artilerie.

În aceste luni sunt primiți la Academia Română, în prezența fie a regelui Ferdinand, fie a principelui Carol: Octavian Goga, Alexandru Lapedatu, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti.

R. Seton-Watson (Scotus Viator), susținător al drepturilor românilor din fosta Monarhie Austro-ungară, se află în România. La Universitatea din Cluj îl salută Silviu Dragomir. Ion Bianu propune să fie ales membru de onoare al Academiei Române. Clujul îi acordă titlul de cetățean de onoare. În discursul de răspuns, Seton-Watson a spus că are speranța că românii se vor folosi de dureroasa învățătură trasă din vechea Ungarie pentru a nu cădea în aceleași păcate, părtinindu-ne neamul nostru în dauna celorlalte naționalități.

Dispută aprinsă în Parlament pe marginea legii speculei. Un deputat, luat de val, lansează o formulă în latină: „O, sacra simplicitas!”. Cineva din sală îl corectează: „O, sancta simplicitas!” Nedumerit, oratorul întreabă: „Ce e aia?”

Și să încheiem cu o profeție extraordinară, lansată în ziarul *Adevărul* sub semnătura T.D. „Oricât de ciudat vi s-ar părea să auziți un gazetar vorbindu-vă de fatalitatea desființării presei, eu adevăr vă zic, vom scăpa în curând de gazetă... [...] Poate că în mai puțin de o jumătate de veac nu vom mai avea gazete – adică nu vom mai avea gazete în chipul celor de azi. Ceea ce mă face să mă gândesc la această... plăcută stare e perfecția năvalnică a telegrafiei și telefoniei fără fir. [...] Ați înțeles unde se prepară desființarea presei. Când fiecare cetățean va putea avea pe măsura lui de noapte sau pe masa lui de lucru un înregistrator al tuturor știrilor de pe glob, ce rost va mai avea presa.” ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii
Academiei Române

CIVILIZAȚIA SĂRII. TEHNOLOGII, INSTALAȚII ȘI UNELTE MILENARE CONSERVATE ÎN LEMN

Dr. DAN PÎRVULESCU,
Dr. VASILE OPRÎȘ

Muzeul Municipiului București propune vizitatorilor un proiect expozițional inedit, dedicat civilizației create în jurul exploatărilor de sare din perioada pre- și proto-istorică în bazinul intracarpatic. Până la finalul lunii octombrie 2023 vor fi expuse la Palatul Suțu, pentru prima dată la București, cele mai vechi tehnologii, instalații și obiecte de lemn din sudul și sud-estul Europei. Cele mai timpurii dintre bunurile culturale expuse datează din epoca târzie a bronzului și s-au conservat datorită mediului salin în care au stat mii de ani. Acestea fac parte din patrimoniul cultural al Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni din Sfântu Gheorghe. Majoritatea provin din situl arheologic de la Băile Figa (Beclean, județul Bistrița-Năsăud) și au fost scoase la iveală în urma cercetărilor arheologice desfășurate acolo de echipa coordonată științific de dr. Valerii Kavruk, managerul instituției amintite.

*Imagine din situl de la Băile Figa,
cu amenajări și instalații
din lemn pentru exploatarea sării*

Cum s-a născut acest frumos proiect? În urmă cu doi ani am pornit pe calea acestei colaborări prin două expoziții *outdoor* organizate de colegii de la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, pe gardul Palatului Suțu: *Dacii din estul Transilvaniei și Marile bătălii ale Primului Război Mondial. Apărarea Bucureștiului pe crestele de sud-est ale Carpaților*. După ce ne-am cunoscut mai bine și am realizat că cele două colaborări au mers conform așteptărilor, am decis să ne implicăm și mai mult, iar rezultatul îl reprezintă expoziția la care ne referim astăzi. Un alt viitor proiect urmează să se desfășoare la Muzeul „George Severeanu”, parte a Muzeului Municipiului București, către începutul anului viitor.

SEMNIFICAȚII SIMBOLICE

Sarea, numită și „aurul alb”, este un amestec mineral compus din sodiu (Na) și clor (Cl), participând la cele mai importante procese biochimice

din organisme vii. România este una dintre țările cu cele mai bogate zăcămintele salinice din lume, concentrate în Transilvania, Maramureș, Subcarpații Moldovei și de Curbură, Oltenia. Formarea lor a fost una de durată, survenită în urma evaporării apei unei vechi mări care acum zeci de milioane de ani acoperea o bună parte a continentului european. Sarea din aceste zone se găsește atât în formă solidă (roci de sare la suprafață și la adâncimi accesibile), cât și în formă lichidă (izvoare, lacuri și pâraie cu apă sărată). O altă sursă accesibilă pentru obținerea sării este apa Mării Negre.

Răspândirea neuniformă a surselor naturale de sare și cererea ridicată pentru acest mineral au făcut ca sarea să fie de-a lungul istoriei unul dintre cele mai importante produse de schimb.

Sarea a fost utilizată de oameni ca aliment pentru întreținerea propriului organism, ca element de tratament al unor boli (tratarea reumatismului, cicatrizarea diferitelor răni), pentru creșterea randamentului economic al animalelor, conservarea produselor organice în scop alimentar (carne, pește, muratul legumelor, brânzeturi), utilitar (tăbăcirea pieilor, realizarea obiectelor decorative precum statui, basorelieuri, lămpi etc.) sau ritual (îmbălsămare). Nu în ultimul rând, sarea a fost utilizată ca produs de schimb, generând venituri importante.

Pe lângă rolul practic, sării i-au fost asociate și o serie de proprietăți supranaturale și semnificații simbolice, fiind și astăzi utilizată ca aliment central în întâmpinarea oaspeților. Încă din preistorie, în jurul sării s-a creat un sistem complex de relații sociale, economice și politice legate de accesul, posesia și controlul surselor, tehnologiile de extracție și rutele de comercializare.

Troace de lemn din același sit

MICI EXPLORATORI ÎN UNIVERSUL SĂRII

Cu toate acestea, vestigiile arheologice directe privind exploatarea preistorică a sării din spațiul românesc erau, până de curând, extrem de limitate. Situația avea să schimbe odată cu demararea unor proiecte arheologice dedicate acestui subiect, cu rezultate care nu s-au lăsat prea mult așteptate. Cel mai clocvent exemplu este dat de descoperirile excepționale din perioada 2007 – 2022 din situl arheologic de la Băile Figa (Beclean, județul Bistrița-Năsăud), un bun de patrimoniu cultural și natural unic în România. Valoarea științifică a sitului constă, înainte de toate, în gradul excepțional de conservare a structurilor, instalațiilor și uneltelor de lemn folosite la exploatarea sării. În această privință, Băile Figa este situl cel mai bogat din toată Europa de Est și Sud-Est, fapt care permite reconstituirea metodelor de exploatare a sării din preistorie până în perioada modernă. Totodată, descoperirile de aici, pentru prima dată în arheologia românească, au permis abordarea cu succes a unor teme prea puțin cercetate, cum ar fi: oscilațiile climatice anuale pe parcursul ultimilor cinci milenii, managementul resurselor forestiere din preistorie până în prezent, diverse aspecte de prelucrare și utilizare a lemnului și multe altele.

Cercetările efectuate au scos în evidență vestigiile arheologice de exploatare a sării datând din Epoca Neo-eneolitică (mileniile VI – IV î.H.), Epoca Bronzului și prima vârstă a Fierului (cca 3000 – 800 î.H.), epoca dacică timpurie (cca 400 – 180 î.H.), perioada post-romană (cca 450 – 700), Evul Mediu (secolele XIV – XVII), perioada modernă (secolele XVII – XIX) și recentă (secolul

XX). Dintre acestea, de departe cele mai bogate, consistente și relevante sunt vestigiile ce datează din anii 1650 – 800 î.H. (Epoca târzie a Bronzului și prima Epocă a Fierului) și 400 – 180 î.H. (daci timpurii).

Expoziția noastră este structurată în mai multe registre tematice care se referă la definiția, sursele și proprietățile sării; istoricul exploatărilor de sare din Preistorie și Antichitate în spațiul românesc; distribuția și comerțul cu sare în preistorie; tehnologii preistorice de exploatare a sării (evaporarea apei sărate în diverse tipuri de recipiente sau instalații cu sau fără expunere la foc, din care

Baroase și lopi de lemn

Scara de lemn de peste 5 m

rezulta sarea recristalizată și exploatarea depozitelor saline la suprafață sau prin minerit la adâncime mică pentru obținerea de bucăți sau blocuri de sare gemă; *Magazin istoric*, nr. 5/2023). Celor patru registre le-am adăugat și un studiu de caz referitor la stațiunea arheologică Băile Figa (descoperită de geologul bistrițean dr. Ioan Chintăuan în anul 1977, care, printre numeroasele elemente de lemn, a observat o troacă de lemn aflată în albia Pârâului Sărat) și un modul de arheologie experimentală, unde vizitatorii noștri pot manipula replici ale bunurilor culturale expuse. Cu ajutorul acestui modul, colegii noștri de la Educație Muzeală vor ghida în următoarele luni, în cadrul

unor ateliere dedicate, mici exploratori în acest univers al sării.

UN OBIECT UNICAT

Dintre instalațiile și uneltele care datează din perioada preistoriei și care vor putea fi văzute în expoziția de la Palatul Suțu, se remarcă cele din lemn (troace, jgheaburi, cepuri, baroase, lopi etc.), fibre organice (funii, împletituri) și piatră (topoare-ciocan). Acestea au fost descoperite în cadrul unor amenajări complexe care conturează existența unei intense activități de extracție a sării cu tehnologii ingenioase, ce urmăreau obținerea unei producții care depășea cu mult nevoile locale.

Unul dintre dispozitivele emblematic de la Băile Figa este o troacă preistorică scobită într-un trunchi de copac, cu ambele capete închise, având lungimea de 270 cm și o grosime a pereților de 8 – 10 cm. În bază, pe linia mediană și la distanțe egale, au fost realizate 16 orificii de formă pătrată în care erau introduse cepuri de lemn perforate longitudinal. La rândul lor, în cepuri erau introduse fragmente de sfoară din două fire de cânepă împletite sau ace de lemn înfășurate în fibre vegetale. Troaca a fost descoperită dispusă în lanț cu alte troace și jgheaburi, formând un ansamblu care cel mai probabil era utilizat pentru dirijarea apei cu scopul de a perfora masivul de sare. Acest lucru se realiza cu ajutorul picăturilor de apă care se prelingeau punctiform prin orificiile cepurilor din baza troacei, formând astfel orificii dispuse în linie în roca de sare. Cu ajutorul icurilor introduse în aceste orificii care erau lovite cu baroase de lemn (descoperite și ele în număr însemnat) se produceau crăpături și se desprindeau cu ușurință bulgării de sare. Există însă și alte ipoteze referitoare la funcționalitatea acestor troace, precum utilizarea lor pentru evaporarea apei sărate și la creșterea salinității slatinei sau puteau fi folosite la filtrarea pământului și nămolului sărat. O parte dintre aceste procedee tehnice au fost testate cu succes prin intermediul arheologiei experimentale, iar altele au fost atestate etnografic.

Din perioada dacilor timpurii va fi expus un obiect unicat la nivel național, o scară de lemn lungă de peste 5 m, care a fost utilizată pentru exploatarea sării prin minerit la adâncime. Aceasta a fost descoperită împreună cu fragmente de vase ceramice dacice la gura unei mine de formă rectangulară.

Proiectul își propune să ilustreze o activitate esențială pentru istoria umanității prin intermediul tehnologiilor, instalațiilor și uneltelor inedite, reconstituirilor, filmelor interactive, imaginilor și textelor explicative. Publicul vizitator va fi ghidat într-o lume fascinantă, dar prea puțin cunoscută, a tehnologiilor și uneltelor pre- și proto-istorice de extracție a sării, care au fost scoase la lumină în ultimii ani în țara noastră mai ales grație eforturilor specialiștilor de la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, partenerul Muzeului Municipiului București în organizarea acestui proiect expozițional.

Expoziția poate fi vizitată la Palatul Suțu până la finalul lunii octombrie. ■

LA CHEREMUL GHEȚURILOR

- Consolare în muncă și în rutină ●
- Racoviță scoate din adâncuri o mare varietate de viețuitoare ●
- Cum era să fie împușcat doctorul Cook precum o focă ●
- Caricatura zilei a lui Racoviță ●
- Program socialist la Polul Sud ●
- Cauzele nebuniei polare

JULIAN SANCTON

„Au fost odată 19 oameni care au plecat pe un mic și șubred vas, ca să exploreze Polul Sud. Ei nu erau nici bogați, nici puternici, nici renumiți – dar erau conștienți de ceea ce se duceau să facă și știau ce-i așteaptă. Și ajunși acolo, au făcut greșeli și au fost pradă slăbiciunilor omenești – dar au lucrat cât au știut mai bine și au făcut tot ce au putut. Și s-au întors numai 17, zicându-și că moartea celor doi sărmăni tovarăși și propriile lor suferințe nu vor fi fost cu totul zadarnice, căci au putut adăuga o mică pietricică la edificiul științei, la acest focar de lumină, de adevăr și de dreptate, ce călăuzește omenirea spre timpuri mai bune“.

Așa rezuma Emil Racoviță expediția la Polul Sud la care a participat pe nava „Belgica“ (1897–1899). Prizonieri ai ghețurilor, membrii expediției – savanți și marinari – au petrecut clipe de groază, neștiind la un moment dat dacă vor mai reuși să se elibereze și să revină în lumea civilizată.

Coșmarul trăit de membrii expediției este povestit în volumul *Prizonieri în noaptea polară. Roald Amundsen, Emil Racoviță și expediția „Belgica“*, ce urmează să apară la Editura Corint. Vă prezentăm câteva fragmente.

Împrejurimile „Belgicăi“ au luat înfățișarea unui sătuc. Cook [Frederick Albert, explorator care și-a disputat cu Robert Peary întâietatea atingerii Polului Nord – *n.red.*], Amundsen și Lecoq [Georges, căpitanul navei

„Belgica“ – *n.red.*] au ridicat două colibe cu acoperiș din tablă ondulată, care urma a fi folosite ca observatoare pentru cercetări astronomice și meteorologice.

La început, micuța colonie forfotea de

activitate, de un continuu du-te-vino, oamenii căutând consolare în muncă și în rutină. Cercetătorii alergau între vas și observațiile lor. Din zori și până-n noapte, membrii echipajului tăiau blocuri de

Frederick Albert Cook

zăpadă pentru apa de băut. Cu timpul, au fost siliți să meargă tot mai departe pentru a găsi zăpadă necontaminată cu praf de cărbune, cadavre de animale și alte resturi acumulate în jurul vasului.

Cercetătorii își vedeau de observațiile zilnice, căutând să profite cumva de nefericita situație. Cu ajutorul echipajului, au ridicat un soi de trepied din trei pari care se uneau deasupra copcii făcute de ei în gheață. De el au fixat un scripete care le îngăduia să coboare un fir de plumb pentru sondaje sau un fir de undiță. Racoviță a scos din adâncuri o bogată varietate de viețuitoare marine: plancton, diatomee, krill și mai mulți pești de coșmar, dintre care nu puțini erau necunoscuți științei. Ei au fost ulterior botezați după membri ai expediției: *Racovitzia glacialis*, *Gerlachea australis*, *Nematonurus lecointei*. După fiecare succes la pescuit, Racoviță era ocupat zile întregi cu catalogarea și conservarea prăzii. Împreună cu Amundsen, Racoviță a experimentat felurite noi modele de unelte de pescuit la copcă.

Roald Amundsen

În căutarea unui moment de solitudine, dar și a unui prilej de a-și testa rezistența la frig, Cook a hotărât să privească aurora de pe banchiză, cam la 50 m de vas. În pofida temperaturii de $-15,5^{\circ}\text{C}$, con-

sidera că distanța îl va ajuta să vadă „mai bine noua atracție“. Pe la miezul nopții, a coborât cu greu de pe navă și a găsit un loc care părea bun. S-a dezbrăcat de haine, s-a strecurat repede în sacul de dormit și i-a strâns bine gluga în jurul feței. Odată ce și-a găsit un petec de zăpadă confortabil, s-a întins pe spate și și-a ațintit ochii spre ceruri. „La început dinții îmi clănțăneau și fiece mușchi din corp tremura, dar în câteva minute asta a trecut și a venit o reacție similară aceleia de după o baie rece.“

Pe la 2 noaptea, căpitanul Lecointe era pe punte, cu un telescop ațintit spre cer. Nu spre aurora, care începuse să pălească, ci spre Jupiter. În următoarea jumătate de oră se aștepta să observe eclipsa lui Io, prima lună a planetei. Descoperiri de Galileo Galilei la începutul secolului al XVII-lea, cei patru sateliți ai lui Jupiter, cunoscuți ulterior ca lunile lui Galilei, serveau de multă vreme drept ceas astronomic. Momentul eclipselor lor era prevăzut cu o exactitate care permitea navigatorilor să-și potrivească după ele cronometrele și astfel să stabilească longitudinea unui vas.

Emil Racoviță

Lecointe își simțea extremitățile amorțind treptat. Și-a luat o clipă ochiul de la Jupiter și a făcut câțiva pași pe punte, ca să se mai încălzească. Privind în direcția banchizei prin aburii propriei răsuflări, a observat o siluetă lunguiață și întunecată, care se zvârcolea pe gheață la numai 50 m de navă. Vreo focă mai îndrăzneală, și-a zis el. Căpitanul era înzeștrăat cu instinct de vânător. A dat fuga la careu, de unde s-a întors cu o carabină. A încărcat-o și s-a pregătit s-o ducă la umăr.

Cook nu reușea să adoarmă. Se întorsese pe o parte și o briză glacială îi sufla în față, acoperindu-i barba cu chiciură. Transpirația îi înghețase și-i lipise gluga de cap și de gât. Întreaga masă înghețase și la cea mai mică mișcare îl săgeta durerea. Când a încercat să se întoarcă în direcția opusă vântului, parcă i-a smuls cineva părul

din cap. Se simțea destul de bine câtă vreme rămânea nemișcat pe spațe, chiar dacă asta îngăduia coifului de gheață să i se întărească în jurul capului. Privind lung la Crucea Sudului aflată chiar deasupra lui, s-a lăsat furat de cerul nopții. Nu vedea cu coada ochiului că Lecointe îl urmărea cu atenție în vreme ce ridica arma și se pregătea să tragă.

Adrien Gerlache

Înainte să apese pe trăgaci, căpitanul a hotărât să mai arunce un ochi la eclipsă. Foca nu părea, în fond, a se grăbi, și intrarea lunii în conul de umbră al lui Jupiter era iminentă. A lăsat arma jos și s-a uitat prin telescop, la țanc ca să vadă satelitul dispărând. A descărcat carabina și i-a ordonat unui marinăr să o așeze la loc în rastel. „Am continuat să observ în tăcere ultimele vestigii ale aurorei polare, aruncând totodată, din timp în timp, câte o privire protectoare la focă, acum nemișcată pe banchiză.”

Cook a fost deșteptat câteva ore mai târziu de un grup de pinguini curioși, care ciuguleau carapacea de gheață ce i se formase în jurul capului. Când s-a mișcat, pinguinii au strigat și s-au împrăștiat. Foindu-se și cu prețul a câtorva smocuri de păr, a reușit să iasă din sacul de dormit, și-a îmbrăcat la iuteală hainele și s-a întors pe vas. Abia atunci a aflat Lecointe cât de aproape fusese să-l împuște pe medicul expediției, iar Cook a descoperit că fusese la un pas să fie ucis pentru piele și grăsime.

Henryk Arctowski

De câte ori se deschidea un nou canal în banchiză, ofițerii și echipajul vâneau foci și pinguini. Dat fiind că puțini aveau curaj să guste carnea

oricăreia dintre cele două viețuitoare, vânătoarea lor servea deocamdată mai ales ca exercițiu, dar cu toate că menținea corpul activ, campania de ucidere apăsa greu sufletul. Tulburați de cruzimea ei, vânătorii se linișteau spunându-și că nu era în van – fiecare victimă îi furniza lui Racoviță material proaspăt de studiu. „Trebuie să-l vezi pe Racoviță, după zilele acestea de carnagiu, cu șorțul agățat de gât, cu un cuțit mare în mână, eviscerând cadavrele calde încă, pentru a le examina stomacurile, intestinale, chiar și rămășițele de hrană! și ce bucurie când descoperă un embrion! Îl îndepărtează de parcă ar fi o comoară de neprețuit”, scria Lecointe.

Un alt ritual de rupere a monotoniei foarte îndrăgit era prezentarea caricaturii zilnice a lui Racoviță. Pe lângă talentul la desen anatomic, zoologul era și un caricaturist acid, înzestrat cu o dragoste est-europeană pentru absurd și cu o înclinație către scatologic. Deși obscene și puerile, schițele în creion reprezentau o imagine nefiltrată a vieții la bordul „Belgicăi”, o cronică a frustrărilor și a glumelor echipajului.

Desenele lui Racoviță alcătuiau împreună un soi de farsă în foileton, o operă comică pe gheață. Protagonist era geologul și meteorologul expediției, polonezul Henryk Arctowski. Racoviță își imagina colegul ca pe un mag caraghios numit Artocho, cu o barbă lungă și

Georges Lecointe

un dos proeminent, care a devenit un personaj de sine stătător (exemplu de caricatură: posteriorul lui Artocho se comportă ca un barometru, umflându-se când bate vântul, pleoștindu-se când plouă, stafidindu-se pe uscăciune și fluturând nebunește pe furtună). Arctowski, om de 26 de ani, se lua cel mai în serios dintre toți membrii expediției, ceea ce-l făcea o țintă irezistibilă pentru Racoviță.

Ziua se desfășura conform unei rutine aplicate cu strictețe, dictată nu de lumină, ci de

orologiu. Munca începea dimineața la ora 8 și continua până după-amiaza la 5, cu pauze de masă și de exercițiu fizic. Cina era servită la 17.30, iar serile erau petrecute în voie la lumina lămpilor cu petrol, jucând cărți, cârpind haine, citind. O lună strălucitoare îmbia, poate, la o plimbare pe banchiză.

Duminicile și de sărbători, membrii echipajului primeau fiecare un grog și 15 centilitri de vin de Bordeaux. Dacă de Gerlache [Adrien, comandantul expediției – *n.red.*] era mulțumit de curățenia din teugă, primeau și un pahar matinal de Porto. Inspirat poate de mișcarea socialistă care se răspândea în Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea, de Gerlache a instituit ziua de muncă de opt ore. Pe „Belgica” însă, problema nu era munca în exces. Cu nava închistată în gheață, o grijă mai presantă pentru comandant era să găsească activități cu care să umple cele opt ore zilnice.

Cook crezuse că întoarcerea soarelui va îndepărta „simptomele mintale” care bântuise echipajul în lunile de iarnă. Se înșelase. La câțiva, ele se agravasera. „Mai toți suferă într-o oarecare măsură de insomnie, iar cazurile anterioare de alienare mintală prezintă acum noi semne de tulburare”. Deși nu pomeneste niciun nume, doctorul îl are în vedere pe norvegianul Tollefsen. Șeful de echipaj se număra printre cei mai experimentați și mai de încredere marinari de la bord. Întrucât muncise în regiunea arctică, era obișnuit cu frigul și cu întunericul și-și făcuse mereu datoria cu îndemânare, inteligență și zel. Amundsen ținea în mod deosebit la șeful de echipaj, dar în ziua de 28 noiembrie, secundul

recunoștea în jurnal că acesta „a prezentat astăzi niște simptome foarte ciudate, care indică nebunie”.

Comportamentul paranoic al lui Tollefsen în-

Șeful de echipaj Tollefsen

cepusese să-i neliniștească pe tovarășii lui de echipaj la începutul lunii. Ochii lui bulbucăți se întorceau scurt la orice scârțâit al lemnăriei vasului, la orice pocnet al gheții. Avea dureri de cap înfiorătoare și se ținea mereu de maxilarul bărbos, de parcă se pregătea sufletește pentru un dezastru iminent. Ajunsese atât de bănuitor, încât se retrăgea în colțurile întunecate ale vasului, așa cum făcuse și pisica Nansen înainte să moară. Noaptea, evita teuga și dormea în cala friguroasă, printre șobolani, fără așternuturi sau îmbrăcăminte caldă.

Cu timpul, starea șefului de echipaj n-a făcut decât să se înrăutățească, spre marea părere de rău a celorlalți. Iată ce remarcă mai târziu Arctowski, în jurnal: „Era un om puternic, care petrecuse mulți ani pe mare și nu crezuse că n-ar fi în stare să îndure prizonieratul ghețurilor. Sunt de părere că au fost multe cazuri de nebunie în expedițiile polare, dar au fost ascunse cu mare grijă.”

Cook atribuia nebunia polară unei combinații de frică, incertitudine, monotonie, îngrădirea libertății și izolare extremă. Toate aceste senzații s-au amplificat după 21 decembrie, ziua solstiului de vară. Chiar aflat în culmea puterii lui, soarele nu a reușit să spargă banchiza. Acum, i-a avertizat doctorul, va începe „să lungească pe povârnișul iernii.” Izolați la bordul unui vas în nemișcare, la cheremul presiunilor gheții, înțepeniți bine într-un sloi indestructibil, doar unul dintre multele milioane de sloiuri care alcătuiau un cordon alb aparent fără sfârșit în jurul unui continent sterp de la capătul Pământului, membrii Expediției „Belgica” nu prea mai aveau la ce nădăjdui.

*Se sapă canale pentru a încerca
eliberarea corabiei
din strânsoarea ghețurilor*

Traducere de Alina POPESCU

O VIZITĂ IMPERIALĂ CONTROVERSĂ MARELE DUCE BORIS ÎN ROMÂNIA

CODRUȚA ȘOROAGĂ

În toamna anului 1896 sosea la Curtea României ducele Boris Vladimirovici, văr al țarului Nicolae al II-lea, dar și al principesei Maria. Vizita a avut loc într-un moment în care relațiile româno-ruse se detensionaseră după cedarea către Rusia a județelor din sudul Basarabiei, în urma hotărârii Congresului de la Berlin, din anul 1878, fapt evidențiat prin participarea cuplului princiar, Ferdinand și Maria, în mai 1896, la încoronarea țarului Nicolae al II-lea. Regele Carol a acordat vizitei în Rusia o importanță deosebită, principii moștenitori fiind însoțiți la Sankt Petersburg de o delegație formată din militari, precum Gheorghe Roznovanu (ofițer și om politic român conservator), generalul Matei Vlădescu, colonelul Alexandru Robescu și locotenent-colonelul Constantin Presan. Prin urmare, vizita marelui duce în România venea drept răspuns la vizita cuplului moștenitor, dorindu-se astfel să se consolideze relațiile dintre cele două state.

Marele duce Boris a ajuns în România la 23 septembrie/5 octombrie 1896, la ora 16.30, și a fost întâmpinat la Predeal de cuplul princiar și cuplul regal, dar și de ministrul Rusiei la București, Nikolai Fonton. În același tren se afla și Alfred de Coburg, fratele principesei Maria. La coborârea din vagon, cei doi oaspeți i-au sărutat mâna reginei Elisabeta, l-au salutat respectuos pe regele Carol,

iar pe Ferdinand și Maria i-au îmbrățișat în modul cel mai cordial, după cum relatează ziarul *Epoca*, din 27 septembrie 1896. Primirea oferită lui Boris nu a fost una oficială, la gara din Sinaia trenul a fost așteptat doar de câteva persoane, ce se aflau în localitate, și de către comandantul și ofițerii Batalionului 5 Vânători.

Oaspetele a fost găzduit la Castelul Foișor (*Voința Națio-*

nală din 24 septembrie/6 octombrie 1896). A participat la mai multe evenimente organizate de regele Carol. Astfel, în seara sosirii în România, la ora 19.30, la Castelul Peleş a avut loc o cină la care au luat parte: Nikolai Fonton, Al. Ghika Bragadir, reprezentantul României la Sofia, Bronewski, secretar al Legației Rusiei, locotenentul Al. Beliaiev, atașat pe lângă persoana marelui duce,

Încoronarea țarului
Nicolae al II-lea...

locotenent-comite Baudissin și locotenent-comite Pfeil, ambii atașați pe lângă persoana lui Alfred de Coburg. De asemenea, prezente au fost și alte case regale și princiere (casa civică și militară a regelui Carol și casa principelui Ferdinand), în total fiind invitate peste 20 de persoane (*Voința Națională*, din 27 septembrie/9 octombrie 1896). După terminarea prânzului, familia regală și cei doi oaspeți s-au întreținut cu invitații până la ora 22.30, când s-au retras în apartamentele lor.

O LEGĂTURĂ STRĂNSĂ

Vizita ducelui Boris a coincis pentru o perioadă cu vizita regelui Alexandru al Serbiei, dar și cu vizita lui Leopold și a Giselei de Bavaria. La Castelul Peleş din Sinaia au fost organizate mai multe evenimente mondene, la care au luat parte și oaspeții străini. La 7/19 octombrie, a fost organizată o serată. Evenimentul a început la ora

21.00 și a durat aproximativ trei ceasuri. Au fost puse în scenă mai multe piese de teatru, iar Maria Assan, al cărei glas era apreciat de suveranii României, a interpretat partituri bine alese.

Potrivit secretarului de Legatie britanic Henry Trotter, Boris a rămas în România aproximativ trei săptămâni, fiind prezent la mai multe evenimente organizate la Sinaia, București și Constanța. La 16/28 octombrie a participat la inaugurarea lucrărilor de construcție și modernizare ale portului Constanța. La eveniment au luat parte perechea moștenitoare și câțiva politicieni români, în jur de 150 de invitați. Seara s-a încheiat cu un banchet, la care regele Carol și Petru Poni, Ministrul Instrucțiunii Publice, au ținut toasturi.

Pe durata șederii marelui duce în România, între el și tânăra principesă Maria s-a creat o strânsă legătură. Relația apropiată dintre cei doi veri a stârnit dezaprobarea regelui Carol, care îi scria Mariei de Flandra, sora lui: „Peste puține zile vom merge la Constanța pentru a pune piatra de temelie a noului pod. În suita noastră va fi și Marele duce Boris, care este foarte draguț. Sper să plece cât mai curând, căci mi se pare că Missy s-a îndrăgostit de el”

Conduita principesei Maria lăsa mult de dorit în opinia regelui Carol, care nu ezita să-i taxeze fiecare greșală. Într-o scrisoare către fratele său Leopold, din 6/18 noiembrie 1896, suveranul român scria: „Din păcate, Missy este ahtiată numai după plăceri și gătești și n-are nici cea mai vagă idee despre ceea ce înseamnă datoria și decența. Prea lungă ședere a tânărului Boris, altminteri un

... la care au participat
și Ferdinand și Maria

băiat draguț și bine crescut, a dat prilej la multe comentarii, căci vărul și verișoara deveniseră de nedespărțit, mai ales în timpul celor două șederi la Cotroceni, unde adesea s-a dansat până dimineața chiar în curte, în jurul bisericii“. Îngrijorarea regelui Carol era cu atât mai mare cu cât „în acele zile Nando se afla la o vânătoare de urși care fusese aranjată și pentru tânărul mare duce, dar Missy nu l-a lăsat să plece“. Într-adevăr, în perioada 29 septembrie/11 octombrie – 2/14 octombrie, principele Ferdinand împreună cu ministrul plenipotențiar al Belgiei, Charles Lalaing, Ion Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei, Dimitrie I. Ghica, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, și alți vânători au plecat la Câmpulung, la o vânătoare de urși și capre. Suferind de friguri, Alfred de Coburg nu i-a putut însoți. Principesa Maria și Boris au renunțat și ei să mai participe la vânătoare. Prin urmare, la 2/14

Alfred de Coburg,
fratele principesei Maria

octombrie, principesa Maria, însoțită de vărul și fratele său, au mers la Buftea pentru a lua dejunul în pădure (*Epoca*, din 2 octombrie 1896). De asemenea, la 10/22 octombrie, regele Carol și principele Ferdinand au vizitat Fortul Chitila și Fortul Popești, timp în care Boris s-a aflat în compania principesei Maria. După întoarcerea principelui Ferdinand la Sinaia, la 12/24 octombrie, cuplul princiar, marele duce Boris, principele Alfred de Coburg, însoțiți de colonelul Robescu și de suitele lor, au organizat o excursie la Slănic Prahova pentru a vizita salinile. Excursia a durat doar o zi.

LATURA PLĂCUTĂ A VIEȚII

Comportamentul exuberant al principesei din aceea perioadă a atras criticile regelui Carol. Acestea nu erau întru totul exagerate, deoarece la 28 septembrie/10 octombrie 1896, la dorința marelui duce, vestitul lăutar Pădureanu a cântat la Palatul Cotroceni. Însăși principesa mărturisea în memoriile

sale că lăutarii erau nelipsiți de la reședința familiei princiare, fiind nevoie de intervenția expresă a suveranului român pentru a se pune capăt petrecerilor „prea vesele”, la care atmosfera era întreținută de „Ciolac și droaia lui de scripcari tucurii”. De altfel, în perioada în care cei doi oaspeți s-au aflat în România, evenimentele mondene s-au ținut lanț. La 26 septembrie/8 octombrie 1896, la Castelul Peleş a fost organizat un prânz de gală la care au luat parte: familia regală, marele duce, ducele moștenitor de Coburg, persoanele din suita lor, ministrul Austro-Ungariei în România, Alois Lexa von Aehrenthal, și prim-ministrul Dimitrie Sturdza, precum și doamnele de onoare și Casa militară.

De asemenea, pe durata șederii sale în România, Boris a participat la aniversarea principelui Carol, care la 3/15 octombrie 1896 a împlinit trei ani. În ziua aniversării, la ora 13.00, a avut loc un dejun la care a luat parte cuplul regal și cel princiar, Boris Vladimirovici, principele

Alois Lexa von Aehrenthal,
ministrul Austro-Ungariei
în România

moștenitor de Coburg, suitele acestora, miniștrii însoțiți de soții, membrii Caselor civile și militare, în total în jur de 35 de persoane. Seara, la ora 21.00, la castel a fost organizată o mică serată dansantă, care s-a încheiat la ora 03.30.

Șederea lui Boris în România nu a fost lipsită de evenimente sportive. Prin urmare, la 6/18 octombrie perechea princiară și marele duce au asistat la deschiderea curselor de cai de toamnă, desfășurate la hipodromul de la Băneasa. Boris, asemenea principesei Maria, era o persoană foarte activă. Într-una dintre zilele petrecute în România, dorind să sperie o turmă de vite ce pășunau într-o fâneață, marele duce a rănit un cal împrumutat de la „Vechiul Palat”. Deși acest incident a stârnit un întreg „tămbălău”, Maria prefera acest gen de comportament în detrimentul firii mai retrase a soțului său. La 2 octombrie 1896, îi scria mamei sale, ducesa de Coburg: „Boris nu e la fel de leneș ca Nando, care stă și cască”.

Principesa Maria recunoștea în memorii că vizita vărului său Boris a stârnit o oarecare stare de disconfort regelui Carol, dar „fiind mare duce, nu putea fi ușor înlăturat și trebuia primit cu toată cinstea, dar din clipa în care intră în scenă acest tânăr, castelul Peleş își aprinsese toate farurile în semn de primejdie”. Descrierea creionată de principesa Maria vărului său nu trăda existența unor sentimente de iubire. Missy îl prezintă pe marele duce mai mult ca pe un prieten și un tovarăș de distracție: „Boris, fără doar și poate, întruchipa acea latură plăcută a vieții [...], era un băiat

Ion Kalinderu,
administratorul
Domeniilor Coroanei

bun, însă după părerile educatorilor mei, netăgăduit nu era *de tout repos* [de toată încrederea]. Lipsit cu desăvârșire de simțul răspunderii și de orice grijă, era când vesel, când zvăpăiat, când gânditor; era bogat, era nespus de risipitor, și-și petrecea viața în haz și nebunii. În plus, principesa Maria era conștientă că „bătrânul palat pândește cu grijă mersul prieteniei noastre; când era lăsat slobod Boris printre noi, nu puteai ști la ce să te aștepți, deoarece el trăia după pofta fiecărei clipe; iubea petrecerea și înfrigurarea și umbla după ele peste tot“. Suitele celor doi oaspeți erau compuse din tineri ofițeri, iar principesa observă în acea toamnă „cât era de greu pentru o gazdă foarte tânără să o scoată la capăt cu o jumătate de duzină de admiratori geloși unul pe altul“.

UN EXIL DE CINCI LUNI

Boris a mai vizitat Curtea României și în toamna anului

1898, de această dată fiind însoțit de fratele mai mic, Andrei al Rusiei, „un copilăndru cu un chip rotund încântător de alb și de trandafiri“. Ca și în cazul vizitei din 1896, prezent în România a fost și fratele principesei Maria, Alfred de Coburg. Câțiva ani mai târziu, în iarna anului 1900, regele Carol a intrat în posesia corespondenței telegrafice dintre principesa Maria și marele duce Boris, aceasta provocând-i îngrijorare „în cel mai înalt grad «pentru mai târziu»“.

Chestiunea a fost cât se poate de serioasă din moment ce comportamentul principesei a atras și dezaprobarea mamei sale, marea ducesă Maria Aleksandrovna. Din memoriile Sabine Cantacuzino, aflăm că în acea perioadă chiar s-a pus problema unui divorț, însă deoarece Ferdinand a amenințat cu sinuciderea, despărțirea s-a transformat într-un „exil“ ce a durat mai bine de cinci luni. Se pare că tânăra principesă moște-

Marea ducesă
Maria Aleksandrovna,
mama reginei Maria

nitoare nici măcar nu se chinua să-și mascheze sentimentele, ci „voluntară și sfidătoare, scria cu floricele smulse din liliacul de pe masă în fața regelui, care se făcea că nu vede: «Zizi», deși unchiul știa foarte bine că acest nume era numai perdea și că complicele adevărat era un mare duce“. Acest fapt l-a determinat pe Carol „s-o expedieze“ pentru câteva luni „ca să se mai uite oarecum purtarea ei ușuratică“. Sabina Cantacuzino făcea însă o confuzie, „Zizi“ fiind tânărul locotenent Gheorghe Cantacuzino, ofițer în Regimentul 4 Roșiori, cu care se presupune că principesa Maria a avut o relație, în urma căreia s-a născut Mignon (Maria). În ceea ce privește legătura cu marele duce Boris, se pare că Missy se îndrăgostise de vărul său, un bărbat cuceritor, cu „un zâmbet larg și vocea joasă“ și „un veritabil play-boy al vremii sale“, în timpul vizitei la Moscova, din vara anului 1896. Sentimentele îi erau împărtășite, Boris chiar confesându-i că era „prima dragoste a vieții lui“.

CIOCOLATĂ ȘI BOMBOANE

Deși șederea cam lungă a marelui duce în România a stârnit dezaprobarea regelui Carol, îmbunătățirea relațiilor româno-ruse i-a provocat suveranului român o reală mulțumire. Drept urmare, regele Carol i-a vorbit reprezentantului rus la București, Nikolai Fonton, despre marea satisfacție de a-l avea drept oaspete pe marele duce. În același timp, Carol a subliniat faptul că, în timp, nădăjduindu-se că această vizită va

fi urmată și de cea a altor membri ai familiei imperiale ruse, cu care cuplul moștenitor român a putut, în timpul șederii la Moscova, să discute despre Sinaia și Castelul Peleş. Plenipotențiarul rus nu s-a lăsat impresionat de entuziasmul suveranului român, considerându-l, mai degrabă, o „turnură oratorică” menită să distragă atenția de la voiajul împăratului Franz Joseph în România, ce avusese loc în luna septembrie a aceluiași an.

Principele Alfred de Coburg a părăsit țara luni, 14/26 octombrie 1896 (*Voința Națională*, din 13/25 octombrie 1896), în timp ce marele duce Boris Vladimirovici a mai petrecut câteva zile în țară, părăsind România la 24 octombrie/5 noiembrie, în același timp cu perechea princiară. Cei trei au fost însoțiți până la Predeal de regele Carol și regina Elisabeta, în trenul regal fiind invitați Nikolai Fonton, ministrul Rusiei la București, și

principele Lwow, primul secretar al Legației. Marele Duce i-a însoțit pe principele Ferdinand și principesa Maria până la Viena, unde au mai petrecut câteva zile împreună (*Voința Națională*, din 23 octombrie/4 noiembrie 1896). Apoi, Boris s-a întors în Rusia, iar cuplul princiar și-a continuat călătoria spre Sigmaringen. În amintirea vizitei marelui duce Boris în România, Grigore Capșa a lansat ciocolata și bomboanele „Boris”. ■

ISTORIA ȘI ȘCOALA

PROFESORUL CONSTANTIN COJOCARIU

În urmă cu 56 de ani, eram elev în clasa a VII-a la Școala Gimnazială Coțușca din județul Botoșani. La obiectul Istorie l-am avut profesor pe Constantin Cojocariu. Și în anii de liceu mi-a fost dascăl la Liceul Teoretic „Dr. Mihai Ciucă” din orașul Săveni.

Profesorul (stânga) și autorul

Îmi amintesc cu reală nostalgie că la prima oră de istorie din aprilie 1967 aveam pe bancă primul număr al revistei *Magazin istoric*. De atunci, mi-am completat colecția lunar cu cele 672 de numere ce s-au adunat până în prezent. Pasiunea pentru istorie mi-a fost transmisă de articolele din *Magazin istoric* și de harul profesorului meu.

După examenul de bacalaureat am urmat Facultatea de Istorie-Filosofie, secția Istorie, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. După absolvire, timp de 40 de ani am predat istorie cu multă pasiune pe meleagurile nord-moldave ale lui Nicolae Iorga, Mihai Eminescu,

George Enescu, Ștefan Luchian, Grigore Antipa, Octav Onicescu. Cea mai mare parte din activitatea didactică am desfășurat-o la Liceul Teoretic „Grigore Antipa” din Botoșani, la clasele V – XII.

Fostul meu profesor de istorie Constantin Cojocariu, timp de peste trei decenii, s-a impus în elita cadrelor didactice din Săveni. Pe lângă activitatea din oraș, a publicat și o serie de cărți valoroase precum: *De-a lungul anilor: dascăli și elevi – privire monografică asupra învățămintului din Săveni; Monografia orașului Săveni; Județul Botoșani – structuri administrativ-teritoriale*.

În ultimii ani ai vieții a pregătit o nouă lucrare intitulată

O istorie a etniilor care au trăit de-a lungul timpului în județul Botoșani. La elaborarea acestei cărți a fost ajutat de un alt fost elev, iubitor de cultură și istorie națională, Florin Simion Egner. Boala nedreaptă și dispariția sa la jumătatea lunii martie 2023 a făcut să nu mai poată finaliza.

Aceste rânduri și gânduri sunt un pios omagiu pentru fostul meu profesor de istorie și mentor Constantin Cojocariu (1940 – 2023).

Paul UNGUREANU

CONTABILII DE ALTĂDATĂ AI BRAȘOVULUI

Aici, în Țara Bârsei se făcea o administrație bună încă prin veacul al XVI-lea. Nu găsim bugete bine întocmite ca azi, dar se întocmeau programe de lucrări și înzestrări și din încheierile socotelilor anuale reiese că aceste programe se și executau.

Brașovul medieval
și filă din socotelile Brașovului

Cheltuielile neprevăzute erau însă enorm de mari. O rubrică însemnată o formau darurile ce se făceau la nașterile și la cununile din familiile nobile și de înalți demnitari, apoi primiriile fastuoase ce le aranja[u] Cetatea Branului și Brașovul în onoarea diferiților oaspeți, darurile ce se făceau acestora și cele ce se trimiteau la diferite ocazii Curților domnești din Austria, Ungaria, Polonia, Moldova, Muntenia și în alte părți. În privința aceasta nu putem spune că sașii erau zgârciți. [...]

Manipulanții de bani publici, întocmai ca și azi, aveau dificultăți uneori cu banii falși puși în circulație, numiți în actele oficiale „falsa moneta” și „moneta adulterina” (monete adultere).

Registrele de socoteli se scriau în limba latină până târziu. Pagina fiecărui registru începea de regulă cu un citat biblic, ca de pildă: „Doamne, nu sunt vrednic să intri sub acoperământul meu”. [...]

În afară de aceste obișnuințe lăsate în pășire

și în afară de partea serioasă de contabilizare, mai găsim în registrele de socoteli niște însemnări extrem de comice, care dacă s-ar introduce astăzi într-un registru de contabilitate, ar rade cu hohot toată țara.

În anul 1490, de pildă, după ce contabilul-casier înregistrează câteva plăți mărunte, face următoarea notă în registru: „Scriș de I. Cr. cu ochii oboșiți și cu pleoapele copleșite de somn, către ora 9”. Apoi continuă mai departe cu înregistrarea plăților.

În anul 1491, după ce contabilul încheie un registru de taxe, adaugă: „Scriitorul ar fi scris mai bine, dacă ar fi băut”. Apoi o comisie de verificare, compusă din cinci membri, semnează aceeași încheiere, cu următoarea observație: „Scriitorul a fost de treabă și nelăudăros, eu sunt caraghios când fac pe sfătosul”.

Din ce ne apropiem mai mult de timpurile noastre, din ce întâlnim tot mai rar glume de acest fel. Contabilitatea îmbracă haina sobră a unei seriozități demne de importanța ce o are în viața instituțiilor și a organismelor administrative ale statului.

(Ion Podea, *Monografia județului Brașov*, vol. I, Institutul de arte grafice „Astra”, Brașov, 1938)

Imaginea unui contabil medieval

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Încheiem aici prezentarea scrisorii lui Dimitrie D. Dimăncescu adresată lui Matila Ghyka (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2023). Textul se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace și publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

În ziua în care Iliescu mi-a spus că ați aprobat cu toții sugestia lui Tilea potrivit căreia ar trebui să mergem cu toții în America, am spus că eu nu o susțin, dar înainte de a mă pronunța definitiv doream să cunosc de ce ar trebui să fac acest sacrificiu suprem de a le impune soției și copiilor un viitor nesigur, care oricum avea perspective îndoielnice.

Este foarte ușor să spui: vom merge în America. Dar chiar faptul că vom părăsi Anglia va însemna că suntem în dezacord cu Guvernul britanic și asta va constitui un handicap în calea perspectivelor noastre de a beneficia de o primire prietenească în Statele Unite.

Lăsând deoparte complicațiile materiale, știm prea bine că românii din S.U.A. nu ne iubesc prea mult, căci ne consideră „oamenii lui Carol”.

Și apoi, așa cum mi-a spus Iliescu zilele trecute, noi ne-am rupt de românii care sunt pro-Axa și acum suntem pe cale să ne rupem și de cealaltă jumătate a lumii, care este contra Axei. Poate fi acesta scopul nostru? Ne putem opune noi, de aici, acordului Marii Britanii cu Rusia? Asta este misiunea noastră? Sau ar trebui, prin orice mijloace, să încercăm să menținem bunăvoința Guvernului britanic pentru a mai salva ceea ce se poate salva din teritoriul României la sfârșitul războiului și a recupera cel puțin acea parte a Transilvaniei cu care până și rușii – se spune – ar fi de acord?

Este foarte ușor să pedalezi pe motivele patriotice și să pui pe cineva la zid spunând că este un trădător dacă nu susține pretențiile maxime ale propriei țări.

Dacă tot nu avem ce oferi Marii Britanii, cel puțin am putea să nu îi creăm dificultăți în momentul în care se luptă pe viață și pe moarte. Între Românii liberi și ruși, care contribuie la prăbușirea lui Hitler, nu se poate pune problema vreunei alegeri sau a unui compromis. Ar trebui să avem înțelepciunea să înțelegem asta.

Și aceasta este pledoaria mea: ar trebui să încercăm să ajutăm Marea Britanie și nu să stânjenim lupta ei prin pretențiile noastre.

Desigur, vreau ca România liberă să supraviețuiască, dar pe de altă parte, dacă Guvernul britanic dorește să dizolvăm mișcarea noastră, sunt contra unei rezistențe cu orice preț. O dizolvare forțată ar prejudicia mai mult Guvernul britanic decât pe noi, căci ei ar suprima o mișcare liberă, în timp ce proclamă că luptă pentru libertate. Dacă o vor face, nu o vor face pentru că așa au chef, pentru că vor să fie răi și meschini, ci pur și simplu din rațiuni presante și grave.

Poporul român va înțelege că nu am avut de ales. Nu se pune problema să arătăm că avem curaj și suntem gata să ne luăm la trântă cu oricine. Nu este vremea bravadelor.

Cel mai important lucru este să fim uniți în cuget și simțiri. Am fost până acum în „păstrare la rece” și nu strică să rămânem acolo, atâta vreme cât mai există o șansă ca într-o zi să fim de vreun folos. Puterea noastră potențială rezidă în prietenia noastră cu Marea Britanie și nu ar trebui să renunțăm nicicum la această prietenie și să „divorțăm” de prietenii noștri.

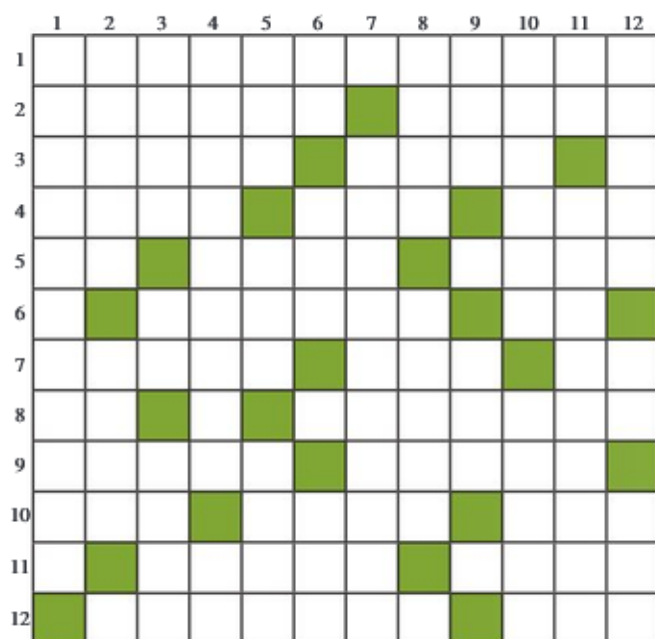
Sunt de acord cu tine că „această situație poate fi încă rectificată” [în franceză, în text]. Și pentru început ar trebui să căutăm mijloace de sprijin și din alte surse decât Guvernul britanic. De asemenea, ar trebui să renunțăm la orice atitudine donquijotească. Ar trebui să stăm uniți, dar uniți în direcția cea bună.

Ai aici trei pagini care, sper, îți vor permite să estimezi „temperatura” mea și să vezi care îmi sunt intențiile.

Ze [soția], care îmi împărtășește anxietățile și speranțele, se situează pe deplin pe aceleași poziții și vă trimite, ție și lui Eileen, dragostea noastră.

Ca întotdeauna, al vostru. ■

DOCUMENTE

ORIZONTAL: 1) Înscriș cu caracter oficial, în care se consemnează un fapt de natură juridică sau un act în care se redau pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite (două cuv.). 2) Textul unei comunicări, cuprinzând o relatare oficială asupra unei activități personale sau colective – Popor slav din Europa de Sud, al cărui conducător, Ștefan Dușan, a promulgat la Skopje, în 1349, un zakon (corp de legi) întemeiat pe dreptul bizantin (pl.). 3) Familie de animale, pentru care locuitorii Țării Românești trebuia să plătească, conform actelor domnești, o dare numită „goștină” (sg.) – Ouă de pește. 4) Pur, nepătat – Regină a Angliei (1702 – 1714), în timpul căreia s-a semnat un act prin care țara ei se unea cu Scoția, sub numele de Marea Britanie, la 1 mai 1707 – A vrea. 5) Locul sigiliului – Țesătură care prezintă dungi paralele

înguste, în relief, folosită în pasmanterie, stofă de mobilă etc. – Document de care nu te poți îndoi. 6) Lege elaborată de franci, care, printre altele, prevedea excluderea femeilor de la succesiunea pământului și de la tron – Traian Dumitrescu. 7) Activitate fizică sau intelectuală care, desfășurată în favoarea cuiva, este reglementată și protejată de lege – Popor slav care, în 1649, a elaborat un cod de legi, „Sobornoe Ulojenie”, prin care se întărea iobăgia în acea țară, prin legarea deplină a țăranilor de glie – Început de ordin! 8) Mic obiect cu care se prind actele depuse la dosar – Ordin emis de sultan, prin care erau numiți sau maziliți demnitarii din cadrul Imperiului Otoman (pl.). 9) Foaie cuprinzând nume, cifre și date, introduse în rubrici cu specificații amănunțite, pentru a servi unui anumit scop – A întrerupe efectul unui document. 10) Peninsula japoneză – Ulciță – Treceți la data emiterii documentelor. 11) Legalizează actele – Colecție de documente (jurid.). 12) Petiție, cerere colectivă în care motivele sunt expuse pe larg – Atmosferă.

VERTICAL: 1) Text oficial prin care se aduce la cunoștință publică un fapt de mare importanță și de interes general. 2) Scrisoare, bilet – Dispoziție dată de țar sau de înaltele autorități religioase, cu putere de lege. 3) Listă de acte, inventar – Salon gol! – Acte valabile. 4) Act juridic încheiat ca urmare a înțelegerii intervenite între două sau mai multe persoane fizice sau juridice, din care decurg anumite drepturi și obligații în relațiile dintre ele (pl.) – Ființă rațională. 5) Perioadă mare de timp – Filat pe centru! – Instituție care emite bilete câștigătoare. 6) A ieșit din sat! – Răpit pe centru! – Liniile Aeriene Române (siglă). 7) Acte, documente. 8) European Secretariat for Cluster Analysis (siglă) – Acoperit cu un strat subțire de aur, după cum puteau să fie anumite sigilii nobiliare aplicate pe documente. 9) Care se găsește greu – Mesaj trimis prin telefon. 10) Document oficial acordat de o autoritate de stat, prin care se conferă unei persoane o distincție, o calitate în virtutea căreia are anumite drepturi speciale – A cere justiției să reexamineze un act, o hotărâre. 11) Alb pe margini! – Dispoziție scrisă care emană de la o autoritate administrativă, judecătorească etc. (pl.). 12) Care este încuviințat de lege – Notă din registru! – Din nou.

Dicționar: RIPS, IZU, ACTA, ESCA, SMS.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

PRIMELE CODURI DE LEGI

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi corespondent al revistei, ne scrie: Codul lui Hammurabi este o culegere de legi alcătuită în jurul anului 1760 î.H., din porunca conducătorului Imperiului Babilonian, Hammurabi (1792 – 1750 î.H.). Este gravat în scrierea cuneiformă pe un bloc de diorit de 2,5 m înălțime, 1,90 m lățime la partea de jos și 1,65 m în partea de sus, având greutatea de 4 t. Un basorelief în partea de sus îl reprezintă pe Hammurabi, care primește însemnele de la zeul justiției, Shamash.

Blocul de diorit de culoare aproape neagră, numit și stelă, fragmentat în trei părți, a fost descoperit de o echipă de arheologi francezi condusă de Jacques de Morgan în anul 1901, care efectua săpături la Susa. A fost trimis la Paris, iar la Muzeul Luvru a fost recondiționat, piesele unite

și expuse vizitatorilor. Textul celor 282 de legi, precedate de un prolog și cu o încheiere, a fost tradus în limba franceză de Jean Vincent Scheil, un membru al echipei care a făcut descoperirea, și publicat în anul 1904.

Codul lui Hammurabi are precedente mai modeste. Cu 300 de ani înainte, regele sumerian Ur-Nammu a alcătuit prima culegere de legi, iar cu 150 de ani înainte, regele Isinului, Lipit-Istar, a compus a altă culegere.

Citind articolele cuprinse în Codul lui Hammurabi se observă ușor aspirația legiuitorilor de a reglementa cât mai multe aspecte din viața oamenilor de acum aproape patru milenii. De exemplu, dacă un judecător ia o decizie într-un caz, iar apoi se dovedește că a greșit, va fi pus să plătească de 12 ori cât a impus acuzatului și nu i se va permite să mai judece. Dacă cineva nu are suficientă grijă de un baraj, iar acesta cedează, omul va fi

vândut, iar banii obținuți vor înlocui recolta pierdută din cauza inundațiilor.

Dacă cineva se căsătorește cu o femeie, dar nu are niciun fel de relații cu ea, nu se consideră căsătorie. Dacă un bărbat vrea să se despartă de o femeie care a dat naștere copiilor săi, o parte din pământ și din bani trebuie cedată ei de soț; când copiii cresc, ea se poate recăsători. Dacă un bărbat vrea să se despartă de o femeie cu care nu a avut copii, îi va da înapoi zestrea și banii pe care i-a adus din casa tatălui ei. Dacă un fiu își lovește tatăl, fiului i se vor tăia mâinile.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul ILIE POPESCU, din com. Malu cu Flori, jud. Dâmbovița, oferă spre achiziție colecția completă Magazin istoric. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0745.244.004. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) P. Creția Indifference, the evil that grinds down our nation ● **I.-A.**

Pop John Hunyadi – new documents about his origins and relatives ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (III) ● **L. Vasile** Rudolf Klöckner, a short-lived spy ● **A.-T. Dumitrache** Lady Maria wins a trial against her husband, Vasile the spătar, and recovers her wealth ● **P.-N. Constantin** The National University of Physical Education and Sports celebrates its Centenary ● **M. Cazacu** Mr. Frédéric Beaumont and his aberrations about a Moldovan-Slavic State (III) ● **L. Pop, V. Rusu, I. Botiș** The Maramureș County Museum of Archaeology and History ● **D. Noveanu** Alexandru N.I. Lahovari is sent to school in Paris ● **C. Sachelarie** Protests and resistance in occupied Brăila (1917 – 1918) ● **G. Roșu** Once upon a time, there was: the month and the Monday ● This time, you are mistaken: historian S. Chefani-Pătrașcu replies to our reader V. Angheli ● **S.-C. Nedelcu** An invitation to the Romanian Academy Library: bibliographer Nerva Hodoș ● **M. Vasileanu** The Burning Bush – some final conclusions ● In Romania, 100 years ago ● **D. Pîrvulescu, V. Opriș** Stories of Bucharest: a project dedicated to salt civilization ● **C. Șoroagă** Grand Duke Boris' visit to Romania ● **I. Podea** Brașov's accountants of yesteryear ● Romanian documents at Hoover Institution (CCVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) П. Креция Равнодушие, зло которое изнуряет нас

как нацию ● **И.-А. Поп** Происхождение и родственники Янку де Хунедоара (Яноша Хуньяди) – новые документы ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (III) ● **Л. Василе** Рудольф Клёкнер, эфемерный шпион ● **А.-Т. Думитраке** Барыня Мария выиграет дело с мужем, спатарём Василе, и при разводе получает обратно имущество ● **П.-Н. Константин** Национальному образовательному физико-спортивному университету – 100 лет ● **М. Казаку** Г-н Фредерик Бомон и его вымышления о молдавско-сдавянском государстве (III) ● **Л. Поп, В. Русу, И. Ботиш** Марамуревский музей истории и археологии ● **Д. Новяну** Александру Н.И. Лаховари отправляют учиться в Париж ● **К. Сакеларие** 1917 – 1918. Протесты и беспорядки в оккупированной Брэиле ● **Дж. Рошу** Жили-были: Луна и понедельник ● На этот раз вы не правы: ответ историка С. Кефани-Пэтрашку на замечание читателя В. Ангели ● **С.-К. Недедку** Приглашение в Библиотеку Академии: библиограф Нерва Ходош ● **М. Василян** Неопалимая Купина – несколько заключений ● В Румынии 100 лет тому назад ● **Д. Пырвулеску, В. Оприш** Истории Бухареста: проект, посвящённый цивилизации соли ● **К. Шороагэ** Визит великого князя Бориса Владимировича в Румынию ● **И. Подя** Бухгалтеры Брашова бывших времён ● Румынские документы в Гуверском Институте (CCVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

